

OG MANDINO

AUTOR BESTSELERA
"17 PRAVILA ISPRAVNOG ŽIVLJENJA"

Najveći trgovac na svetu

I i II deo

SAV USPEH, SREĆA, LJUBAV, DUŠEVNI MIR I
BOGATSTVO SADRŽANI SU U DESET DREVNIH
SVITAKA KOJE SU MUDRACI, ČUVARI TAJNE SVETA
HILJADAMA GODINA PRENOSILI DO NAŠIH DANA

ASDGA ASDGA ASDGA ASDGA ASDGA

NAJVEĆI TRGOVAC NA SVETU

Og Mandino

Naslov originala *Og Mandino*

The Greatest Salesman in the World

Uz najdublje poštovanje, ova je knjiga posvećena velikom trgovcu V. KLEMENTU STONU koji je na mešavini ljubavi, dobrostivosti i jedinstvenog sistema trgovine saznao životvornu filosofiju uspeha; filosofiju koja iz godine u godinu nadahnjuje i vodi hiljade ljudskih bića putem zadobijanja velike sreće, dobrog mentalnog i fizičkog zdravlja, duševnog mira, moći i dobrostanja.

OCENE

Najveći trgovac na svetu jedna je od knjiga, među svim što sam ih u životu pročitao, koja daje najviše podsticaja, i koja najviše nadahnjuje i obodrava čoveka. Potpuno mi je jasno zbog čega je naišla na tako sjajan prijem.

Norman Vinsent Pil

Najzad! Knjiga o trgovini i trgovanju koju mogu čitati i u njoj uživati, podjednako, i veteran i početnik! Upravo sam *Najvećeg trgovca na svetu* pročitao po drugi put - odveć je dobra da bi je čovek samo jednom pročitao - i s najvećom iskrenošću tvrdim da se radi o najshvatljivijem, najdelatnijem i najkorisnijem instrumentu za *obučavanje* trgovini kao profesiji sa kojim sam ikad imao prilike da se sretnem.

E V. Erigo, Izvršni direktor U. S. Sales Training Varke, Davis & Company

Pročitao sam gotovo sve knjige koje ikad behu napisane o trgovanju, i mislim da je sve najbolje u njima sadržano u *Najvećem trgovcu na svetu*. Niko ko sledi Mandinova načela naprosto ne može da omane kao trgovac, i niko ko ih ne sledi ne može se nadati da će ikad postati velik u svom poslu... Međutim, autor je učinio i više nego da samo izloži načela - učinio je od njih tkivo jedne od najdivotnijih pripovesti koje sam ikad pročitao.

Pol Dž. Majer, Predsednik Success Motivation Institute, Inc.

Trebalo bi da svi odgovorni za prodaju proizvoda pročitaju *Najvećeg trgovca na svetu*. Radi se o knjizi koju treba držati kraj uzglavlja, ili na stolu u dnevnoj sobi - o knjizi u koju je kad se potreba ukaže neophodno zaroniti, iz koje s vremena na vreme valja brstiti, i u kojoj je uputno uživati u malim, obodrujućim dozama. Radi se o knjizi namenjenoj za jedan trenutak - ali i za godine; o knjizi koju uvek

iznova treba prelistavati; o knjizi koja je kao prijatelj; o knjizi kao moralnom, duhovnom i etičkom voditelju; o knjizi koja je neiscrpni izvor utehe i nadahnuća.

Lester Dž. Bredšo, ml.

Bivši dekan, Dale Carnegie Institute of Effective Speaking & Human Relations Bio sam naprosto obuzet *Najvećim trgovcem na svetu*. U pitanju je, van svake sumnje, najveća i najdirljivija priповest koju sam ikad imao prilike da pročitam. Knjiga je toliko dobra, da za sebe, po mom mišljenju, zauvek vezuje po jedno 'smeti' i 'morati'... Kao prvo, *ne smete* je ispuštati iz ruku sve dok je do kraja ne pročitate; i, kao drugo, svi oni koji imaju nešto na prodaju - a to, praktično, znači svi mi -*moraju* je pročitati.

Robert B. Hensli, Predsednik Life Insurance Company of Kentucky

Dok sastavlja svoju priповest, *Og Mandino* krajnje provokativno pobuđuje vašu pažnju i pretvara je u pravu opsesiju. *Najveći trgovac na svetu* knjiga je sa snažnim emocionalnim podsticajem za milione ljudi.

Roj Garn, Izvršni direktor Emotional Appeal Institute

Postoji veoma mali broj ljudi sa spisateljskim darom kakvim je *Og Mandino* blagosloven. Misli sadržane u ovoj knjizi simbolizuju važnost prodaje svem postojećem svetu.

Sol Polk, Predsednik Polk Bros., Inc.

Upravo sam, ne ispuštajući knjigu iz ruku, priveo kraju čitanje *Najvećeg trgovca na svetu*. Zaplet je originalan i genijalan. Stil je zanimljiv i očaravajući. Poruka je dirljiva i nadahnjujuća.

Svi smo mi trgovci, bez obzira na poziv ili na profesiju. Ali, pre svega, ono što moramo jeste da sebe prodamo sebi, kako bismo mogli spoznati ličnu sreću i steći duševni mir. Ova knjiga, ukoliko je

pomno pročitamo, ukoliko je kako valja shvatimo i upijemo, u stanju je da svakome od nas pomogne da budemo najbolji trgovci.

Dr Luis Binstok, rabin Temple Sbolom, Chicago

Dopada mi se priča... Dopada mi se stil... Dopada mi se knjiga. Svi trgovci i članovi njihovih porodica trebalo bi da je pročitaju.

V. Klement Ston, predsednik Combined Insurance Co. of America

Po mom mišljenju, *Najveći trgovac na svetu* Oga Mandina postaće klasično delo. Tokom godina objavio sam na stotine knjiga, ali se moćna poruka Oga Manina utisnula u samu moju dušu. Ponosim se što sam izdavač te knjige.

Frederik V. Fel

Prvi deo

1

Hafid zastade ispred bronzanog ogledala i stade posmatrati svoj odraz na uglačanom metalu. „Samo mi se još u očima očuvala mladost“, promrmlja on i okrenu se, a onda lagano zakorači duž velikog mermernog poda. Prošao je između dva crna oniksova stuba na koja se naslanjala tavanica prekrivena srebrom i zlatom, i njegove već ostarele noge provedoše ga kraj stolova od rezbarenog čempresa i slonovače.

Kornjačine kore svetlucale su sa dušeka i divana, kao i zidova, sa umetnutim dragim kamenjem; brokatna tkanja najtananije izrade odbljeskivala su svuda unaokolo. Velike palme spokojno su rasle u bronzanim posudama, okružujući fontanu sa nimfama od alabastera, dok su se saksije sa cvećem, prošarane draguljima, nadmetale da svojom sadržinom privuku pažnju. Ni u kome ko bi se našao u Hafidovoj palati nije moglo biti ni tračka sumnje da se, odista, radilo o prebogatom čoveku.

Starac prođe kroz zasvođeni vrt i kroči u svoje skladište, koje se protezalo još pet stotina koraka izvan palate. Erasmus, njegov glavni računovođa, pomalo uznemiren, iščekivao ga je stojeći odmah kraj ulaza.

„Budite pozdravljeni, gospodine“.

Hafid mu ćutke klimnu glavom i nastavi da korača u tišini. Erasmus pođe za njim, ne mogući da prikrije izraz zabrinutosti zbog neočekivanog zahteva svog gospodara da se nađu na ovom mestu. U blizini platforme za utovar i istovar, Hafid za trenutak zastade da osmotri robu što su je upravo skidali sa teretnih vozila i smeštali na odvojene police.

Bilo je tu vune, finog platna, pergamenata, meda, tepiha i ulja iz Male Azije; stakla, smokava, oraha i balsama iz njegove vlastite

domovine; tkanina i narkotika iz Palmire; đumbira, cimeta i dragog kamenja iz Arabije, kukuruza, hartije, granita, alabastera i bazalta iz Egipta; tapiserija iz Vavilona; slikarija iz Rima i statua iz Grčke. Teški mirisi balzama ispunjavali su vazduh i Hafidov osetljivi stari nos ubrzo razabra prisustvo slatkih šljiva, jabuka, sira i đumbira.

On se najzad okrenu prema Erazmusu.

„Stari prijatelju, šta misliš koliko se do sada blaga nagomilalo u ovoj našoj riznici?”

Erazmus preblede.

„Mislite na sve ukupno, gospodaru?”

„Da, ukupno”.

„Nisam skoro proučavao cifre, ali cenim da premaša brojku od sedam miliona zlatnih talenata”.

„A kada bi se sva roba iz svih mojih skladišta i radnji pretvorila u zlato, šta misliš koliko bi to iznelo u novcu?”

Nismo, gospodine, još dovršili inventar za ovu sezonu, ali, mislim, najmanje još tri miliona. talenata”.

Hafid lagano klimnu glavom.

„Nikakvu robu nemoj više nabavljati. Odmah preduzmi sve neophodne mere da se sve što imam proda, i potom sav dobijen novac pretvori u zlato”.

Računovođa opusti usne, ali ni najmanji zvuk ne side sa njih. On odstupi korak ili dva, kao da ga je nešto snažno udarilo po sred grudima, a onda, pošto se malo pribrao, ponovo se oglasi, iako su mu reči tekle s naporom.

„Ništa ne razumem, gospodine. Ovo nam je bila najunosnija godina. Sve naše radnje izveštavaju nas o povećanoj prodaji, koja znatno

nadmaša onu iz prethodne sezone. Čak se i rimska vojska sada javlja kao naš kupac; jer, niste li za samo dve nedelje jerusalimskom prokuratoru prodali čak dve stotine arabljanske ždrebadi? Oprostite mi zbog moje drskosti; ali, premda sam retko kad dovodio u pitanje vaša naređenja, ovo nikako ne razumem..."

Hafid se nasmeši i blago potegnu Erazmusa za ruku.

„Odani moj druže, da li ti je sećanje dovoljno živo da se možeš prisetiti prvog naloga što sam ti ga izdao, kada si pre mnogo godina stupio kod mene u službu?"

Erazmus se za trenutak namršti, a onda mu lice zasja.

„Silno sam uživao u tome što smo, svake godine, mogli izdvojiti polovinu zarade i podeliti je siromašnima".

„A zar me nisi, u to vreme, smatrao ćaknutim poslovnim čovekom?"

„Morile su me crne slutnje, gospodine".

Hafid klimnu glavom i raširi ruke, pokazujući prema platformama za utovar i istovar.

„A da li si sada spreman da priznaš da su ti brige bile neosnovane?"

„Jesam, gospodine".

„Dopusti mi, onda, da održim tvoje poverenje u ovu moju odluku, dok ti ne objasnim šta imam na umu. Evo me, starac sam, i moje su potrebe malene. Pošto je moja voljena Liša bila prinuđena da me napusti, posle toliko godina sreće, želja mi je sada da sve svoje blago podelim sirotinji ovog grada. Zadržaću samo onoliko koliko će mi dostajati da ostatak života provedem u spokoju. Pored rasprodaje sve robe, želim da pripremiš sve potrebne papire da se vlasništvo nad mojih radnjama prenese na one koji sada za moj račun njima upravljaju. Želim i da po pet hiljada zlatnih talenata dadneš svakom od upravnika tih radnji, kao nagradu za njihovu dugogodišnju

odanost, kako bi mogli da police ispune novom robom po svom izboru".

Erazmus zausti da nešto kaže, ali ga Hafid ućutka laganim pokretom ruke.

„Možda ti ovo zaduženje ne godi?"

Računovođa stade odmahivati glavom, pokušavajući istovremeno da istisne osmejak.

„Ne, gospodine, samo i dalje ne razumem šta smerate. Reći vam zvuče kao reći ćoveka ćiji su dani odbrojani".

„Izraz je tvoje plemenitosti, Erazmuse, da više brineš o meni nego o sebi. Zar nisi pomislio šta će biti s tobom, kada nestane našeg trgovinskog carstva?"

„Bili smo prijatelji toliko godina... Kako bih onda, u ovom trenutku, mogao da mislim samo na sebe?"

Hafid pristupi svom starom prijatelju i zagrli ga.

„Nema ni potrebe. Zahtevam da odmah na svoje ime prebaciš pedeset hiljada zlatnih talenata, i molim te da ostaneš sa mnom sve dok ne ispunim jedno obećanje koje sam dao pre mnogo godina. I kada to obećanje ispunim, ovu palatu i ovo skladište zavešću tebi, jer tada ću biti spreman da se pridružim Liši".

Stari računovođa zagleda se u svog gospodara, naprosto ne mogućići da razume reći koje upravo beše ćuo.

„Pedeset hiljada zlatnih talenata, palata, skladište... Ne, ja to ne zaslućujem".

Hafid zaklima glavom.

„Oduvek sam tvoje prijateljstvo smatrao svojim najvećim blagom. Ono što ti sada darujem, jedva da se moće porediti sa tvojom

beskrajnom odanošću. Ovladao si umećem življenja ne samo za sebe, već i za druge, i ta brižnost za druge uzdigla te je iznad svih, kao čoveka iznad svih ljudi. A sada, molim te, pohitaj sa izvršenjem mojih planova. Vreme je ono najdragocenije što imam, i čaša mog života gotovo da je ispunjena".

Erazmus okrenu lice da sakrije suze, i on gotovo slomljenim glasom upita:

„A šta je s onim vašim obećanjem, koje tek treba da ispunite? Premda smo bili skoro kao braća, nikada vas nisam čuo da o tome govorite".

Hafid prekrsti ruke i nasmeši se.

„Videćemo se ponovo, pošto obaviš zadatke koje sam ti ovog jutra poverio. A onda ću ti otkriti tajnu koju ni sa kim nisam podelio, osim sa svojom voljenom životnom saputnicom, pre više od trideset godina".

2

I tako se zbi da jedan karavan pod pratnjom do zuba naoružanih čuvara ubrzo krenu iz Damaska, noseći dokumenta o vlasništvu i zlato svim upraviteljima Hafidovih trgovinskih ispostava. Od Obeda u Jopi do Rojela kod Petre, svih deset upravitelja u mukloj tišini primiše vest o Hafidovom povlačenju i odaslate im poklone. I, konačno, pošto je obavio i poslednju isporuku u Antipatrisu, zadatak karavana bio je u potpunosti obavljen.

Najmoćnije trgovinsko carstvo svog vremena više nije postojalo.

Duše obuzete čemerom, Erazmus uputi glas svom gospodaru da je skladište ispražnjeno i da se na ispostavama više ne vije ponosita zastava Hafida. I poklisar se vrati sa nalogom gospodara da Erazmus, iz istih stopa, krene da se susretne s njim kod fontane u peristilu.

Hafid je proučavao lice svog prijatelja, a onda ga upita:

„Je li sve obavljeno?”

„Sve je obavljeno”.

„Nemoj tugovati, dragi prijatelju... Pođi sa mnom”.

Čuo se samo odjek njihovih sandala, dok su Hafid i Erazmus koračali prema mermernom stepeništu u dubini ogromne prostorije. Hafidovi koraci usporiše se kada se nade nadomak jedne vaze od mura koja je usamljeno stajala na jednom visokom stalku od limunovog drveta, i on stade da posmatra kako sunčevi zraci menjaju boju njenog stakla od bele do purpurne. Njegovim starim licem preli se osmeh.

Potom se dvojica starih prijatelja počese uspinjati unutrašnjim stepeništem koje je vodilo do jedne sobe podno kupole palate. Erazmusu, međutim, ne promače odsustvo naoružanih stražara, koji su uvek stajali u podnožju stepeništa. Najzad stigoše do odmorišta na stubištu, i tu obojica zastadoše da povrate dah posle teškog uspinjanja. Nakon toga nastaviše i do drugog odmorišta, i kad stigoše do njega Hafid iza pojasa izvuče jedan ključić. I pošto je otključao teška hrastova vrata, on ih ramenom stade pogurivati sve dok se ova uz škripu ne otvoriše. Erazmus je stajao oklevajući, sve dok ga njegov gospodar ne pozva da uđe; i, napokon, on bojažljivo zakorači u sobu u koju niko nije imao pristupa tokom više od trideset godina.

Prigušena i prašnjava svetlost slivala se sa kula, i Erazmus dohvati Hafida za ruku očekujući da mu se oči priviknu na polutamu. Sa bledim osmejkom na licu, Hafid je posmatrao Erazmusa dok se ovaj lagano obazirao po sobi; prostorija je bila posve prazna, ukoliko se izuzme jedan kovčežić od kedrovine koji se, osvetljen jednim sunčevim pramičkom, nalazio u jednom uglu.

„Jesi li razočaran, Erazmuse?“

„Ne znam šta da kažem, gospodine“.

„Jesi li razočaran što nema nikakvog nameštaja? Bezbroy njih je u svojim razgovorima nagađalo šta se krije u ovoj sobi. Zar se i ti nisi pitao, ili nagađao, kakva bi mogla biti tajna ove sobe, u koju sam tako dugo i tako predano branio pristup?“

Erazmus potvrdno klimnu glavom.

„Uistinu. Mnogo se pričalo i mnoga su se nagađanja ispredala tokom godina - šta to naš

gospodar drži skriveno u ovoj kuli“.

„Tako je, dragi prijatelju, i sa mnogim glasinama i ja sam upoznat. Govorilo se da ovde nalaze sanduci sa dijamantima i zlatne poluge,

ili divlje zveri, ili retke ptice. Jednom je, čak, neki prodavač ćilima iz Persije nagovestio da ovde držim jedan mali harem. Liša se silno smejala, na samu pomisao na mene kao sakupljača konkubina. Ali, kao što se i sam možeš uveriti, nema ovde ničega osim jednog kovčežića. Dođi bliže".

Njih dvojica potom čučnuše pokraj kovčežića i Hafid pažljivo krenu da razvezuje kožne remenove kojima je kovčežić bio uvezan. Duboko je udisao miris kedrovine što ga je drvo odavalo, i, konačno, poteže poklopac, koji se lagano otvori. Erazmus se naže i preko Hafidovog ramena zagleda se u sadržinu kovčežića. Potom pogleda svog gospodara i zbunjeno zavrte glavom. U kovčežiću nije bilo ničega osim nekih svitaka... kožnih svitaka.

Hafid poseže rukom i dohvati jedan od svitaka, i trenutak potom pritisnu ga sebi na grudi i zatvori oči. Beskrajni spokoj razli mu se licem, razvejavajući bore što ih godine behu u njega utisnule. A onda se uspravi i pokaza rukom prema kovčežiću.

„Da je ova soba do vrha ispunjena dijamantima, ni sva njihova vrednost ne bi mogla prevazići ono što pred tvojim očima stoji u ovom jednostavnom drvenom sandučetu. Svi moji uspesi, sreća, ljubav, duševni mir i bogatstvo koje sam imao u životu - sve to ima koren u onome što je sadržano u ovih nekoliko svitaka. Ono što dugujem njima, kao i onom mudrom starcu koji mi ih je poverio na staranje, nikada ne može biti otplaćeno".

Pomalo zaplašen tonom Hafidovog glasa, Erazmus odstupi nekoliko koraka i upita:

„Je li ovo tajna o kojoj ste govorili? Da li ovaj kovčežić ima neke veze sa obećanjem koje treba da ispunite?"

„Na oba tvoja pitanja odgovor je potvrđan".

Erazmus prede nadlanicom preko svog znojem orošenog čela i u neverici se zagleda u Hafida.

„Šta je to u tim svicima zapisano, da prevazilazi vrednost sobe ispunjene dijamantima?“

„U svim ovim svicima, osim jednog, izloženi su načela, pravila, odnosno suštinska istina, napisani jedinstvenim stilom tako čitalac može razumeti njihovo značenje. Da ovlada umećem trgovine, čovek mora da izuči i primenjuje tajnu svakog svitka. I kada ovlada svim načelima, čovek zadobija moć da dođe u posed sveg blaga koje poželi“.

Erazmus se smeteno zagleda u stare svitke.

„I da stekne bogatstvo poput vašeg?“

„I daleko veće, ako ushtedne“.

„Rekoste da su u svim ovim svicima, osim jednog, sadržana načela trgovanja. O čemu, onda, govori poslednji svitak?“

„Poslednji svitak, kako ti reče, zapravo je prvi svitak koga treba pročitati, budući da svaki od njih nosi svoj redni broj. Taj prvi svitak sadrži tajnu koja je, tokom istorije, bila poverena samo nekolicini mudrih ljudi. U stvari, prvi svitak upućuje u najdelatniji način da se pojmi ono što je zapisano u svim drugim“.

„Reklo bi se da se radi o pregnuću koje bi svako mogao ostvariti“.

„I jeste u pitanju jednostavan zadatak - pod uslovom da je čovek spreman da plaća cenu izraženu u vremenu i posvećenosti pregnuću, sve dotle dok svako načelo ne postane deo njegove ličnosti; sve dotle dok mu svako načelo ne postane način života“.

Erazmus poseže rukom u kovčežić i izvuče jedan od svitaka. Držeći ga pažljivo između kažiprsta i palca, on ga protrese pred Hafidovim očima.

„Oprostite mi, gospodaru, ali zbog čega ta načela niste podelili sa drugima, posebno sa onima koji su već tako dugo u vašoj službi?“

Uvek ste, u svakom pogledu, ispoljavali najveću moguću plemenitost; kako to, dakle, da svi oni koji su vam odano služili nisu dobili mogućnost da pročitaju ove mudre reči i da, na taj način, i sami steknu bogatstvo? Na kraju krajeva, sa tako vrednim saznanjima, svi oni bili bi još bolji trgovci u vašoj službi. Zbog čega ste, onda, ta znanja sve vreme zadržavali samo za sebe?"

„Nisam imao izbora. Pre mnogo godina, kada su mi ovi svici bili dati na staranje, morao sam se zakleti da ću u njihovu sadržinu uputiti samo jednu osobu. Ni sam još ne razumem razlog koji je stajao iza takvog zahteva. Naloženo mi je bilo, međutim, da načela sadržana u spisima primenjujem na svom vlastitom životu, sve dok se jednog dana ne pojavi neko kome će pomoć i nadahnuće sadržani u svicima biti daleko potrebniji no što je to bio slučaj sa mnom u mojim mladim danima. Rečeno mi je, još, da će se pojaviti znak, na osnovu kojeg ću prepoznati osobu kojoj svitke treba da predam, čak i ako sama ta osoba ne bude ni svesna toga da za njima traga.

Strpljivo sam čekao, i dok sam čekao, u saglasnosti sa dozvolom koja mi beše data, primenjivao sam načela zapisana u svicima. Sa stečenim znanjima, postao sam onaj koga mnogi nazivaju najvećim trgovcem na svetu baš kao što je i onaj koji mi je te svitke predao bio, u svoje doba, najveći trgovac na svetu. Sada, dragi moj Erazmuse, nadam se da konačno shvataš zbog čega je ponešto od onoga što sam tokom godina preduzimao, a što se tebi činilo neobičnim ili neostvarljivim, na koncu ipak pokazivalo uspešnim preduzećem. Uvek se ono što sam činio i o čemu sam donosio odluke temeljilo na ovim svicima; i, sledstveno tome, toliko blago nismo stekli zahvaljujući mojoj mudrosti. Ja sam bio samo alatka koja je trebalo da posluži da se postigne cilj".

„I još uvek se nadate da će se, posle tolikih godina, pojaviti onaj kome treba da predate ove svitke?"

„Da".

Hafid pažljivo vrati svitke na svoje mesto i zatvori kovčežić, a onda tiho upita:

„Erazmuse, da li si spreman da ostaneš sa mnom do tog trenutka?“

Računovođa ispruži ruku kroz polutamu, sve dok ne doseže ruku svog gospodara i prijatelja. Potom, ćutke klimnuvši glavom, povuče se iz sobe kao da sledi neizgovoreni nalog svog gospodara. Pošto je ponovo obavio kovčežić kožnim remenjem, Hafid se uspravi i odšeta do male kulu, a onda stupi napolje, na skele koje su okruživale veliku kupolu palate.

Vetar sa istoka zapahnu lice starog čoveka, donoseći mu sa obzorja mirise jezera i pustinje. Stajao je, smešeći se, visoko iznad krovova Damaska, a onda mu se misli vinuše daleko preko ponora vremena u prošlost...

3

Bilo je zimsko doba i na Maslinovoj gori stezao je mraz. Iz Jerusalima, kroz uzanu rascepinu doline Kidron, iz Hrama (misli se na Solomonov hram) dopirali su mirisi dima, tamjana i sagorelog mesa, i njihov vonj mešao se sa terpentinastim zadahom smrdljivog drveća što je raslo na brdu.

Na jednoj čistoj padini, malo ispod seoceta Betpag, utonuo u dremež logorovao je ogromni karavan Patrosa iz Palmire. Časovi već behu poodmakli, i čak je i trgovčev omiljeni ždrebac već bio prestao da brsti onisko žbunje pistaća, smeštajući se sred meke lovorove ograde.

S one strane dugačkog niza utihnutih šatora, strukovi debelih konopljinih vlakana obavijali su se oko četiri stara maslinova drveta, tvoreći četvrtasti obor u čija su nedra bila smeštena bezoblična tela kamila i magaradi, međusobno se pribijajući da bi se zagrejala. Sa izuzetkom dvojice stražara, koji su krstarili unaokolo oko denjaka s robom, jedino što se u čitavom logoru kretalo bila je jedna visoka senka što se ocrtavala naspram zidova velikog Patrosovog šatora istkanog od kozje dlake.

U samom šatoru, Patros je ljutito koračao gore i dole, povremeno namršteno zastajući i tresući glavom prema jednom junosi koji je bojažljivo klečao kraj samog ulaza. I, konačno, Patros spusti svoje onemoćalo telo na ćilim protkan zlatnim nitima i pozva mladića da mu se približi.

„Hafide, uvek sam te držao kao da si mi rod rođeni, i stoga me i zbunjuje i uznemiruje tvoj neobičan zahtev. Zar nisi zadovoljan svojim poslom kod mene?“

Mladić nije dizao oči sa ćilima.

„Nije to u pitanju, gospodine“.

„Da li su, možda, naši sve veći karavani učinili da ti tvoj zadatak, da se staraš o svim našim životinjama, bude pretežak?“

„Ne, gospodine“.

„Pa, onda, molim te, ponovi mi svoj zahtev. I, u svoje reci, uključi i razloge koji stoje iza tog zahteva“.

„Želja mi je da, umesto običnog kamilara, postanem trgovac vašom robom. Želim da budem poput Hadada, Simona, Kaleba i drugih, koji su vaše karavane napustili sa životinjama koje su se jedva kretale pod teretom robe, da bi se potom vratili sa zlatom za vas, ali i za sebe. Želim da se pomerim sa svog niskog životnog položaja. Kao staratelj kamila nisam ništa, ali kao vaš trgovac mogu postići uspeh i steći bogatstvo“.

„Kako možeš znati da će biti tako?“

„Često sam vas slušao da govorite kako nijedan drugi zanat ili zanimanje, kao trgovanje, ne pruža čoveku toliko mogućnosti da se iz bede uzdigne do velikog bogatstva“.

Patros stade da potvrdno klima glavom, ali, malo razmislivši, nastavi da ispituje mladića.

„Misliš, dakle, da bi bio u stanju da postigneš isto ono što su postigli Hadad i ostali?“

Hafid se pomno zagleda u starca i odgovori:

„Mnogo sam puta čuo Kaleba kako vam se pritužuje da su ga neprilike omele u boljoj prodaji, i mnogo puta sam i vas čuo kako mu pominjete da bi bilo ko, za najkraće vreme, mogao prodati svu robu što je držite u svojim skladištima ukoliko se posveti učenju načela i pravila trgovanja. Ukoliko smatrate da je Kaleb, koga svi smatraju

budalom, mogao da izuči ta načela, zbog čega se onda i ja, takode, ne bih mogao domoći tih znanja?"

„Ukoliko bi ovladao tim načelima, kakav bi cilj postavio sebi u životu?"

Hafid je za trenutak oklevao.

„Često se može čuti, širom zemlje, da ste vi veliki trgovac. Svet još nigda nije video takvo trgovinsko carstvo, koje ste vi sazdali zahvaljujući svom trgovačkom umeću. Želja mi je da postanem i veći od vas, najvećeg trgovca, najbogatiji čovek i najveći trgovac na čitavom svetu!"

Patros se zaveli unazad i stade proučavati mlado, tamnoputo lice. Na mladićevoj odeći još mogao osetiti zadah životinja, ali momak u svom ponašanju kao da nije ispoljavao ni najmanje smernosti.

„I, šta bi učinio sa svim tim bogatstvom i zastrašujućom moći koja bi, van svake sumnje, išla s njim?"

„Isto ono što i vi. Svojoj porodici obezbedio bih sve najbolje na svetu, dok bih ostatak razdelio nevoljnima i onima u nuždi".

Patros odmahnu glavom.

„Bogatstvo, sine moj, nikada ne treba da ti bude životni cilj. Lepo zboriš, ali to su, ipak, samo reči. Pravo bogatstvo je u srcu, a ne u kesi s novcem".

Hafid, međutim, nije popuštao.

„Ali, gospodine, zar vaše bogatstvo nije neizmerno?"

Starac se nasmeja tolikoj mladićevoj otvorenosti.

„Hafide, što se materijalnog blaga tiče, postoji samo jedna razlika između mene i najbednijeg prosjaka ispred Irodove palate. Prosjak ne misli ni o čem drugom do li o svom narednom obroku, dok ja

mislim jedino o obedu koji će mi biti poslednji. Ne, sine moj, nemoj težiti samo bogatstvu, i ne ulazi svoj trud samo da bi postao bogat. Umesto toga, teži sreći; nastoj da iskazuješ ljubav i da postigneš da ti ljubav uzvrataju, i, što je najvažnije, da stekneš duševni mir i spokojstvo".

Hafid, međutim, ni dalje nije popuštao.

„Ali, te stvari nije moguće postići bez zlata. Ko može, kao siromah, živeti u duševnom miru? Kako bilo ko može biti srećan sa praznim stomakom? Kako neko da ispoljava ljubav prema svojoj porodici, ako nije u stanju da je hrani, odeva i pruža joj smeštaj? Sami ste jednom rekli da je bogatstvo poželjno, ukoliko i druge usrećuje. Zbog čega, onda, moja želja da budem bogat ne bi bila valjana? Nemaština može biti povlastica, pa čak i način života za nekog iskušenika u pustinji, jer treba samo o sebi da se stara i da teži da udovolji svom bogu, ali ja nemaštinu smatram nedostatkom sposobnosti ili nedostatkom ambicija. A ja ne patim ni od jednog ni od drugog!"

Patros se namršti.

„Šta je razlog toj tvojoj iznenadnoj provali ambicije? Govoriš o izdržavanju porodice koju još nemaš, ukoliko ne računaš mene koji se stara o tebi još otkako te je pošast ostavila bez oca i majke".

Ni suncem preplanula koža nije mogla prikriti poplavu rumenila u Hafidovim obrazima.

„Dok smo logorovali u Hebronu, pre no što smo stigli ovamo, upoznao sam Kalnehovu kćer. Ona... ona..."

„Aha, istina napokon izbija na videlo. Ljubav, a ne uzvišeni ideali, učinila je da se moj mladi kamilar preobrati u borca spremnog da se uhvati ukoštac sa svetom. Kalneh je veoma bogat čovek. Njegova kćer i jedan običan kamilar? Nikad! Ali, njegova kćer i jedan imućan, mlad i zgodan trgovac... pa, to je već druga stvar. Vrlo dobro, mladi moj borče, pomoći ću ti da započneš karijeru trgovca".

Mladić se spusti na kolena i dograbi krajičak Patrosove tunike.

„Oh, gospodaru! Kako da nađem reči da vam izrazim svoju bezmernu zahvalnost?”

Patros odstupi korak-dva, oslobađajući se Hafidovog stiska.

„Preporučujem ti da mi se još ne zahvaljuješ. Koliko god da dobiješ od mene, biće to samo zrnice peska u poređenju sa planinama koje ćeš morati da pomeriš!”

Hafidova radost kao da namah splasnu, i on upita:

„Zar me nećete podučiti načelima i pravilima koja će od mene načiniti velikog trgovca?”

„Ne, neću. Baš kao što ti, maženjem, nisam dečачke dane učinio lakim i bezbrižnim. Često su mi zamerali zbog toga što sam svog usvojenog sina osudio na život ubogog kamilara, ali sam ja bio ubeđen da će se, ukoliko prava vatra tinja u tebi, na kraju razgoreti... i da ćeš, kada se to dogodi, biti čovek baš zbog toga što si godine proveo u mučnom radeništvu. Tvoj večerašnji zahtev učinio me je srećnim, jer sam ugledao ambiciju kako ti blista u očima, i žudnju koja ti obasjava lice. To je dobro i pokazuje da sam te kako valja procenio; ali, još ti preostaje da dokažeš da ti reči nisu prazno slovo”.

Hafid ništa ne odgovori, i starac nastavi.

„Pre svega, moraš dokazati meni, ali, što je najvažnije, i sebi, da si u stanju da istrpiš život trgovca, jer sudbina koju si za sebe odabrao nije nimalo laka. Istina je, mnogo si me puta čuo kako kažem da je nagrada velika za one koji uspeju; ali, nagrada je velika samo zato što mali broj njih uspeva. Mnogi se prepuštaju očajanju i propadaju, ni ne shvatajući da su već u posedu svega što im je potrebno da se domognu velikog bogatstva. Mnogi se, opet, sa strahom i sumnjama suočavaju sa preprekama što im se nađu na putu, smatrajući ih delom svojih neprijatelja - dok se, zapravo, radi o prijateljima i

pomagačima. Prepreke su neophodne da bi se postigao uspeh, budući da se u trgovanju, kao i u svim pretnostima od važnosti, do pobeđe dolazi posle brojnih bitaka i niza poraza. Pa ipak, svaka bitka, i svaki poraz, oštiri ti umeće i daje novu snagu; uliva ti hrabrost i jača izdržljivost, čini te sposobnijim i samouverenijim; i tako, svaka ti je prepreka ratni drug, prinuđujući te da postaneš bolji... ili da odustaneš. Svaki neuspeh samo je nova prilika da kreneš dalje; odvrti od neuspeha lice, izbegavaj ih, i odbacićeš i svoju budućnost".

Mladić klimnu glavom u znak saglasnosti i zausti da nešto kaže, ali ga starac pokretom ruke ućutka. ^

„Povrh svega, priklanjaš se najsamotnijem zanimanju na svetu. Čak se i najprezreniji sakupljači poreza vraćaju u smiraj dana svojim kućama; čak i rimske legije imaju kasarne koje nazivaju domom. Ali, ti ćeš dočekati mnoge zalaske sunca daleko od svojih prijatelja i od svojih voljenih. Ništa sa takvom silinom ne može u čoveku pobuditi osećanje usamljenosti, kao kad u tmuni prođe pokraj neke kuće i ugleda, pri svetlu lampe u njoj, kako neka porodica lomi svoj večernji hleb.

U takvim časovima samotnosti suočićeš se sa najvećim iskušenjima", nastavi Patmos. „U najvećoj meri, od toga kako ćeš se sa tim iskušenjima suočiti, zavisice ti karijera. Neobično je i zastrašujuće osećanje naći se sam na putu, samo sa svojom životinjom. Često, iako privremeno, zaboravljamo na ono što stoji pred nama i čemu težimo, postajući poput dece koja čeznu za bezbednošću i ljubavlju. I ono što smo uzeli kao nadoknadu za sve to okončalo je karijere mnogih, uključujući tu i hiljade onih pred kojima su stajali veliki izgledi u umeću trgovanja. Povrh svega, neće biti nikog da ti se podrugne ili da te uteši kada ništa ne prodaš; nikoga, osim onih koji teže da te odvoje od tvoje kese s novcem".

„Biću obazriv i vodiću računa o vašim upozorenjima".

„Pa, onda, da počnemo. Za sada, nema više saveta. Stojiš preda mnom kao zelena smokva. Sve dok se smokva ne rasprsne ne

možemo je ni nazivati smokvom, kao što se ni ti, sve dok se ne izložiš znanju i ne stekneš iskustvo, ne možeš zvati trgovcem".

„Kada ću započeti?"

„Kad svane, javićeš se Silviju, tamo kod tovara, i on će ti, na tvoj trošak, izdati jednu od naših najskupocenijih bešavnih haljina. Načinjena je od kozje dlake i u stanju je da podnese i najteže kiše, i obojena je crvenom bojom iz korena broća, tako da ne može izbledeti. U porubu, s unutrašnje strane, naći ćeš ušivenu jednu malenu zvezdu. To je oznaka Tole, čiji esnaf pravi najbolje tkanine na čitavom svetu. Pored zvezde nalazi se i moja oznaka, kružić ucrtan u kvadrat. Obe te oznake uživaju najveće poštovanje u čitavoj zemlji, i do sada smo prodali bezbroj hiljada takve odeće. Toliko sam trgovao sa Jevrejima, da mi je danas poznat samo njihov naziv za takve haljine. Ovu oni nazivaju *abeyah*.

Uzmi tu haljinu i jednu mazgu i u sam osvit kreni u Vitlejem, selo kroz koje je naš karavan prošao pre no što je stigao ovamo. Nijedan od naših trgovaca nikada nije bio tamo. Smarali su to traćenjem vremena, budući da su ljudi tamo veoma siromašni; pa ipak, pre mnogo godina, tamošnjim pastirima prodao sam na stotine tih haljina. Ostani u Vitlejemu sve dok ne prodaš haljinu".

Hafid samo klimnu glavom, uzalud nastojeći da prikrije svoju radost.

„A po koju cenu, gospodaru, da prodam haljinu?"

„Zadužicu te u svojim knjigama za jedan srebrni dinar, i kada se vratiš, razdužićeš mi se za tu svotu. Sve što ti pretekne tvoja je zarada, te, imajući to u vidu, sam odredi cenu haljine. Možeš se uputiti na tržnicu, koja se nalazi kraj južnog ulaza u gradić, a možeš ići i od kuće do kuće, kojih, kako mi se čini, ima više od hiljadu. Šta veliš, valjda ne bi trebalo da bude teško prodati tamo jednu haljinu?"

Hafid ponovo zaklima glavom, ali su mu misli već bile u sutrašnjem danu.

Patros nežno položi ruku na mladićevo rame.

„Nikoga neću unajmiti na tvoje mesto sve dok se ne vratiš. Ukoliko ustanovim da nisi za zanimanje koje si odabrao, shvatiću kako to treba i nećeš imati nikakvog razloga da veruješ da si zapao u nemilost. Nikad se nemoj stideti ukoliko si nešto pokušao i doživeo neuspeh, jer neuspeh nikad nisu doživeli samo oni koji nikad nisu ni pokušali. Po povratku, temeljito ćemo porazgovarati o iskustvima koja si stekao. I tek potom ću odlučiti hoću li ti pomoći da ostvariš te svoje dalekosežne snove”.

Hafid se nakloni i krenu da izađe, ali starac još ne beše završio.

„Sine, postoji preporuka koju ne smeš zaboraviti pri otpočinjanju svog novog života. Imaj je uvek na umu, i tako ćeš moći da prevaziđeš naizgled nesavladive prepreke, sa kojima ćeš se sigurno suočiti baš kao i svi ljudi od ambicije”.

Hafid je čekao.

„Da, gospodine?”

„Osećanje neuspeha neće nikad ovladati tobom, ukoliko ti je odlučnost da uspeš dovoljno snažna”.

Patros pristupi mladiću.

„Da li shvataš puno značenje mojih reči?”

„Da, gospodine”.

„U tom slučaju, ponovi ih!”

„ Osećanje neuspeha neće nikad ovladati mnome, ukoliko mi je odlučnost da uspem dovoljno snažna”.

4

Hafid odgurnu u stranu napola pojedenu krišku hleba i stade razmišljati o svojoj zlehudoj sudbini. Sutra će biti već četvrti dan otkako je u Vitlejemu, i jedna jedina crvena haljina koju beše sa toliko samopouzdanja poneo od karavana još uvek se nalazila u zavežljaju na leđima njegove životinje, sada vezane za kolac u pećini iza svratišta.

Buka što ga je okruživala u prenatrpanoj trpezariji nije dopirala do njegovih ušiju, dok je mrgodno posmatrao svoj nedovršeni obed. Sumnje što su od pamtiveka opsedale svakog trgovca vitlale su sada i njegovim umom.

„Zbog čega ljudi neće da saslušaju ono što im zborim? Kako da im čovek privuče pažnju? Zbog čega mi zalupe vrata pred nosom, pre no što dospem da izgovorim makar nekoliko reči? Zbog čega gube interesovanje za ono što želim da im kažem, i bez reči odlaze? Da li su u ovom gradiću baš svi toliko siromašni? Sta da im odvratim kada mi kažu da im se haljina dopada, ali da je ne mogu sebi priuštiti? Zbog čega mi toliko njih kaže da navratim nekom drugom prilikom? Kako drugima uspeva da prodaju, a meni ne? Šta znači taj strah što me preplavljuje kada pristupim zatvorenim vratima, i kako da ga prevladam? Zar moja cena nije u skladu sa ponudama drugih trgovaca?"

Hafid protrese glavom, i sam zgađen nad svojim neuspehom. Možda, na kraju krajeva, život trgovca i nije za njega. Možda je trebalo da ostane kamilar i da nastavi da trudno radi za nekoliko bakrenjaka dnevno. Bio bi zaista sretan ukoliko se, kao trgovac, vrati karavanu sa bilo kakvom zaradom. Kako ga ono Patros beše nazvao? Mladim borcem? Za trenutak, Hafid požele da je ponovo na svom starom mestu, okružen svojim životinjama.

A onda mu misli skrenuše na Lišu i njenog neumoljivog oca, Kalneha, i sumnje mu se očas raspršiše. Ovu noć ponovo će prespavati u brdima, da bi sačuvao ono malo novaca što ga ima, a sutra će prodati haljinu. U stvari, učiniće sve da zbori sa takvom rečitošću, da će za svoju robu postići najbolju cenu. Ustaće veoma rano, u samo praskozorje, i smestiti se pokraj samog gradskog kladenca. Obratiće se svakom ko bude naišao, i za kratko vreme naći će se ponovo na putu za Maslinovu goru sa srebrom u svojoj kesi.

On dohvati ostatke hleba i nastavi da jede, vrativši se u mislima do svog gospodara. Patros će se ponositi njime, budući da se ne vraća ojađen i s neuspehom. Uistinu, četiri dana bilo je i previše da bi se prodala jedna obična haljina; ali, opet, ukoliko bi uspeo da je proda za četiri dana, bilo mu je jasno da će, uz pomoć Patrosa, uspeti da nauči da je proda za tri, a potom i za samo dva dana. S vremenom, steći će umešnost da za samo jedan sat proda i više haljina! Tako bi, bez sumnje, izišao na glas kao pravi trgovac!

Izišavši iz bučnog svratišta, on se uputi ka pećini i svojoj životinji. Mrzli vazduh beše prekrpio travu tankim slojem ledene pokorice, i travke su se, uz laki prasak, žalostivo slamale pod njegovim sandalama. Hafid namah odluči da te večeri ne jaše u brda; noć će provesti sa svojom životinjom u pećini.

Sutra će, zacemento, biti bolji dan, premda mu je sada već bilo jasno zbog čega trgovci po pravilu zaobilaze ovo zametnuto mesto. Svi su govorili da tu nema nikakve vajde od trgovine, i njihovih reči prisetio bi se svaki put kada bi neko odbio da kupi njegovu haljinu. Pa ipak, u svoje vreme, Patros ovde beše prodao na stotine haljina! Ali, možda su vremena tada bila drugačija; pored toga, na kraju krajeva, Patros *jeste* bio veliki trgovac.

Treperava svetlost koja je dopirala iz pećine nagna ga da ubrza korake, iz straha da bi neki lopov mogao biti u njoj. On poteče kroz kameniti ulaz, spreman da ščepa kradljivca i povrati svoje dobro. Ali, suočivši se sa prizorom koji se pružao pred njim, njegova napetost naglo se stanji.

Malena sveća, zadenuta u pukotinu u zidu pećine, blede je obasjavala jednog bradatog muškarca i jednu mladu ženu, čvrsto pripijene jedno uz drugo. Kraj njihovih nogu, u izdubljenom kamenom koritu u kojem je obično stajala hrana za stoku, spavalo je detence. Hafid nije mnogo znao o tim stvarima, ali je na osnovu detinje naborane i rumene kože naslućivao da se radi o novorođenčetu. Da bi zaštitili detence od hladnoće, oboje, i muškarac i žena, behu skinuli svoje ogrtače i prekrili njima novorođenče, tako da mu je samo glavica bila otkrivena.

Muškarac klimnu glavom prema Hafidu, dok se žena primače bliže detetu. Niko nije ni reč izgovorio. A onda žena zadrhta, i Hafidu bi namah jasno da joj tanka tunika ne predstavlja nikakvu zaštitu od pećinske vlage. Potom ponovo baci pogled na dete. Posmatrao je, kao očaran, kako se novorođenčetova ustašca otvaraju i zatvaraju, gotovo kao da se smeše, i neko neobično osećanje prostruja mladićevim telom. Iz nekog i njemu samom nejasnog razloga, u tom trenutku misli mu se vratiše na Lišu. Mlada žena ponovo zadrhta od hladnoće, i njen nagli pokret vrati Hafida iz sanjarenja.

Nakon nekoliko razdirućih trenutaka neodlučnosti, budući trgovac pristupi svojoj životinji. Pošto je pažljivo razvezao petlje, otvorio je zavežljaj i izvukao haljinu, a onda, razmotavši je, pređe rukama preko tkanine. Crvena boja odsajivala je pod svetlošću sveće, i Hafidov pogled zape za znak Patrosa i znak Tole s unutrašnje strane poruba. Krug u kvadratu. Zvezda. Koliko li je samo puta, tokom protekla tri dana, držao tu haljinu u svojim umornim rukama? Činilo mu se kao da poznaje svako njeno vlakno i svaki njen nabor. Bila je to zaista valjano načinjena odeća, i uz malo pažnje mogla je čoveku dostajati za čitav život.

Hafid zatvori oči i uzdahnu. Zatim žurno pristupi malenoj porodici, kleče na slamu pokraj odojčeta i blago sa jasala ukloni najpre očevo odrpani ogrtač, a potom i majčin, pa ih vrati njihovim vlasnicima. Zgranuti Hafidovim odlučnim postupkom, ni muškarac ni žena nisu bili u stanju ni reč da izuste. Hafid potom razvi svoju dragocenu crvenu haljinu i nežno omota njome usnulo detence.

Izvodeći svoju životinju iz pećine, Hafid je još na obrazu osećao vlažnost poljupca kojim ga beše darivala zahvalna detetova mati. Visoko iznad njegove glave, sjala je najblistavija zvezda koju Hafid beše u životu video. On se duboko zagleda u nju sve dok mu se oči ne ispuniše suzama, a onda potera svoju životinju glavnim drumom ka Jerusalimu, i natrag ka karavanu u gorju.

5

Jahao je lagano, pognute glave, tako da više nije ni primećivao zvezdu koja mu je obasjavala put. Zbog čega je počinio takvu glupost? Nije poznavao one ljude u pećini. Zbog čega nije pokušao da im proda haljinu? Šta će reći Patrosu? I ostalima? Presamićivaće se od smeha kad budu čuli da je poklonio haljinu, za koju je bio zadužen. I to, još, nekom nepoznatom novorođenčetu u nekoj tamo pećini! Potom počne da smišlja priču, kojom bi se opravdao u Patmosovim očima. Možda bi mogao reći da su mu haljinu ukrali, dok je obedovao u trpezariji u svratištu? Ali, da li bi Patros poverovao u jednu takvu priču? Na kraju krajeva, zemljom su harali razbojnici. I, čak i da mu Patros poveruje, ne bi li mu zamurio zbog nebudnosti?

Ubrzo je, tako, stigao i do staze koja je vodila kroz Getsimanski vrt. Tu je sjahao i umorno krenuo ispred mazge, sve dok nije stigao do mesta gde je konačio karavan. Svetlost zvezde činila je da se vidi gotovo kao po danu, i susret od koga je zazirao bio je već pred njim; naime, ispred šatora ugleda Patrosa, zagledanog u nebo. Hafid ćutke zastade, ali ga starac skoro istog časa primeti.

Bilo je strahopoštovanja u Patrosovom glasu kad pristupi mladiću i upita ga:

„Da li dolaziš pravo iz Vitlejema?”

„Da, gospodaru”.

„Zar te ne uzbuđuje što te ona zvezda sledi?”

„Nisam to ni primetio, gospodine”.

„Nisi ni primetio? Ja nisam bio u stanju da se pomerim s ovog mesta, otkako sam pre dva sata ugledao zvezdu kako se diže nad Vitlejemom! Nikad još nisam video neku zvezdu sa toliko boja i toliko

sjaja. A onda, dok sam je tako gledao, zvezda poče da se kreće nebom, sve većma se bližeći našem karavanu. I sada, kada si ti stigao, tačno nam je nad glavama, i, tako mi boga, više se ne miče".

Patros pride Hafidu i stade izbliza proučavati mladićevo lice.

„Da li si prisustvovao nečem izuzetnom što se dogodilo u Vitlejemu", upita ga on.

„Nisam, gospodine".

Starac se namršti, kao da o nečemu duboko razmišlja. "Nikada još nisam doživeo noć sličnu ovoj, niti iskusio nešto slično ovome".

Hafid se žacnu.

„Ni ja, gospodaru, nikada neću zaboraviti ovu noć".

„Aha, znači da se ipak nešto dogodilo? Otkud to da se vraćaš u ovako pozno doba?"

Hafid je ćutke gledao kako Patros pristupa njegovoj mazgi i opipava denjak.

„Prazan je! Najzad, uspeh... Dođi u moj šator, da mi ispričaš šta si doživeo. Budući da su bogovi premetnuli noć u dan, ne mogu da spavam; i možda će mi tvoje reci dati odgovor na pitanje zbog čega jedna zvezda hodi za jednim kamilarom".

Patros se opruzi na svom ležaju i zatvorenih očiju stade slušati Hafidovu dugu priču o beskonačnim odbijanjima, ne-uspesima i poniženjima sa kojima je bio primoran da se suoči u Vitlejemu. S vremena na vreme zaklimao bi glavom, kao kada je Hafid opisivao trgovca grnčarijom koji ga je glavačke izbacio iz svoje radnje, ili bi se nasmešio, kao kada je čuo kako je neki rimski vojnik bacio mladiću haljinu natrag u lice, pošto je ovaj odbio da joj snizi cenu.

Na kraju, već promuklim i hrapavim glasom, Hafid stade opisivati i sve sumnje koje ga behu ophrvale te večeri u svratištu. Patros ga,

međutim, iznenada prekide: „Hafide, opiši mi, što bolje uzmogneš, svaku pojedinačnu sumnju što ti je minula umom dok si, sažaljevajući sebe, sedeo u tom svratištu“.

I pošto mu ih mladić, što je bolje mogao, opisa sve, jednu za drugom, starac zatraži:

„A sada, reci mi kakva je to misao bila što ti se usadila u svest, razvejavajući sve sumnje i dajući ti novu hrabrost da izjutra iznova pokušaš da prodaš haljinu?“

Hafid je za trenutak razmišljao šta da odgovori.

„Razmišljao sam samo o Kalnehovoj kćeri“, odgovori on. „Čak i u tom odvratnom svratištu bilo mi je jasno da, ukoliko pretrpim neuspeh, nikada više neću moći da izađem pred nju“. Hafidov glas zadrhta. „Ipak, na kraju sam je izneverio“.

„Izneverio? Ne razumem. Ipak, nisi se vratio s haljinom“.

I glasom tako slabašnim, da se Patros morao nagnuti prema njemu da bi ga čuo, Hafid mu redom sve ispriča: o ljudima koje je zatekao u pećini, o novorođenčetu, i o haljini. I dok je mladić govorio, Patros bi s vremena na vreme bacao pogled prema ulazu u šator i na blistavilo koje je još uvek obasjavalo čitav logor. Smešak potom poče da se uobličava na njegovom zbunjenom licu; nije ni primetio da je momak završio svoju priču, tiho jecajući.

Uskoro se, međutim, jecaji stišale i u velikom šatoru zavlada mukla tišina. Hafid se nije usuđivao ni da pogleda svog gospodara. Bio je pretrpeo neuspeh, i time pokazao da nije ni za šta drugo do da zauvek ostane kamilar. Jedva je svladavao sebe da ne ustane i izjuri iz šatora. A onda, na ramenu oseti ruku velikog trgovca i konačno prinudi sebe da pogleda Patrosa u oči.

„Sine moj, reklo bi se da ti tvoj put nije bio od velike koristi“.

„Nije, gospodine“.

„Ali, meni jeste. Zvezda koja te je dopratila ovamo uklonila mi je slepilo s očiju, mada mi je teško to da priznam. Sve ću ti objasniti, ali tek pošto se vratimo u Palmiru. A sada, imam jedan zahtev“.

„Da, gospodaru?“

„Naši prodavci počće da se vraćaju u logor sutra pri zalasku sunca, i njihovim životinjama biće potrebna tvoja nega. Da li si voljan da se, za sada, vratiš svojim kamilarskim dužnostima?“

Hafid se žalostivo podiže i nakloni svom dobročinitelju.

„Učiniću sve što tražite od mene... i, žao mi je što sam vas izneverio“.

„Pođi, onda, i pripremi sve za povratak naših ljudi... Popričaćemo ponovo kada stignemo u Palmiru“.

I dok je izlazio iz velikog šatora, blistava nebeska svetlost trenutno zaslepi Hafida. On stade trljati oči, a onda začu Patrosov glas kako ga priziva.

Mladić se okrenu i vrati u šator, ćutke čekajući da mu se starac obrati. I Patros uperi prst u njega i reče: „Idi i spavaj mirno, jer nisi me izneverio!“

Blistava zvezda ostala je na nebesima tokom čitave noći.

6

Skoro dve nedelje kasnije, pošto se karavan vratio u svoje sedište u Palmiri, Hafida digoše iza sna sa njegovog slamnatog ležaja i pozvaše da se pojavi pred Patrosom.

On žurno stiže do spavaće sobe svog gospodara i neodlučno zastade pred ogromnim krevetom u kojem je čovek što je ležao u njemu bio nalik na patuljka. Patros otvori oči i stade se iskobeljavati iz svojih pokrivače, sve dok ne sede na rub kreveta. Lice mu je bilo ispijeno i vene na rukama nabrekle. Hafid jedva da je mogao da poveruje da je to isti onaj čovek s kojim je razgovarao pre samo dvanaest dana.

Patros pokaza rukom prema donjem, nižem kraju kreveta, i mladić se lagano spusti na njegovu ivicu, čekajući da starac progovori. Čak ni Patrosov glas, ni po boji ni po tonu, nije nalikovao na onaj od njihovog poslednjeg susreta.

„Sine moj, imao si dovoljno dana da još jednom porazmisliš o svojim ambicijama... Da li te još vuče želja da postaneš veliki trgovac?”

„Da, gospodine”.

Starac zaklima glavom.

„Pa, neka ti bude. Nameravao da sam provedem više vremena sa tobom, ali, kao što možeš i sam videti, druge me stvari očekuju. Premda se smatram dobrim trgovcem, ipak nisam u stanju da nagovorim smrt da otidne sa mojih vrata. Čeka na mene već danima kao izgladneli pas na kuhinjskom pragu. I, kao i psu, i njoj je dobro znano da će kuhinja u jednom trenutku ostati nečuvana...”

Snažan kašalj prekinu Patrosa, i Hafid ostade nepomično da sedi dok se starac borio za dah. Konačno, kašalj se stiša i Patros se slabašno nasmeši.

„Vreme koje ćemo provesti zajedno veoma je kratko, i stoga započnimo bez oklevanja. Kao prvo, izvuci kovčežić od kedrovine koji se nalazi ispod ove postelje“.

Hafid kleče, i ispod kreveta izvuče drveni kovčežić obmotan kožnim remenovima, pa ga smesti u udubljenje što ga Patrosove noge behu ostavile na ležaju. Starac pročisti grlo.

„Pre mnogo godina, kada sam po položaju bio niži čak i kakvog nedozrelog kamilara, zadobio sam tu čast da spasem jednog putnika sa Istoka, koga behu napala dvojica razbojnika. Uporno je tvrdio da sam mu spasao život i po svaku cenu želeo je da me obdari, premda ja nisam tražio nikakvu nagradu. I, budući da sam bio bez porodice i bez novca, nagnao me je da pođem s njim njegovoj kući i njegovoj rodbini, gde sam bio primljen kao rod rođeni.“

Jednog dana, pošto se već bejah privikao na svoj novi život, moj dobrotvor pokaza mi ovaj kovčežić. Unutra se nalazilo deset kožnih svitaka, svaki obeležen rednim brojem. Prvi od njih sadržao je tajnu učenja, a ostali tajne i načela neophodne čoveku da postigne najveće uspehe u umeću trgovanja. Tokom sledećih godinu dana redovno sam bio podučavan umnim rečima svitaka, dok ih konačno nisam sve utisnuo u svoju svest, načinivši ih sastavnim delom svojih misli i svog života. Te reči postale su moja druga priroda.

I, na kraju, dobio sam taj kovčežić na poklon, sa svih deset svitaka, i, pride, jedno zapečaćeno pismo i kesu sa pedeset zlatnika. Pismo sam smeo otvoriti tek pošto svoj privremeni dom ostavim daleko za sobom. Oprostio sam se sa čitavom porodicom, i kada sam se našao na trgovačkom putu što je vodio u Palmiru, otvorio sam pismo. U njemu je stajao nalog da se poslužim zlatnicima i postupim prema saznanjima što ih bejah stekao iz svitaka, i da započnem nov život. U pismu je takođe stajao i nalog da polovinu sveg blaga što ga budem sticao podelima sa onima koji su imali manje sreće od mene;

međutim, same svitke nisam smeo ni dati ni pokazati nikome, sve dok ne dođe dan kada će mi posebnim znakom biti dato na znanje kome sledećem treba da predam zapise".

Hafid zavrte glavom.

„Ne razumem vas, gospodaru".

„Odmah ću ti objasniti. Budno sam motrio, tokom mnogih godina, iščekujući da se pojavi ta osoba sa znakom, i za to vreme, zahvaljujući primeni znanja sadržanim u svicima, stekao sam veliko bogatstvo. Već sam počeo da pomišljam da se takva osoba neće ni pojaviti za mog života - a onda si se ti vratio sa svog puta u Vitlejem. Prva pomisao da si ti taj odabrani koji treba da naslediš svitke javila mi se u umu kada si se ono vratio iz Vitlejema, praćen blistavom zvezdom. Iz sveg srca, nastojao sam da shvatim značenje tog događaja; ipak, odustao sam, ne želeći da se mešam u promisao bogova. A onda, kada si mi rekao da si poklonio haljinu, koja ti je toliko mnogo značila, nešto u dubini moje duše probudilo se i reklo mi da je moje dugo traganje privedeno kraju. Napokon sam pronašao onoga ko je bio predodređen da bude sledeći čuvar kovčežića. I, zaista čudno, čim sam shvatio da sam pronašao pravog, životna energija iz mog tela počela je da ubrzano ističe. I eto, sada sam blizu kraja; ali, moja potraga je okončana i ja mogu da ovaj svet napustim smirene duše".

Starčev glas spustio se gotovo do nečujnosti, ali on steže svoje koščate šake i naže se bliže prema Hafidu.

„Saslušaj me pažljivo, sine moj, jer neću imati snage da ponovim ovo što ću ti reći".

Hafidove se oči ovlažiše, dok se primicao bliže svom gospodaru. Ruke im se dodirnuše, i veliki trgovac s naporom udahnu vazduh.

„Predajem ti sada ovaj kovčežić i njegovu dragocenu sadržinu, ali uz izvesne uslove koje ćeš morati da prihvatiš. U kovčežiću je i kesa sa stotinu zlatnih talenata. To će ti biti dovoljno za život, a i omogućiće ti

da nabaviš manji broj ćilimova sa kojima ćeš zakoračiti u poslovni svet. Mogao bih da ti podarim i veliko blago, ali to bi ti samo učinilo lošu uslugu. Daleko je bolje da se vlastitim snagama uspeš do najvećeg i najbogatijeg trgovca na svetu. Kao što vidiš, nisam smetnuo s uma cilj koji ti stoji pred očima.

Iz ovih stopa napusti ovo mesto i kreni u Damask. U tom gradu imaćeš neograničene mogućnosti da primeniš znanja kojima će te svici podučiti. I pošto se tamo lepo i bezbedno smestiš, otvorićeš samo svitak obeležen sa brojem jedan. Čitaćeš ga i pročitavati, sve dok u potpunosti ne shvatiš tajni metod o kojem on govori; koristićeš ga, potom, u ovladavanju načelima uspešnog trgovanja sadržanim u ostalim svicima. Dok budeš učio iz svakog svitka pojedinačno, možeš početi da prodaješ tepihe koje si nabavio, i ako udружиš pouke koje si dobio i iskustvo koje si stekao, i ukoliko nastaviš da kako valja učiš iz svitaka, prodaja će ti rasti iz dana u dan. Moj prvi uslov, dakle, jeste da se svečano zakuneš da ćeš verno slediti uputstva sadržana u svitku pod brojem jedan. Da li se slažeš?"

„Da, gospodine“.

„Dobro, dobro... Ukoliko budeš primenjivao načela sadržana u svicima, postaćeš bogatiji no što si i sam sanjao. Moj drugi uslov jeste da uvek, i stalno, polovinu sveg stečenog blaga razdeljuješ među one koji nisu bili tvoje sreće. Od ovog uslova ne srne biti nikakvog odstupanja. Prihvataš li to?"

„Da, gospodine“.

„A sada, evo i najvažnijeg uslova. Zabranjuje ti se da sa ijednom osobom deliš svitke, odnosno znanja u njima sadržana. Jednog dana, pojaviće se neko sa znakom, baš kao što su zvezda i tvoje nesebično delo predstavljali znak koji sam ja očekivao. Kada se to dogodi, prepoznaćeš znak, čak i ukoliko osoba koja ga donosi ne bude pojma imala da je upravo ona ta, odabrana. I kada te srce uveri da ti je procena ispravna, predaćeš kovčežić sa svom njegovom sadržinom toj osobi - njemu ili njoj - i pri tom ne srne biti nikakvih uslova, poput onih koji meni behu nametnuti i kakve ja sada tebi

postavljam. U pismu koje mi beše dato stoji da treći vlasnik svitaka srne da podeli njihovu poruku sa svima sa kojima to ushtedne. Obećavaš li mi da ćeš poštovati i ovaj treći uslov?"

„Obećavam“.

Patros uzdahnu s olakšanjem, kao da mu se težak teret bese svalio s pleća. Slabašno se nasmešivši, on svojim koščatim rukama obujmi mladićevo lice.

„A sada, uzmi kovčežić i odmah kreni. Više se nikada nećemo videti. Neka te prate moja ljubav i želje da uspeš, i neka Liša podeli s tobom svu sreću koju ti budućnost donosi“.

Suze su se bez stida slivale niz Hafidovo lice, dok je sa kovčežićem pod rukom, kroz otvorena vrata, izlazio iz spavaće sobe svog dobrotvora. Napolju, međutim, na trenutak zasta, pa se, spustivši kovčežić na tlo, vrati svom gospodaru.

„Osećanje neuspeha neće nikada ovladati mnome, ukoliko mi je odlučnost da uspem dovoljno snažna?“

Starac se slabašno nasmeši i potvrdno klimnu glavom. I potom podiže ruku u znak pozdrava.

7

Zajedno sa svojom životinjom, Hafid uđe u tvrdo opasani Damask kroz njegovu istočnu kapiju. Jahao je mazgu ulicom koju su nazivali Prava obhrvan sumnjama i strepnjama, i ni buka i ni povici na stotinama bazara nisu uspevali da mu odagnaju strah. Jedna je stvar bila stići u veliki grad sa tako moćnim karavanom kakav je bio Patrosov; međutim, stići posve sam i nezaštićen bilo je nešto sasvim drugo. Ulični trgovci skoliše ga sa svih strana, nudeći mu svoju robu, jedan glasnjiji od drugog. Hafid prođe pokraj dućančića nalik na pčelinje saće, kao i pored bazara u kojima su bile izložene rukotvorine kazandžija, kujundžija, sedlara, tkača i drvodelja; i svaki korak njegove mazge dovodio ga je oči u oči sa novim prodavcima koji su, mlatarajući rukama, žalostivo kleli svoju sudbinu.

Neposredno ispred njega, s one strane zapadnog gradskog zida, uzdizala se planina Hermon. Premda je bilo letnje doba, na vrhu joj je još stajala bela snežna kapa, i činilo se kao da na sav taj pijačni metež dole gleda sa trpeljivošću i popustljivošću. Hafid konačno skrenu iz čuvene ulice i stade tražiti stan; nije imao nimalo poteškoća da ga nađe u svratištu pod nazivom Moša. Soba koju mu dadoše bila je čista i on je plati za mesec dana unapred, što namah učvrsti njegov položaj u očima vlasnika, Antonina. Potom sape svoju mazgu iza svratišta, okupa se u vodama Barade i vrati u svoju sobu.

Pošto je stavio svoj kovčežić od kedrovine podno kreveta, Hafid stade da razvezuje kožne remenove. Poklopac se lako otvori, i on se zagleda u kožne svitke. Napokon ispruži ruku i dotače kožu; ali, pod prstima učini mu se kao da je živa, i on žurno povuče ruku. Zatim ustade i pristupi prozoru sa rešetkama, kroz koji su navirali zvuči sa bučne tržnice udaljene više stotina metara. I dok je tako gledao u pravcu odakle su pristizali prigušeni glasovi, strah i sumnja ponovo ga obužeše i on oseti kako ga samopouzdanje napušta. Hafid zatvori oči i nasloni čelo na zid i naglas povika: „Kako je samo budalasto od

mene što sanjarim kako će mene, bednog malog kamilara, jednog dana slaviti kao najvećeg trgovca na svetu, a nemam čak ni hrabrosti da projašem između tezgi uličnih torbara! Danas su moje oči imale priliku da vide na stotine prodavača, i svi su oni osposobljeniji za svoje zanimanje od mene... I kod svih su se mogli uočiti samopouzdanje, bodrost i istrajnost! I svi kao da su izvanredno pripravljeni da prežive u toj džungli od tržnice. Baš sam i glup i nadmen što mislim da se sa njima mogu nadmetati i nadmašiti ih... Patrose, dragi Patrose, bojim se da ću te još jednom izneveriti!"

Potom se baci na svoj ležaj, i, umoran od puta, dok su mu jecaji potresali telo, ubrzo usnu.

Kada se probudio, bilo je već jutro. Ali, čak i pre nego što je otvorio oči, čuo je cvrkut. On se uspravi i sede, a onda se gotovo u neverici zagleda u jednog vrapčića koji se beše smestio na otvorenom poklopcu kovčežića u kojem su se nalazili svici. On potrča ka prozoru. I tamo, napolju, na smokvama i platanima, beše se načickalo na hiljade vrabaca, i svi su oni upućivali pozdrav dobrodošlice novorođenom danu. Dok ih je tako posmatrao, nekoliko njih sleteše na izbočinu na prozoru; ali, odmah otrpnuše, čim je Hafid načinio jedva uočljiv pokret. On se ponovo okrenu i stade zuriti u kovčežić. Njegov pernati posetilac, opet, podiže glavu i netremice se zagleda u mladića.

Hafid se, ispružene ruke, lagano uputi ka kovčežiću, i ptičica zaleprša krilcima i spusti mu se na dlan.

„Na hiljade tvog roda stoje tamo napolju, ispunjeni strahom. A ti, eto, imao si hrabrosti da sam samcijat uletiš kroz prozor“, primeti Hafid blago.

Ptičica oštro kljucnu po Hafidovoj koži, i mladić je ponese prema stolu, gde mu je stajala torbica u kojoj je još bilo komadića hleba i sira. On ih izvuče i razmrvi i stavi pred svog malog prijatelja, koji smesta poče da jede.

A onda mu jedna misao prođe glavom i Hafid ponovo ode do prozora, pa prevuče rukom preko malenih otvora na rešetki. Rešetkasta mreža bila je toliko gusta, da se činilo nemogućim da se vrabac kroz nju provukao. A onda se priseti Patrosovih reči i glasno ih ponovi: "Osećanje neuspeha neće nikad ovladati tobom, ukoliko ti je odlučnost da uspeš dovoljno snažna".

Potom se vrati do kovčežića i poseže rukom unutra. Jedan od kožnih svitaka činio se pohabanim nego ostali. Hafid ga izvadi iz kovčežića i pažljivo razmota. Strah koji je osećao beše već minuo. On baci pogled put vrapčića. Ni njega više nije bilo. Samo su mrvice hleba i sira stajale kao svedočanstvo o poseti odvažne ptičice. Hafid spusti pogled na svitak. U njegovom zaglavlju stajalo je: Svitak I. I Hafid počeo da čita...

8

Svitak I

Danas započinjem novi život. Danas odbacujem svoju staru kožu, koja je predugo podnosila brazgotine neuspeha i trpela od rana osrednjosti.

Danas se ponovo rađam, i mesto mog dolaska na svet je ovaj vinograd u kome ima voća za sve.

Danas ću ubrati zrna mudrosti sa najbogatijih i najsočnijih čokota u vinogradu, sa loza koje su, iz naraštaja u naraštaj, zasadivali najmudriji u mom zanatu.

Danas ću okušati ukus grožđa sa tih čokota i u sebe uneti seme uspeha, pohranjeno u svakom zrnu, i novi život zastrujaće mojim krvotokom.

Put koji sam za sebe odabrao prepun je mogućnosti; pa ipak, prate ga i očaj i čemer, i na njemu leže rasuta tela onih koji su pretrpeli neuspeh; i kada bi se naslagala jedna preko drugih, nadvisila bi i bacila senku i na najveću piramidu na ovoj zemlji.

Pri svemu tome, za razliku od drugih, neću doživeti neuspeh, jer u rukama držim mape koje će mi pokazivati put preko opasnih voda, do obala koje su mi se koliko juče činile neostvarljivim snom.

Neuspeh mi više neće biti jedina plata za borbu koju vodim. Baš kao što priroda nije mom telu dala ništa što bi mu pomoglo da bude neosetljivo na bol, tako ni mom životu nije darivala ništa što bi mu pomoglo da podnese neuspeh. Kao i bol, i neuspeh je stran mom životu. U prošlosti, neuspeh sam prihvatao kao što sam prihvatao i bol. Sada ga odbacujem, i pripravan sam za mudrost i načela što će me iz senki izvesti na svetlost dneva i dovesti me do bogatstva,

položaja i sreće koji daleko prevazilaze i moje najmahnitije snove, tako da će mi se čak i zlatne jabuke iz Hesperidskog vrta činiti pravednom nagradom.

Vreme uči svemu onoga ko živi zauvek, ali ja ne raspolazem dobrobiti večnosti. Pa ipak, tokom vremena koje mi je dodeljeno, moram uvežbavati umeće strpljivosti, budući da priroda nikad ne dela u žurbi. Da bi se stvorilo maslinovo drvo, koje je vladalac nad svim drugim drvećem, neophodno je stotinu godina. Opet, luk doživljava starost od samo devet nedelja. Do sada sam živeo kao stručak luka, i to me nije zadovoljavalo. Sada, pak, nameran sam da postanem poput maslinovog drveta, i, uistinu, najveći među svim trgovcima.

A kako da to postignem? Nemam ni znanja ni iskustva koji bi mi pomogli da postignem veličinu; često sam se već spoticao u neznanju i zapadao u virove samosažaljenja. Ipak, odgovor je jednostavan. Svoj novi put započecu neopterećen težinom nepotrebnog znanja, i bez sputanosti nesmislenim iskustvom. Priroda me je već obdarila znanjem i instinktima daleko moćnijim od onih u bilo koje šumske zveri; a i vrednost iskustva se precenjuje, i najčešće to čine stari ljudi koji glavama klimaju mudro i zbore glupo.

Uistinu, iskustvo nas uči temeljito; ali, njegove upute istovremeno proždiru čovekove godine. I tako, poduke iskustva gube u valjanosti kada se javi trenutak potrebe za njihovom posebnom mudrošću. Na kraju, ispostavlja se da je bilo traćeno na već mrtve ljude. Pored toga, iskustvo se može uporediti sa modom: ono što je bilo uspešno danas, sutra se može pokazati i neprikladnim i nekorisnim.

Samo načela opstaju i upravo njima sada raspolazem; pravila što će me odvesti do veličine sadržana su u rečima ispisanim na ovim svicima. Ono čemu će me oni naučiti više je kako da izbegnem neuspeh, nego kako da postignem uspeh; jer, šta je uspeh ako ne stanje svesti? Ni dva mudraca, između hiljada drugih, neće uspeh opisati istim rečima; opet, s druge strane, za neuspeh je uvek dovoljna samo jedna jedina reč. **Neuspeh čini čovekova**

nesposobnost da ostvari ciljeve što ih je sebi u životu postavio, ma kakvi ti ciljevi bili.

U stvari, jedina prava razlika između onih koji jesu i onih koji nisu uspeli stiče se u različitosti njihovih navika. Dobre navike ključ su svakog uspeha. Rđave navike, opet, predstavljaju još neotključana vrata koja vode u neuspeh. I tako, prvo pravilo koje nameravam da sledim, i koje dolazi ispred svih drugih, jeste sledeće: **Izgradiću u sebi dobre navike i postaću njihov rob.**

Kao dete, bio sam rob svojih impulsa; sada sam, pak, kao i svi odrasli, rob svojih navika. Svoju slobodnu volju godinama sam stavljao u službu svojih brojnih navika, i ono što sam u prošlosti činio već je obeležilo stazu koja ozbiljno pretilo da mi zatoči budućnost. Mojim postupcima upravljaju moj apetit, moje strasti, predrasude, pohlepa, ljubav, sredina u kojoj se krećem i navike; ali, najgori tiranin između svega toga jesu navike. Pa, prema tome, ukoliko već moram da budem zatočenik navika, neka to bar budu dobre navike. Moje rđave navike moraju biti počupane kao korov, i nove brazde uzorane da se u njih baci dobro seme.

Stvoriću, dakle, sebi dobre navike i postati njihov rob.

Ali, kako da dođem do tog velikog postignuća? Moguće je to postići pomoću ovih svitaka, jer svaki svitak sadrži po jedno načelo koje će iz mog života odstraniti po jednu rđavu naviku, i zameniti je dobrom koja će me za još jedan korak približiti uspehu. Jer, jedan je od zakona prirode da se jedna navika može zameniti samo drugom navikom. I stoga, kako bih poukama ispisanim u svicima omogućio da obave name-njeni im zadatak, moraću se strogo pridržavati prve od svojih novih navika, koja glasi: **Svaki od svitaka čitaću i pročitavati na propisani način tokom trideset dana, pre nego što pređem na naredni svitak.**

Najpre, čitaću bezglasno reci svitka čim izjutra ustanem iz postelje. Potom, ponovo ću ih čitati bezglasno po završetku podnevnog obeda. Najzad, pročitavću ih još jednom sa dolaskom večeri, ali, što je najvažnije, ovom prilikom čitaću ih naglas.

Sledećeg dana postupiću isto kao i prethodnog, i tako ću nastaviti da činim tokom narednih trideset dana. Potom, uzeću drugi svitak i sa njim isto činiti tokom trideset dana. Nastaviću da isto tako postupam i sa ostalim svicima, živeći sa svakim od svitaka tokom trideset dana, sve dok mi to iščitavanje ne postane navika.

Ali, šta će se postići ovakvom navikom? U tome se, upravo, i krije tajna svih ljudskih postignuća. Dok reči iz svitaka budem ponavljao iz dana u dan, ubrzo će postati deo mog delatnog uma; međutim, što je mnogo važnije, one će se zavući i u onaj moj drugi um, onaj tajanstveni izvor koji nikada ne spava, onaj koji stvara moje snove, i koji me često navodi na postupke koje ni sam ne mogu da razumem.

I kada se reči svitaka stalože u tom mom tajanstvenom umu, počecu da se svakog jutra budim sa osećanjem obodrenosti kakvo nikada ranije nisam upoznao. Snaga će mi narasti, kao i bodrost, i želja da se suočim sa svetom ukloniće strahove sa kojima sam se budio sa izlaskom sunca, i biću srećniji no što sam ikad verovao da mogu biti u ovom svetu čemera i sukoba.

Na kraju, doći ću do toga da se prema svemu sa čim ću se suočiti odnosim na način kako mi svici nalažu da se odnosim; i ubrzo ću sve što činim u prilog nečemu ili nasuprot nečemu činiti sa lakoćom, jer sve što čovek čini uz vežbu vremenom postaje lako činiti.

Na taj se način rada nova i dobra navika; jer kada nešto što čovek čini postaje lako zahvaljujući stalnom ponavljanju, on u tome nalazi i zadovoljstvo. A kada u tome nalazi zadovoljstvo, u čovekovo je prirodi i da često ponavlja to što čini. Kada nešto često činim, to mi postaje i navikom; ja postajem njen rob, i budući da se radi o dobroj navici, to je upravo ono što i želim.

Danas započinjem svoj novi život.

I, svečano se zaklinjem, sebi samom, da ništa neće moći da uspori razvojni put mog novog života. Neću propustiti nijedan dan da čitam ove svitke, jer izgubljeni dan ne može se nadoknaditi, niti se može pokriti nekim drugim. Ne smem, i neću narušiti tu naviku

svakodnevnog čitanja ovih svitaka; jer, uistinu, nekoliko časaka koje ću svakog dana posvetiti svojoj novoj navici mala su cena za sreću i uspeh koji me očekuju.

I dok budem čitao i pročitavao reči na svicima što slede, ni za trenutak neću dozvoliti da me kratkoća bilo kog zapisa, ili jednostavnost reči u njemu, navede da se prema poruci u njemu sadržanoj odnosim sa nipodaštavanjem. Hiljade grozdova potrebno je iscediti da bi se dobio jedan jedini vrč vina, a i koštice i ljuska daju se za hranu peradi. Isti je slučaj i sa grožđem drevne mudrosti. Mnogo je toga što otpadne i što vetrovi razveju. Samo pročišćena, najčistija istina nalazi se u rečima što slede. Ispijaću je onako kako mi se nalaže, i neću dopustiti da mi se nijedna kap prospe. A seme uspeha ću progutati.

Danas mi se moja stara koža pretvara u prah. Hodaću, uspravno, među ljudima, ali me oni neće prepoznati: jer, od danas sam novi čovek, sa novim životom.

9

Svitak II

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše. Jer, to je najveća tajna uspeha u svim pregnućima. Fizičkom snagom može se štit razderati i čak i život uništiti, ali samo nevidljiva moć ljubavi u stanju je da otvori srca ljudi; i sve dok ne ovladam tim umećem, jedva da ću biti više od ubogog torbara na tržnici. Učiniću ljubav svojim najjačim oruđem, i niko sa kim se susretnem neće se moći odbraniti od njene sile.

Mom načinu razmišljanja moći će se suprotstaviti; mom zboru moći će da ne poveruju; moja sredstva možda neće odobravati; moje će ih lice možda odbijati; čak i moje niske cene možda će izazivati njihovo podozrenje; pa ipak, moja će ljubav odmrznuti sva srca, baš kao što i sunčevi zraci omekšavaju i najmrzliju glinu.

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

Ali, kako ću to učiniti? Od ovog časa, na sve stvari gledaću s ljubavlju, i tako se ponovo roditi. Voleću sunce jer mi zagreva kosti; ali, voleću i kišu, jer mi ispira duh. Voleću svetlost, jer mi pokazuje put; ali, voleću i tamu, jer mi omogućava da vidim zvezde. S dobrodošlicom ću pozdraviti sreću, jer mi srce čini punijim; ali, podneću i jade, jer mi oni otvaraju dušu. Prihvataću i nagrade, jer mi s pravom pripadaju; ali, prihvataću i prepreke, jer su one za mene izazov.

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

A kako ću zboriti? Odavaću poštu svojim neprijateljima, tako da će mi postati prijatelji; ohrabrivaću svoje prijatelje, i tako će mi postati braća. Uvek ću tragati za razlogom da nekom odam priznanje, i nikad neću sebi dozvoliti da čeprkam po povodima za ogovaranje.

Kada se nađem u iskušenju da nekom nešto zamerim, radije ću pregristi vlastiti jezik; a kada se nađem u prilici da nekog za nešto pohvalim, činiću to iz sveg glasa, vičući sa vrha krova.

Nije li istina da ptice, vetrovi, more, kao i čitava priroda, pevaju glasom muzike u slavu svog Tvorca? Zbog čega se i ja istom muzikom ne bih mogao obraćati Njegovoj deci? Od sada, držaću na umu tu tajnu i ona će mi izmeniti život.

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

A kako ću se ponašati? Voleću sve vrste ljudskog ponašanja, jer svako od njih ima vrednosti kojima se možemo diviti, čak i ako su možda skrivene. Uz pomoć ljubavi, porušiću zidine sumnjičavosti i mržnje koje su ljudi izgradili oko svojih srdaca, i na njihovom mestu izgrađiću mostove, tako da im sa svojom ljubavlju mogu prodreti u dušu.

Voleću one koje vodi ambicija, jer me mogu nadahnuti! Voleću i one koji nisu uspeli, jer me i oni mogu nečim poučiti. Voleću kraljeve, jer su i oni samo ljudi; ali, voleću i krotke, jer nose u sebi božansko. Voleću bogate, jer su uprkos svemu usamljeni; ali, voleću i siromašne, baš zato što ih je prepun svet. Voleću mlade, zbog vere koja plamti u njima; ali, voleću i stare, zbog mudrosti koju su spremni da podele sa drugima. Voleću lepe, zbog odsjaja tuge što im obitava u očima; ali, voleću i ružne, zbog spokoja njihovih duša.

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

Ali, kako ću se odnositi prema ponašanjima drugih? Sa ljubavlju. Jer, kao što je ljubav moje oruđe kojim ću otvarati srca ljudi, ljubav je takođe i moj štit, kojim ću od sebe odbijati strelice mržnje i koplja gneva. Zle kobi i nedaće udaraće po mom novom štitu, i postajati nalik na blagu, rominjajuću kišicu. Moj štit braniće me kada sam na tržnici, i štititi kada budem sam. On će me bodriti u trenucima očajavanja, ali me i obuzdavati u trenucima preterane opijenosti. Uz upotrebu, postajaće sve čvršći i pružaće mi sve veću zaštitu, sve dok ga jednog dana ne odbacim i neopterećen krenem među ljude,

suočavajući se sa svim vrstama njihovog ponašanja; i kada to učinim, ime će mi se visoko uzdići na piramidi života.

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

A kako ću se suočiti sa svima koje budem sreo? Na samo jedan način. Čutke i u sebi, obratiću im se i reći im: Volim vas. Mada izgovorene čutke, te će reči zablistati u mojim očima -uklanjajući bore s mog čela, donoseći osmeh na moje usne i prožimati odjekom moj glas; i njihova će se srce otvoriti. I ko će biti taj koji će reći 'ne' mojoj robi, dok u svom srcu oseća moju ljubav?

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

Ali, iznad svega, voleću sebe samog. Jer, dok budem činio sve što rekoh, pomno ću nadziravati sve što ulazi u moje telo, što se uvlači u moj um, moju dušu i moje srce. Nijednog časa neću se predavati zahtevima svoje puti, već ću svoje telo držati u čistoti i umerenosti. Nikada svom umu neću dopustiti da njime ovladaju zlo i očaj; nastojaću, zapravo, da ga uzvisim posredstvom znanja i mudrosti vekova. Nikada ni svojoj duši neću dopustiti da bude samozadovoljna i samodovoljna; nastojaću da je ispunjavam razmišljanjem i molitvama. Nikada ni svom srcu neću dopustiti da postane maleno i ogorčeno; deliću ga sa drugima, da se razrasta i zagreva svet.

Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

Sledstveno tome, voleću čitavu ljudsku rasu. Od ovog časa, sva mržnja istekla je iz mojih vena; jer, ja nemam vremena za mržnju, već samo za ljubav. Od ovog časa, preduzimam prvi korak koji se od mene traži da bih postao čovek među ljudima. Uz pomoć ljubavi, ustrostručiću svoju prodaju i postati veliki trgovac. Ukoliko u meni i nema drugih vrednosti, uspeću jer imam ljubav. A bez nje, propao bih čak i kada bih bio u posedu sveg znanja i umeća ovog sveta! Dočekaću taj dan sa ljubavlju koja dolazi iz dubine duše.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem. Na Orijentu, mladi bikovi iskušavaju se za borbe u areni na sasvim određen način. Svakog od njih dovedu u kružni prostor i daju im priliku da nasrću na pikadora, koji ih, opet, sa svoje strane, bocka kopljem. Hrabrost svakog bika onda se pažljivo odmerava, u skladu sa njegovom upornošću i spremnošću da nasrće, uprkos bolnom šiljku sečiva... Od ovog časa, i ja ću imati na umu da sam na sličan način stavljen na proveru. I ako istrajem, ako nastavim da pokušavam, ako produžim da nasrćem, siguran sam da ću uspeti.

10

Svitak III

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Nisam na ovaj svet došao da bih bio poražen, niti neuspeh struji mojim venama. Nisam ovca, koja čeka da je njen pastir podstakne. Ja sam lav, koji odbija da zbori, da hodi i da spava s ovcama. Neću slušati one koji kukumavče i žale se, jer je njihova bolest zarazna. Neka se takvi pridruže ovcama. Klanica neuspeha nije moja sudbina.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Životne nagrade stižu na kraju svakog puta, a ne na početku; i nije mi dano da znam koliko je koraka neophodno da načinim da bih dosegao svoj cilj. Neuspeh me može čekati i na hiljaditom koraku, a da se, ipak, uspeh krije već iza sledeće okuke na putu. I nikada neću saznati *koliko* sam mu blizu, ili daleko od njega, ako ne zaokrenem iza te okuke.

Uvek ću načiniti i onaj sledeći korak. I ukoliko mi ni on ništa ne donese, učiniću i naredni, pa i onaj iza njega. Pravo rečeno, hoditi korak po korak i nije tako teško.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Od ovog časa, dakle, napor koji ulažem svakog dana doživljavaću samo kao još jedan udarac svog sečiva po moćnom hrastu. Prvi udarac možda neće ni zatresti drvo, pa ni drugi, a možda čak ni treći. Svaki pojedinačni udarac, sam po sebi, može biti bez značaja, i bez ikakve posledice. Pa ipak, i od dečjih izmaha hrast će se na kraju srušiti. To isto imaće za posledicu i moji svakodnevni napori.

Biću nalik na kišne kapi što spiraju čitave planine; na mrava, koji na kraju proždere tigra; na zvezdu, što obasjava zemlju; na roba, koji gradi piramidu. Podizaću svoju palatu slažući kamen po kamen; jer, znano mi je da sitni pokušaji, ukoliko se ponavljaju, na kraju dovode do toga da se uspešno okonča svako pregnuće.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Nikada neću razmišljati o porazu, i iz svog rečnika ukloniću sve reči i izraze kao što su 'odustati', 'ne moći', 'ne biti u stanju', 'nemoguće', 'ne dolazi u obzir', 'neostvarljivo', 'neuspeh', 'neizvodljivo', 'beznadežno' i 'povući se'; jer, to su reči budala. Izbegavaću očajavanje; i, ako me ta bolest uma obuzme, čak i sa njom nastaviću da se trudim. Radiću predano, i izdržaću. Neću se obazirati na prepreke o koje se spotičem i držaću pogled usmeren prema visokim ciljevima; jer, poznato mi je da tamo gde pustinja prestaje, zelena trava počinje da raste.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Držaću na umu drevni zakon zlatne sredine, i okrenuću ga na svoje dobro. Istrajavaću u saznanju da mi svaki neuspeh u prodaji povećava izgleda za uspeh u sledećim pokušajima. Svako 'ne' koje budem čuo, dovešće me bliže reči 'da'. Svako mrgođenje na koje naiđem značiće mi samo nagoveštaj osmeha koji će potom doći. Svaka nevolja sa kojom se sučelim nosiće u sebi seme sutrašnje bolje sreće. Moram prihvatiti noć, da bi umeo da cenim dan. Moram omašiti često puta, da bih uspeo samo jednom.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Pokušavaću, i pokušavati, i ponovo pokušavati. Svaku prepreku smatraću beznačajnom zaobilaznicom na putu do mog cilja, kao i izazovom za svoj zanat. Istražaću, i razviću svoja umeća, baš kao što i neki moreplovac razvija svoja, učeći se da uspešno prebrodi gnev svake bure.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Od ovog časa, nastojaću da se uputim, i da ih primenim, u sve tajne onih koji su se najvećma istakli u mom poslu. I, na koncu svakog dana, bez obzira da li je bio uspešan ili neuspešan, pokušaću da još nešto prodam. I kada mi misli pozovu moje umorno telo da pođem kući, učiniću sve da odolim iskušenju da krenem. Pokušaću još jednom. Učiniću još jedan napor da dan krunišem pobedom, i ako u tome ne uspem, pokušaću ponovo. Nikada neću dopustiti da mi se makar samo jedan dan okonča porazom. Na taj ću način zasadiť seme sutrašnjeg uspeha i steći nedostižnu prednost nad onima koji u propisanom trenutku prestaju sa radom. Kad ostali prestanu da se bore, ja ću započinjati, i moja će žetva biti bogata.

Nameravam da istrajem sve dok ne uspem.

Isto tako, neću dopustiti da jučerašnji uspeh pobudi samozadovoljstvo u meni danas; jer, upravo se na tome temelji neuspeh. Zaboraviću sve što se zbilo prethodnog dana, bilo da se radi o dobrom ili rđavom, i izlazak sunca dočekaću s uverenjem da se rada dan mog najvećeg uspeha.

I sve dok u meni bude daha, dotle ću na tome istrajavati. Jer, sada mi je znano jedno od najvažnijih načela uspeha: ukoliko istrajem dovoljno dugo, pobediću.

Nameravam da istrajem.

I da pobedim.

Ja sam neponovljivo čudo prirode.

11

Svitak IV

Nikada još, od pamtiveka, nije bilo nikoga sa mojim umom, mojim srcem, mojim očima i ušima, mojim rukama, mojom kosom i mojim ustima. Niko ko nekad beše rođen, niko ko danas živi, i niko ko će na ovaj svet doći sutra, neće biti u stanju da hodi, da govori, da se kreće i da razmišlja na isti način na koji ja to činim. Svi ljudi jesu moja braća, pa ipak, razlikujem se od svih njih. Ja predstavljam jedinstveno biće.

Jer sam neponovljivo čudo prirode.

Premda jesam pripadnik životinjskog carstva, onim što sledi životinjama ne mogu se zadovoljiti. U meni bukta plamen što ga od jednog do drugog prenose nebrojeni naraštaji, i njegov žar ne prestaje da podstiče moj duh da budem bolji no što jesam - i to ću i biti. Rasplamteću taj žar nezadovoljstva i obznaniću svoju jedinstvenost čitavom svetu.

Niko ne može da povuče iste poteze četkicom kao ja, niko ne može da dletom izvaja ono što i ja, niko ne može da se služi mojim rukopisom, niko ne može da da život mom detetu, i, što se toga tiče, niko nije u stanju da robu prodaje na isti način kao ja. Od ovog časa, sve ću zasnovati na toj razlici, jer radi se o svojstvu koje valja razviti do najpunije mere.

Jer sam neponovljivo čudo prirode.

Neću se više baviti zaludnim pokušajima da podražavam druge. Umesto toga, na tržnici ću izložiti svoju jedinstvenost. Da, obznaniću je, i, da, prodavaću je. Počeću sa isticanjem svoje različitosti, kao i prikrivanjem sličnosti. Isto to načelo primeniću i na robu koju

prodajem. I trgovac i njegova roba, različiti su od drugih; i ponosni su na tu različitost.

Jer sam neponovljivo čudo prirode.

Ja predstavljam retkost, i u svakoj retkosti sadržana je vrednost; sledstveno tome, i ja sam od vrednosti. Ja predstavljam konačni proizvod hiljada godina evolucije; sledstveno tome, i duhom i telom, bolje sam opremljen od svih careva i mudraca koji su mi prethodili.

Međutim, i moja umeća, i moj um, i moje srce, i moje te-lo neće se razvijati -sparušiće se i skončati - ukoliko ih kako valja ne iskoristim. U meni se kriju neograničene mogućnosti. Koristim se samo malenim delom svog uma; naprežem i samo maleni deo svojih mišića. Mogu ustostručiti, pa i više, svoja jučerašnja postignuća, i to ću i učiniti, počev od danas.

Nikada se više neću zadovoljavati jučerašnjim postignućima, niti ću se, ikada više, prepuštati samozadovoljstvu zbog ostvarenja koja su, u suštini, odveć beznačajna da bi im se odavala hvala. Mogu postići znatno više no što sam već postigao, i to i hoću; jer, zbog čega bi se čudo koje me je dovelo na ovaj svet okončalo mojim rođenjem? Zbog čega ne bih mogao to čudo protegnuti i na ono što danas činim?

Pa, ja sam neponovljivo čudo prirode.

Nisam se na ovom svetu našao pukim slučajem. Ovde sam sa svrhom, i svrha mi je da izrastem u planinu, a ne da se stanjim u zrnce peska. I, od ovog časa, usmeriću sve svoje napore da izrastem u najvišu planinu; i naprezaću sve svoje snage, dok mi i um i telo ne zamole za milost.

Uznastojaću da produbim svoja saznanja o ljudima, o samom sebi, i o robi koju nudim, i na taj će se način moja prodaja višestruko uvećati. Vežbaću, i usavršavati, i brusiti, reči koje koristim pri prodaji, jer radi se o temeljima na kojima valja da gradim svoju karijeru; i nikad neću smetnuti s uma da su mnogi stekli najveća bogatstva i

postigli uspeh služeći se samo jednom trgovačkom krilaticom, dovedenom do savršenstva. Isto tako, nastojaću i da stalno činim sve boljim svoje ophođenje i da brusim svoje vrline, jer oni su slatkost meda koja svakog privlači.

Ja sam neponovljivo čudo prirode.

Svu svoju energiju usredsrediću na izazove trenutka, i ono što pri tom činim doprineće da zaboravim na sve ostalo. Svoje domaće probleme ostaviću kod kuće. Kada sam na tržnici, neću razmišljati o svojoj porodici, jer bi mi to zamagljivalo misli. Isto tako, probleme vezane za tržnicu ostaviću na tržnici, i kad sam u svome domu neću razmišljati o poslu, jer bi mi to opteretilo osećanje ljubavi.

Nema mesta na tržnici za moje najbliže, kao što ni u mom domu nema mesta za tržnicu. Ostaće međusobno odvojeni, i ja ću na taj način biti čvrsto povezan i s jednim i s drugim. Moraju ostati odvojeni, inače će mi karijera biti upropašćena. U pitanju je drevni paradoks.

A ja sam neponovljivo čudo prirode.

Oči su mi darovane da gledam i um da mislim, i tako sam upoznao veliku tajnu života; jer, shvatio sam, napokon, da su svi moji problemi, sve moje nevolje i svim moji jadi, uistinu, samo velike, prerusene prilike. Neću više dopustiti da me zavara obrazina koju na sebe stavljaju, jer oči su mi sada otvorene. Osmatraću ono što se krije iza, i neću dopustiti da budem obmanut.

Jer, ja sam neponovljivo čudo prirode.

Nijedna divlja zver, ni biljka, ni vetar, ni stena, ni jezero nisu imali početak poput mog; jer ja sam začet u ljubavi i na ovaj svet doveden sam sa svrhom. U prošlosti, o tome nisam razmišljao; ali, od ovog časa, to će uobličavati i nadahnjivati moj život.

Ja sam, doista, neponovljivo čudo prirode.

Priroda ne zna za poraze. Na kraju uvek izlazi kao pobednik, i tako će i sa mnom biti; i sa svakom pobedom naredna bitka postaje manje teška.

Pobediću, i postati najveći trgovac, jer sam jedinstven.

I, jer sam neponovljivo čudo prirode.

Proživeću dan današnji kao da mi je poslednji. A šta ću učiniti sa tim poslednjim, dragocnim danom koji mi je preostao? Pre svega, zapečatiću njegovu mešinu života, kako se nijedna kap ne bi prolila na pesak. Ni trenutak neću straćiti na jadikovanje nad jučerašnjom zlom srećom, nad jučerašnjim porazima, nad jučerašnjim jadima -jer, čemu da sa lošim odbacujem i dobro?

12

Svitak V

Može li pesak teći nagore u peščanom časovniku? Da li će sunce izići na istom mestu gde je zašlo, i da li će zaći tamo gde je granulo? Mogu li da ponovo proživim svoje jučerašnje greške i da ih ispravim? Mogu li zazvati jučerašnje rane i zaceliti ih? Mogu li postati mladi nego što sam bio juče? Mogu li opozvati zlo juče izrečeno, i udarce zadate i bol nanesen? Ne... Jučerašnji dan zauvek je pokopan i više neću misliti o njemu.

Proživeću dan današnji kao da mi je poslednji.

A onda, šta ću učiniti? Zaboravljajući juče, neću misliti ni na sutra. Zbog čega bih zbog **možda** odbacivao **sada**? Može li sutrašnji pesak proteći kroz peščanik pre današnjeg? Hoće li ovog jutra sunce dva puta izgrejati? Mogu li obaviti ono što me čeka sutra, dok se još krećem današnjom stazom? Mogu li staviti sutrašnje novce u današnju kesu? Može li se sutrašnje dete danas roditi? Može li sutrašnja smrt baciti svoju senku unazad i pomračiti današnju radost? Treba li da brinem zbog onoga što možda nikada neću doživeti? Treba li da kinjim sebe problemima koji se možda nikad neće javiti? Ne! I sutra leži pokopano sa juče, i više o tome neću razmišljati.

Proživeću dan današnji kao da mi je poslednji.

Ovaj dan, današnji, sve je čime raspolazem i njegovi časovi za mene su ovog trenutka večnost. Pozdravljam današnji izlazak sunca s uzvicima radosti, kao zatvorenik kome je odložena smrtna kazna. Podižem svoje ruke u znak zahvalnosti za taj neprocenjivi dar još jednog novog dana. Isto tako, moje srce burno će lupati od sreće, dok budem mislio o svima onima koji su pozdravljali jučerašnji izlazak sunca, a kojih danas više nema među živima. Zaista sam

srećan čovek, i današnji časovi čist su mi, i nezaslužen dobitak. Zbog čega meni beše dopušteno da poživim i taj dodatni dan, kad su drugi, daleko bolji od mene, morali otići s ovog sveta? Da li zbog toga što su ispunili svrhu svog života, dok ja to još nisam učinio? Da li mi se to pruža još jedna prilika da postanem čovek kakav znam da sam mogao postati? Postoji li u prirodi svrhovitost? Da li je ovo dan dosuđen mi da sebe prevaziđem?

Proživicu dan današnji kao da mi je poslednji.

Imam samo jedan život, a život nije ništa drugo do mera za vreme. Kad protraćim jedno, uništio sam i drugo. Ukoliko protraćim današnju, uništio sam i poslednju stranicu svog života. I upravo stoga, ceniću svaki trenutak ovog dana; jer, nikada mi se više neće vratiti. Nije ga moguće pohraniti danas, da bi se iskoristio sutra; jer, ko može osedlati vetar? Za svaki časak ovog, današnjeg dana, držaću se obema rukama i milovati ga s ljubavlju, jer cena mu je bezmerna. Kako da čovek na samrti priušti sebi još jedan dah, pa makar bio voljan da za uzvrat da sve svoje blago? Kako da najbolje odredim cenu za časove koji dolaze? Tako što ću ih učiniti neprocenjivim!

Proživicu dan današnji kao da mi je poslednji.

Sa gnevom u duši nastojaću da izbegavam tračitelje vremena. Razvlačenju ću se odupreti delanjem; sumnje ću prikriti verom; strah ću ukloniti samouverenošću. Gde naiđem na dokoni zbor, neću slušati; gde naiđem na dokone ruke, neću se zadržavati; gde ima dokonih ljudi, neću zalaziti. Od ovog časa, dobro mi je znano da prepuštati se dokolici znači krasti hranu, odeću i toplinu od onih koji su mi najdraži. A ja nisam lopov. Ja sam čovek ljubavi, i danas mi je poslednja prilika da dokažem svoju ljubav i svoju veličinu.

Proživicu dan današnji kao da mi je poslednji.

Obaveze današnjeg dana obavicu danas. Danas ću milovati svoju decu, dok su još mala; sutra će već otići, a ni mene više neće biti. Danas ću uzeti u naručje svoju ženu i spustiti joj na usne sladak

poljubac; jer, sutra je više neće biti, kao ni mene. Danas ću obodriti prijatelja u nevolji; jer, sutra, više neće zazivati u pomoć, a ni ja više neću čuti njegove povike. Danas ću žrtvovati sebe i raditi; sutra više neću imati ništa da dam, a i neće biti nikoga da primi moj dar.

Proživljuću dan današnji kao da mi je poslednji.

I ako mi je današnji dan uistinu poslednji, načiniću sebi od njega najveći spomenik. Današnji dan učiniću najlepšim danom svog života. Svaki trenutak današnjeg dana ispijaću do poslednje kapljice. Naslađivaću se njihovim ukusom i biću zahvalan. Svaki sat učiniću dragocenim, i bilo koji trenutak biću spreman da zamenim samo za nešto od vrednosti. Radiću trudnije no ikad pre toga i naprezaću mišiće sve dok ne procvile, tražeći predah, ali ni tada neću posustati. Srešću se sa više ljudi no ikad ranije. Prodaću više robe, i zaradiću više novca no ikad pre toga. Svaki trenutak današnjeg dana biće plodonosniji nego bilo koji sat jučerašnjeg dana. Moj poslednji dan mora mi biti i najbolji.

Proživljuću današnji dan kao da mi je poslednji.

Ali i ako tako ne bude, pašću na kolena i izraziću svoju zahvalnost.

Danas ću ovladati svojim emocijama. Plima i oseka: nadolaženje i povlačenje. Zima odlazi i leto dolazi. Leto zamire, i hladnoća sve većma jača. Sunce se rađa, i sunce zalazi. Mesec je pun, a onda nastaje mladina. Ptice-selice stižu, a onda ponovo odlaze. Cveće se razbokorava, pa se potom sparuuje. Seme pada u zemlju; zatim dolazi žetva. Sva priroda sačinjena je od kružnice stanja, i budući da sam i sam deo prirode, i ja, kao i plima i oseka, u svojim stanjima i raspoloženjima uzdižem se i padam.

13

Svitak VI

Danas ću ovladati svojim emocijama.

Jedan je od hirova prirode, teško shvatljivih, jeste i taj da se svakog jutra budim u raspoloženju različitom od jučerašnjeg. Jučerašnja radost može postati današnja tuga; pa ipak, današnja tuga može se preobratiti u sutrašnju radost. U meni je točak koji se besprestance okreće, od tuge do žalosti, od likovanja do potištenosti, od sreće do melanholije. Poput cveća, današnja rascvala radost izbledeće i svenuti do utučenosti; pa ipak, neću zaboraviti da, kao što mrtav cvet nosi u sebi seme sutrašnjeg cvata, i današnja tuga nosi u sebi seme sutrašnje radosti.

Danas ću ovladati svojim emocijama.

Ali, kako da ovladam svojim emocijama, tako da mi svaki dan bude dobrobitan? Jer, ukoliko se ne nađem u pravom raspoloženju, taj će mi dan biti promašen. Za svoj cvat drveće i biljke zavise od vremena, ali ja sam stvaram svoje vreme i, da, nosim ga sa sobom. Ukoliko svojim mušterijama donosim kišu i sumornost, i mrak i pesimizam, i oni će mi odgovoriti kišom i sumornošću, i mrakom i pesimizmom, i ništa od mene neće kupiti. Ali ako im donosim radost i obodrenost, i vedrinu i smeh, i oni će meni uzvratiti radošću i obodrenošću, i vedrinom i smehom, i moje će mi vreme doneti bogatu prodajnu žetvu i napuniti ambar blagom.

Danas ću ovladati svojim emocijama.

Ali, kako da ovladam svojim emocijama, tako da mi svaki dan bude sretan i berićetan? Ovladaću onom drevnom tajnom: **Slab je onaj koji dozvoljava svojim mislima da mu vladaju delima; jak je onaj koji svoja dela prinuđuje da vladaju njegovim mislima.** Svakoga

dana, kada se probudim, slediću svoj ratni plan, pre no što me zahvate sile tuge, samosažaljenja i neuspeha...

Ako se osećam potištenim, zapevaću.

Ako se osećam tužnim, nasmejaću se.

Ako se osećam bolesnim, udvostručiću svoj trud.

Ako osećam strah, jurnuću napred.

Ako se osećam manje vrednim, obući ću nove haljine.

Ako se osećam nesigurnim, podići ću glas.

Ako se osećam siromašnim, misliću o bogatstvu koje ću steći.

Ako se osećam neznačajnim, misliću o svojim ciljevima.

Danas ću ovladati svojim emocijama.

Od ovog časa, jasno mi je da se samo oni manje vredni uvek osećaju raspoloženi, a ja ne spadam u takve. Biće dana kada ću svim raspoloživim snagama morati da se borim sa silama što bi da me rastrgnu. Među njima, tugu i očajanje nije teško prepoznati; postoje, međutim, i druge, koje vam pristupaju s osmehom i prijateljski ispruženom rukom; i one me, takođe, mogu uništiti. Ni njih, isto tako, nikada ne smem prenebregnuti...

Ako postanem odveć samouveren, prisetiću se svojih neuspeha.

Ako počnem da sebi odveć povlađujem, prisetiću se svojih nekadašnjih stremljenja.

Ako se počnem osećati samozadovoljnim, pomisliću na one s kojima se nadmećem.

Ako stanem uživati u trenucima vlastite veličine, prisetiću se i trenutaka vlastite posramljenosti.

Ako počnem pomišljati da sam svemoćan, pokušaću da obuzdam vetar.

Ako steknem veliko bogatstvo, prisetiću se bar jednih gladnih usta.

Ako se u nekom trenutku uzoholim, prisetiću se trenutaka svojih slabosti.

Ako pomislim da mi je umeće bez premca, dići ću pogled ka zvezdama.

Danas ću ovladati svojim emocijama.

I zahvaljujući tim novim saznanjima, umeću da prepoznam i razumem i raspoloženje u kojem se nalaze oni s kojima se srećem. Dopustiću im da, danas, ispolje razdražljivost i gnev, jer im nije poznata tajna ovladavanja vlastitim umom. U stanju sam da podnesem njihove strele i uvrede, jer znam da će se promeniti i da će mi, sutra, biti uživanje sresti se s njima.

Neću više suditi o čoveku samo na osnovu jednog susreta s njim; i neću oklevati da se, sutra, ponovo susretnem s onim koji je, danas, prema meni ispoljio mržnju. Danas on ne bi ni prebijenu paru dao ni za zlatne kočije; ali, sutra će možda biti spreman da svoju kuću zameni za jedno drvo. Moje poznavanje ove tajne biće moj ključ za veliko bogatstvo.

Danas ću ovladati svojim emocijama.

Od ovog časa, nastojaću da raspoznam i odgonetnem zagonetku stanja i raspoloženja kod svih ljudi - baš kao i kod sebe samog. Od ovog trenutka, spreman sam da vladam svakom ličnošću koja se izjutra u meni probudi. Ovladaću svojim raspoloženjima pozitivnim dejstvom, a kada ovladam svojim raspoloženjima i stanjem, ovladaću i svojom sudbinom.

Danas sam zagospodario svojom sudbinom, a sudbina mi je da postanem najveći trgovac na svetu!

Zagospodariću sobom samim.

Postaću velik.

Smehom ću se obraćati svem svetu. Nijedno živo stvorenje, osim čoveka, nije u stanju da se smeje. Drveće može da krvari kada je oštećeno, i divlje zveri u pustarama zavijaće od boli i gladi, ali samo ja imam dar da se smejem i smejaću se kada god ushtednem. I, od ovog časa, nastojaću da negujem naviku smejanja.

14

Svitak VII

Smejaću se, i rad moje utrobe će se poboljšati; smejaću se, i breme što ga nosim postaće mi lakše; smejaću se, i život će mi se produžiti - jer, u tome je velika tajna dugovečnosti, tajna koju sam upoznao.

Smehom ću se obraćati svem svetu.

I, ponajviše od svega, smejaću se samom sebi, jer je čovek najsmešniji kada sebe uzima preozbiljno. Nikada neću zapasti u tu zamku svog uma. Jer, premda jesam neponovljivo čudo prirode, nisam li, isto tako, samo zrnce što ga unaokolo vitlaju vihori vremena? Da li mi je odista znao odakle sam došao i kamo sam se uputio? Neće li mi se brige koje me danas opsedaju učiniti budalastim kroz deset godina? Zbog čega bih dopustio neznačajnim zbivanjima, današnjim, da me remete? Sta se to, do smiraja dana, može dogoditi, a da ne izgleda beznačajno u reci vekova?

Smehom ću se obraćati svem svetu.

Ali, kako da se smejem kada se suočim sa čovekom, ili delom, koji me toliko povređuju da mi izmamljuju suze i nagone na kletve? Naučiću sebe da izgovaram četiri reči, sve dok mi ne postanu navika tako snažna, da će mi se namah javiti u umu čim dobro raspoloženje zapreti da me napusti. Te reči, što nam stižu od naših drevnih predaka, vodiće me kroz sve nedaće i držaće mi život u ravnoteži. Da, četiri reči: **I to će proći.**

Smehom ću se obraćati svem svetu.

Jer, sve što je od ovog sveta uistinu će proći. Kada me spopadnu najteži jadi, tešiću se time da će i to proći; i kada me uspeh previše ponese, reći ću samom sebi da će i to proći. Kada se davim u bedi,

reći ću sebi da će i to proći; a kada me bogatstvo stane pritiskati, reći ću da će i to proći. Da, uistinu, gde su sad oni što sagradiše piramide? Nisu li i oni pokopani pod njihovim kamenjem? I neće li, jednog dana, i same piramide biti pokopane pod peskom? Ukoliko je, dakle, sve prolazno, zbog čega bi me morale brige o današnjem danu?

Smehom ću se obraćati svem svetu.

Obojiću današnji dan smehom; ovu ću noć prožeti pesmom. Nikada se neću prenaprezati da bih bio srećan; radije ću nastojati da budem prezauzet, kako ne bih bio tužan. U današnjoj sreći uživaću danas. Sreća nije dragocenost koja se čuva u škrinjici. Ona nije vino koje se ostavlja da stari u vrču. Sreća ne može biti sačuvana za sutra. Ona se mora i saditi i žnjeti istog dana, i od ovog časa tako ću i postupati.

Smehom ću se obraćati svem svetu.

I zahvaljujući mom smehu, sve stvari biće svedene na svoju pravu meru. Smejaću se svojim promašajima, i oni će nestati u oblacima mojih novih snova; smejaću se i svojim postignućima, i oni će se svesti na svoju pravu vrednost. Smejaću se zlu i ono će ostati neokušano; smejaću se i dobroti, i ona će cvetati i davati plodove u izobilju. Svaki dan nosiće u sebi trijumf jedino kad moji osmesi izmame osmehe i na licima drugih; i to ću činiti iz sebičnosti, jer oni na koje se mrštim oni su koji ne kupuju moju robu.

Smehom ću se obraćati svem svetu.

Od ovog časa, samo će znoj rostiti moje oči, jer suze tuge, samoprebacivanja ili osujećenosti nemaju nikakvu vrednost na tržnici; dok, opet, za svaki osmeh može se u zamenu dobiti zlato, kao i što svaka ljubazna reč, izgovorena iz srca, može sagraditi palatu.

Nikada neću sebi dopustiti da postanem toliko važan, toliko mudar, toliko dostojanstven, ni toliko moćan, da bih zaboravio da se nasmejem samom sebi i svom svetu. U tom pogledu, uvek ću ostati

poput deteta, jer mi je samo kao detetu moguće da odozdo posmatram ljude; i sve dotle dok ljude budem posmatrao odozdo, neću odrasti toliko da bi mi postelja postala prekratka.

Smehom ću se obraćati svem svetu.

I sve dotle dok budem umeo da se smejem, neću biti ni siromah. Smeh je, dakle, jedan od najvećih darova prirode, i ja više ne nameravam da ga rasipam. Jedino uz smeh i sreću mogu biti uspešan. Jedino uz smeh i sreću mogu uživati u plodovima svog mukotrpnog rada. Da nije tako, daleko bi bolje bilo pretrpeti neuspeh, jer sreća je vino koje ukus jela čini odličnijim. Da bih uživao u svom uspehu moram biti sretan, i smeh će biti devojče koje me poslužuje.

I biću sretan.

I biću uspešan.

I biću najveći trgovac koga je svet ikad upoznao.

Danas ću svoju vrednost uvećati stotinama puta. I dudov list, kada ga dotakne čovekov genij, postaje svila.

15

Svitak VII

I od rudokopa gline, kada ga dotakne čovekov genij, postaje dvorac.

I čempresovo drvo, kada ga dotakne čovekov genij, postaje svetište.

I od uvojka ovčje vune, kada ga dotakne čovekov genij, nastaje kraljevska odežda.

I ako je moguće da čovek stotinama, ne, hiljadama puta, uveća vrednost lišća, gline, drveta i vune, zašto i ja to ne bih mogao učiniti s glinom koja nosi moje ime?

Danas ću svoju vrednost uvećati stotinama puta.

Poput sam zrnavlja pšenice, suočenih sa trima mogućnostima. Zrna mogu biti stavljena u džak i potom biti prosuta u valov, kako bi poslužila kao hrana za svinje. Ili ih je moguće samleti u brašno, i potom od brašna načiniti hleb. Ili je moguće baciti ih u zemlju i pustiti da u njoj prokljaju, i potom rastu sve dok im se zlatni plodovi ne izdele i iz svakog pojedinačnog zrna ne nastane hiljadu drugih.

Poput sam zrnavlja pšenice, ali s jednom razlikom. Pšenica ne može odabrati: da li će njome biti nahranjene svinje, da li će biti samlevena u brašno za hleb, ili će biti zasejana da se dalje množi. Ja, međutim, raspolazem izborom, i neću dopustiti da se mojim životom hrane svinje, niti da budem samleven pod žrvnjevima neuspeha i očajanja, kako bi me potom, nemoćnog, proždrala volja drugih.

Danas ću svoju vrednost uvećati stotinama puta.

Da bi raslo i umnožavalo se, neophodno je zasejati zrno pšenice u tminu zemaljske utrobe; i moji promašaji, moji jadi, moje neznanje i moje nedorečenosti čine tminu u koju sam bačen da bih proklijao i sazreo. I kao i zrno pšenice, koje će proklijati i stasati samo ako ga neguju kiša i sunce i topli vetrovi, i ja, kako bih ostvario svoje snove, moram negovati svoje telo i svoj duh. Ali, da bi izraslo do svoje pune veličine, zrno pšenice mora da se povodi za čudima prirode. Ja, međutim, ne moram ništa da čekam; imam moć da odaberem svoju sudbinu.

Danas ću uvećati svoju vrednost stotinama puta.

A kako ću to učiniti? Pre svega, postaviću sebi ciljeve: za jedan dan, za jednu nedelju, za jedan mesec i jednu godinu, i za sav svoj život. I baš kao što kiša mora da padne, da zrno probije svoju opnu i počne da klija, tako i ja moram odrediti svoje ciljeve pre no što mi se život usredsredi. Pri određivanju ciljeva, razmotriću ono najviše što sam postigao u prošlosti, a onda to umnožiti stotinama puta. I to će biti mera po kojoj ću živeti u budućnosti. Nikada neću razmišljati o tome da li su mi postavljeni ciljevi previsoki; jer, nije li bolje usmeriti koplje na Mesec i pogoditi samo jednog orla, nego usmeriti koplje na orla i pogoditi samo stenu?

Danas ću uvećati svoju vrednost stotinama puta.

Visoki ciljevi koje sam sebi postavio neće u meni pobuđivati zebnju, iako je moguće da nebrojeno puta posrnem pre no što ih dosegnem. A ako padnem, pa, dići ću se; i to što posrćem i padam neće me opterećivati, jer svi ljudi moraju često da posrnu pre no što stignu do svojih ognjišta. Samo su crvi lišeni brige oko posrtanja. A ja nisam crv. Nisam ni stručak luka. Nisam ni ovca. Ja sam čovek. Neka drugi u glini dube pećine. Ja ću sebi od svoje gline sazdati palatu.

Danas ću uvećati svoju vrednost stotinama puta.

I baš kao što sunce mora zagrejati zemlju da bi zrno pšenice proklijalo, tako će i reči na ovim svicima zagrejati moj život i moje snove pretvoriti u javu. Danas ću prevazići sve što sam juče

postigao. Uspinjaču se uz današnju planinu koristeći sve čime raspolažem; pa ipak, sutra ću se uspeti više nego danas, a narednog dana više i od toga. Prevazići ono što su drugi postigli nevažno je; sve je u tome da čovek prevaziđe vlastita postignuća.

Danas ću uvećati svoju vrednost stotinama puta.

I baš kao što topli vetrovi vode pšenicu do sazrevanja, isti ti vetrovi poneće moj glas do onih koji će me slušati; i u mojim rečima stajaće obznana mojih ciljeva. Kada ih jednom izgovorim, neću se više usuditi da ih opozovem, sem ukoliko nisam spreman da izgubim obraz. Biću svoj vlastiti prorok, i premda je moguće da me svi ismevaju zbog mojih reči, ipak će čuti o mojim planovima i upoznaće se sa mojim snovima; i tako, neće mi biti uzmak, sve dok mi se reči ne preobrazu u dela.

Danas ću uvećati svoju vrednost stotinama puta.

Ne, neću počinuti onaj užasni zločin da ciljamo odveć nisko.

Upustiću se u poslove u koje se neuspešni ne upuštaju.

Uvek ću nastojati da posegnem dalje od onoga što sam dosegao.

Nikada neću biti zadovoljan svojim učinkom na tržišnici.

Uvek ću težiti da mi naredni trenutak bude bolji nego sadašnji.

Uvek ću obznanjivati svoje ciljeve čitavom svetu.

Pa ipak, o svojim postignućima neću ni glasak pustiti. Neka, radije, svet k meni dođe s hvalom, a ja ću, možda, biti dovoljno mudar da ih dočekam sa smernošću.

Danas ću uvećati svoju vrednost stotinama puta.

Jedno zrno pšenice, kada se umnoži stotinu puta, daće stotinu klasova. Ta stotina, umnožena deset puta, biće u stanju da prehrani

sve gradove ovog sveta. A zar ja, ipak, nisam više od jednog zrna pšenice?

Danas ću uvećati svoju vrednost stotinama puta.

I kada to učinim, učiniću to još jednom, pa još jednom, i ljudi će se diviti i čuditi mojoj veličini, dok se reči ispisane u ovim svicima budu na mom primeru obistinjavale.

Moji su snovi bezvredni, planovi su mi od praha sačinjeni, a ciljevi neostvarljivi.

16

Svitak IX

Svi su oni bez značaja, ukoliko za njima ne dolazi delo.

Stoga, sada, nameravam da delam.

Nikada nije postojala ni jedna jedina mapa, ma koliko pomno, do pojedinosti i razmera bila iscrtana, koja je svog vlasnika, sama po sebi, makar i za jedan pedalj odvela dalje. Nikada još nije načinjen neki zakonik koji bi, ma koliko pravičan bio, sam po sebi sprečio ma i jedan zločin. Nikada nije postojao nijedan spis - uključujući i ovaj što ga sada držim u rukama - koji je sam po sebi doneo makar i jednu paru ili izazvao ma i jednu reč sveodobravanja. Samo je **delo** ono ognjilo koje će potpaliti, i dati život, mapi, zakoniku i ovom svitku; mojim snovima, mojim planovima i mojim ciljevima. Delanje je hrana i piće kojima će se hraniti moj uspeh.

I stoga, od sada, nameravam da delam.

Moje oklevanje, koje me je do sada sputavalo, proishodilo je iz straha; i ja sada spoznajem tu tajnu, iskopanu iz dubina svih odvažnih srdaca. Sada mi je jasno da, želim li da svladam strah, moram uvek delati bez oklevanja; samo će tako teskoba u meni minuti. Sada shvatam da je delanje ono što lava straha svodi na mrava smirenosti.

I stoga, od sada, nameravam da delam.

Od ovog časa, stalno ću imati na umu pouku da svitac odaje svetlost samo kad leti, samo kad **dela**. Postaću svitac, i svetlost koju ću ja odavati biće vidljiva i u sred dana, uprkos svetlosti sunca. Neka drugi budu poput leptirova koji se razmeću svojim gizdavim krilima, a ipak,

da bi opstali, zavise od milostinje cvetova. Ja ću biti poput svica i moja će svetlost obasjavati svet.

I stoga, od sada, nameravam da delam.

Neću izbegavati poslove današnje i odlagati ih za sutra, jer znam da to sutra možda nikad neće doći. Delaću sada, makar mi ono što činim možda neće doneti ni sreću ni uspeh; jer, bolje je delati i ne uspeti, nego ne delati i besciljno plutati. Uistinu, moguće je da sreća ne bude plod mog delanja; međutim, bez delanja, svi plodovi ostaće neubrani i sagnjiliće.

I stoga, od sada, nameravam da delam.

Od sada, delaću. Od sada, delaću. Od sada, delaću. Od ovog časa, ponavljajuću ove reči besprestance, iz sata u sat, iz dana u dan, sve dok mi ne postanu navika i poput samog daha; sve dok moje delanje, koje će doći potom, ne postane prirodno kao treptaji očnih kapaka. Uz pomoć tih reči, mogu svoj um usmeriti tako da postupa po svemu onom što je neophodno za uspeh. Uz pomoć tih reči, mogu svoj um navesti da se sučeli sa svakim izazovom koji neuspešni izbegavaju.

I stoga, od sada, nameravam da delam.

Počecu te reči da izgovaram čim otvorim oči i odmah ću se dići iz postelje, umesto da se, kao neuspešni, istežem u njoj još čitav jedan sat.

Odlučio sam, od sada, da delam.

Kad stupim na tržnicu, smesta ću početi da ih izgovaram i suočavam se sa svojom prvom prilikom; neuspešnima ću prepustiti da razmišljaju o mogućnosti da budu odbijeni.

Od sada, nameravam da delam.

Te reči izgovaraću i kada se nađem pred zatvorenim vratima; nastaviću uporno da kucam, dok će neuspešni stajati napolju obuzeti strepnjom i strahom.

I stoga, od sada, nameravam da delam.

Te reči izgovaraću i kada se suočim s iskušenjem, i smesta ću početi da delam kako bih se izbavio od napasti.

Da, nameravam od sada da delam.

Kada se nađem pred iskušenjem da dignem ruke i da ponovo započnem sutradan, izgovoriću te reči i odmah pristupiti delanju, kako bih obavio još jednu prodaju.

Da delam, to od sada nameravam.

Samo delanje će izraziti moju vrednost na tržnici; i ukoliko uvećam svoju vrednost, i moje će se delanje pojačati. Odlaziću svuda gde se neuspešni plaše da zađu. Radiću, uvek, kad bi neuspešni potražili predah. I govoriću, kad god bi neuspešni ćutali. Naći ću se sa desetoro koji bi možda kupili moju robu, dok neuspešni kuju velike planove da se susretnu sa jednim jedinim kupcem. Reći ću: posao je obavljen, čak i pre no što neuspešni dospeju da kažu da je prekasno.

I stoga, od sada, nameravam da delam.

Jer, to 'sada' predstavlja sve čime raspolažem. Sutra je dan za koji lenjivci odlažu obavljanje svojih poslova. Ali, ja nisam lenjivac. Sutra je dan kada se i zli mogu preobratiti u dobre. Ali, ja nisam zao. Sutra je dan kada i slabići mogu postati jaki. Ali, ja nisam slabić. Sutra je dan kada i neuspešni mogu postati uspešni. Ali, ja nisam neuspešan.

Zato i nameravam da delam danas.

Kada lav ogladni, on lovi i zasiti se. Kada orao ožedni, pronađe vodu i pije. Ukoliko ništa ne bi učinili, i jedan i drugi bi skončali.

Gladan sam uspeha. Žedan sam sreće i duševnog spokoja. Ali, ukoliko ništa tim povodom ne preduzmem, skončaću u životu ispunjenom neuspehom, bedom i besanim noćima.

Izdavaču naloge, i izvršavati vlastite naloge.

Jer, od sada, nameravam da delam.

Uspeh neće čekati. Ukoliko budem odugovlačio, okrenuće se drugom i za mene će zanavек ostati van domašaja.

Ovo, sada, pravi je trenutak. I ovo ovde, pravo je mesto. I ja sam taj čovek.

Nameravam, odista, da delujem.

Ko nosi u sebi tako malo vere, da u trenutku najveće nesreće ili bola nije zazvao ime Gospodnje? Ko nije naglas kukao kada se suočio s opasnošću, smrću, ili zagonetkom što prevazilaze njegovo svakidašnje iskustvo ili sposobnost razumevanja? Odakle izvire onaj duboki nagon, koji se u trenucima groze otima s usana svih živih stvorova?

17

Svitak X

Izmahnite brzo rukom ispred nečijih očiju, i kapci će mu namah zatreptati. Kucnite nekog po kolenu, i čitava noga namah će mu odskočiti. Suočite nekoga sa najužasnijim prizorom, i iz istih tih dubina na njegove će usne izroniti: „Oh, Bože!”

Život ne mora da mi bude ispunjen religioznim osećanjem, da bih bio u stanju da spoznam tu najveću misteriju prirode. Sva živa bića što hode zemljom, uključujući i čoveka, poseduju duboko usađeni nagon da zatraže pomoć. Ali, zbog čega posedujemo taj nagon, zbog čega nam je darivan?

Nisu li naši vapaji za pomoć neka vrsta molitve? Ne bi li bilo neshvatljivo, u svetu u kojem vladaju zakoni prirode, podariti nekom jagnjetu, ili mazgi, ili ptici, ili čoveku, nagon da zazove u pomoć - a da se, istovremeno, neki Svevišnji um nije potrudio da obezbedi da neka sila koja sve nadmaša te vapaje čuje i na njih se odazove? I stoga, od ovog časa moliću se, ali moji pozivi u pomoć biće samo pozivi da mi se ukaže put.

Ali, nikada se neću moliti da mi budu podarene materijalne stvari ovog sveta. Ne pozivam slugu da mi donese hranu. Ne tražim od vlasnika svratišta da mi spremi sobu. Nikada neću tražiti da mi se daruju zlato, ljubav, dobro zdravlje, sitne pobede, slava, uspeh ili sreća. Moliću se samo da mi se ukaže na put, da budem upućen kako da sam steknem sve to, i siguran sam da će moje molitve biti uslišene.

Upute koje tražim možda će stići, a možda i neće stići; ali, ne predstavlja li i jedno i drugo neki odgovor? Ako neko dete zatraži hleb od svoga oca, i hleb ne dobije, nije li i to neki odgovor?

Moliću se da mi se ukaže put, i, kao trgovac, evo kako ću se moliti:

O, tvorče svih stvari, pomози mi. Evo me kako danas zakoračujem u svet samotan i nag, i bez tvoje ruke na koju ću se osloniti, skrenuću daleko sa staze koja vodi ka uspehu i sreći.

Ne tražim ni zlato ni haljine, čak ni prilike koje su u skladu sa mojim sposobnostima; ono za šta molim jeste uputa kako da moje sposobnosti dorastu prilikama koje mi se pružaju.

Naučio si lava i orla kako da love i održavaju se uz pomoć čeljusti i kandži. Pouči i mene kako da lovim uz pomoć reči i da napredujem putem ljubavi, tako da mogu biti lav među ljudima i orao na tržnici.

Pomози mi da ostanem smeran i posle svih prepreka i neuspeha; i, nemoj skrivati od mojih očiju nagrade što dolaze sa poredama.

Odredi mi zadatke u kojima su drugi pretrpeli neuspeh; ali, i uputi me kako da iz njihovih neuspeha požnjem zrna uspeha. Suočim me sa strahovima koji će prekaliti moj duh; ali, obdari me i hrabrošću da se nasmejem svojim promašajima.

Podari mi dovoljno dana da dosegnem do svojih ciljeva; ali, pomози mi i da ovaj današnji dan proživim kao da mi je poslednji.

Vodi me u mom zboru, kako bi mi mogao doneti plodove; ali, i učutkaj me budem li ogovarao druge, kako nikome ne bih naneo zlo.

Utvrđi me u navici da se ne libim sve novih i novih pokušaja; a opet, poduči me kako da se okoristim zakonima zlatne sredine. Obdari me budnošću, kako bih mogao prepoznati priliku što mi se pruža; ali, obdari me i strpljenjem koje će mi pomoći da usmeravam svoje snage.

Zalivaj me dobrim navikama, i neka se u toj istoj vodi moje rđave navike utope; a opet, podari mi samilost prema slabostima drugih. Učini da patim, kako bih shvatio da je sve prolazno; ali, i pomози mi da cenim ono što sam postigao danas.

Izloži me mržnji, tako da mi ne bude tuđa; ali, ispuni i moj pehar ljubavlju, kako bih tuđine mogao preobraziti u svoje prijatelje.

Ali, sve ovo neka bude samo ako je takva volja tvoja. Ja sam tek jedno malo i samotno zrno grožđa, a ipak si me načinio različitim od drugih. Uistinu, mora da si mi odredio posebno mesto. Vodi me. Pomози mi. Pokaži mi put.

Učini da postanem sve ono što si namerio da postanem kada sam, kao seme, bio bačen u brazdu, i kada si me odabrao da izniknem u vinogradu ovog sveta.

Pomози ovom smernom trgovcu.

Povedi me, o, Bože moj.

18

I tako se dogodilo da je Hafid ostao da čeka u svojoj usamljenoj palati, da napokon naiđe onaj koji je trebalo da primi svitke. Samo sa svojim odanim računovođom kao jedinim sadrugom, starac je posmatrao kako godišnja dolaze i odlaze; i onemoćalost što je došla s mnogim godinama sprečavala ga je da bilo šta čini, osim da u tišini sedi u svom zasvođenom vrtu.

Čekao je.

Čekao je skoro pune tri godine pošto se odrekao svog zemaljskog blaga, i pošto je učinio kraj svom trgovinskom carstvu.

A onda je iz pustinje na istoku izronila slabašna, hroma figura jednog stranca; i taj stranac ušao je u Damask i bez zastajkivanja prošao ulicama, da bi se konačno zaustavio pred Hafidovom paktom. Inače pravo oličenje predusretljivosti i uglađenosti, Erazmus je ovog puta, preprečujući mu put, odlučno stajao na vratima, dok je stranac ponavljao svoj zahtev: „Želim da govorim sa tvojim gospodarem“.

Strančev izgled nije baš ulivao poverenje. Sandale su mu bile poderane i uvezane kanapom, tamnopute noge bile su mu izgrebane i iskrvavljene, sa ranama na mnogim mestima, dok mu je iznad nogu, oko bedara, visio opušten i dronjav komad tkanine. Strančeva kosa bila je zamršena i dugačka, ali oči, upaljene od sunca, činilo se da blistaju nekim unutrašnjim sjajem.

Erazmus je čvrsto stezao kvaku na vratima.

„A zbog čega to želiš da vidiš mog gospodara?“

Stranac pusti da mu vreća padne s ramena i, sklopivši ruke, kao da ga moli, obrati se

Erazmusu:

„Molim te, dobri čoveče, omogući mi da se susretnem sa tvojim gospodarom. Ne donosim mu nikakvo zlo, niti tražim milostinju. Dopusti mi da čuje moje reči, a onda ću se, ukoliko se oseti uvređenim, udaljiti u najvećoj žurbi“.

I dalje oklevajući, Erazmus polako otvori vrata i pokaza glavom strancu da uđe. Potom se, ne osvrćući se, okrenu i brzo pođe prema vrtu, dok je posetilac hramao za njim.

U vrtu, Hafid je dremao, i Erazmus, za trenutak oklevajući, zastade pred njim. Potom se nakašlja, i Hafid se promeškolji. Erazmus se ponovo nakašlja, i Hafid napokon otvori oči.

„Oprostite mi, gospodaru, što vas remetim, ali imamo posetioca“.

Već dopola budan, Hafid se uspravi i skrenu pogled prema namerniku. Ovaj se duboko nakloni i upita: „Jeste li vi onaj koga nazivaju najvećim trgovcem na svetu?“

Hafid se namršti, ali, ipak, potvrdno klimnu glavom.

„Tako su me nazivali poveći broj godina. Ali, ta kruna više nije na mojoj glavi. Šta tražiš od mene?“

Omaleni posetilac samouvereno je stajao pred Hafidom, češkajući se rukama po kosmatim grudima. Potom zatrepta očima u blagoj svetlosti vrta i odgovori: „Zovem se Savle, i vraćam se iz Jerusalima u svoje rodno mesto, Tarsus. Molim vas, nemojte dopustiti da vas moj izgled zavara. Nisam nikakav razbojnik iz divljine, a nisam ni ulični prosjak. Građanin sam Tarsusa, ali i građanin Rima. Moji stari su fariseji, iz plemena Venijaminovog, i premda sam po zanatu tkač šatora, učio sam kod velikog Gamalijela. Neki me zovu i Pavle“.

On se zanjaha dok je govorio i Hafid, koji se još ne beše sasma razbudio, izvinjavajući se pokaza svom posetiocu da sedne.

Pavle klimnu glavom, zahvalivši mu, ali ostade da stoji.

„Dolazim vam radi saveta i radi pomoći, koje mi samo vi možete pružiti. Dozvoljavate li mi, gospodine, da vam ispričam svoju priču?“

Stojeći iza posetioca, Erazmus stade žustro odmahivati glavom, ali se Hafid načini kao da ga nije razumeo. On još jednom pažljivo osmotri uljeza koji mu je narušio san, pa potvrdno klimnu glavom.

„Suviše sam star, da bih imao snage da te gledam ovako odozdo. Sedi tu kraj mojih nogu, pa ću te saslušati“.

Pavle gurnu svoju vreću u stranu, pa se spusti na kolena pored starca, koji je ćutke čekao.

„Pre četiri godine, pošto mi znanje gomilano tokom godina učenja beše učinilo srce zatvorenim za istinu, bio sam zvanični svedok jednog kamenovanja u Jerusalimu, jednog svetog čoveka po imenu Stefan. Zbog huljenja našeg Boga, Sanhedrin¹ ga je bio osudio na smrt“.

Hafid ga prekinu, dok mu se u glasu naziralo čuđenje.

„Ne vidim kakve ja to veze imam sa tim događajem“.

Pavle podiže ruku, kao da bi da rekne starcu da se strpi.

„Odmah ću vam objasniti. Stefan je bio sledbenik čoveka koga su zvali Isus, i koga, godinu dana pre Stefanovog kamenovanja, Rimljani behu razapeli zbog podstrekavanja na pobunu protiv države. Stefanov greh sastojao se u njegovom upornom tvrđenju da je Isus onaj Mesija čiji su dolazak nagovestili jevrejski proroci, i da se Hram zaverio s Rimljanima da umore tog Sina Božjeg. Ovakva optužba upućena vlasti mogla se kazniti samo smrću, i, kao što već rekoh, i sam sam u tome učestvovao.“

Povrh svega, s obzirom na moj fanatizam i moju mladalačku revnost, prvosveštenik Hrama predao mi je pisma i poverio mi zadatak da doputujem ovamo u Damask i pronađem sve Isusove sledbenike i da ih okovane u lance vratim u Jerusalem, gde je trebalo da budu kažnjeni. Bilo je to, kako rekoh, pre četiri godine".

Erazmus brzo, kosimice pogleda Hafida i veoma se iznenadi; jer, u starčevim očima blistao je pogled kakav njegov odani računovođa ne beše video već godinama. I dok Pavle ponovo ne progovori, samo se žuborenje vode moglo čuti u posvemašnjoj tišini vrta.

„I tako, dok sam se bližio Damasku noseći u srcu želju za uništenjem, iznenada se preda mnom pojavi blistava svetlost sa nebesa. Ne sećam se da me je ta munja pogodila, ali se ipak nađoh ničice na tlu, i premda nikoga nisam mogao videti, mogao sam čuti, i čuh jedan glas: 'O Savle, Savle, zbog čega me progoniš?' I ja upitah: 'Ko si ti?' I glas mi odgovori: 'Ja sam Isus, koga ti progoniš. Ali, ustani, i otiđi u Damask, i tamo će ti biti rečeno šta ti je činiti'.

Ustao sam, i uz pomoć svojih sadrugova stigao u Damask; i tu nisam bio u stanju ni da jedem ni da pijem tokom tri dana, koliko sam proboravio u kući jednog od sledbenika Razapetoga. Potom sam se sreo sa još jednim njegovim sledbenikom, čovekom po imenu Ananije, koji mi je saopštio da je imao viziju i da mu tom prilikom beše rečeno da se susretne sa mnom. Potom mi stavi ruke na oči, i ja ponovo progledah. Nakon toga, mogao sam i da jedem i da pijem, i snaga mi se postepeno povratila".

Hafid se naže prema svom posetiocu, pa ga podstaknu:

„I, šta se onda desilo?"

„Odveli su me u sinagogu, i moje prisustvo tamo, kao progonitelja Isusovih sledbenika, unese strah u sve njegove delatnike; međutim, uprkos tome, čitao sam molitve i moje ih reči redom zbuniše, jer ono što sam kazivao bilo je da je Raspeti odista Sin Božji.

Ali, uprkos tome, svi koji su me slušali pomisliše da je u pitanju neka obmana s moje strane; jer, nisam li upravo ja bio taj koji u Jerusalimu beše načinio pravu pustoš? Nisam ih mogao ubediti da sam se u srcu promenio, i mnogi počеше da snuju o mojoj smrti; i tako sam u potaji izbegao iz Damaska i vratio se u Jerusalim.

I u Jerusalimu mi se dešavalo isto ono što i u Damasku. Niko od Isusovih sledbenika nije želeo da išta ima sa mnom, premda svi behu već čuli kako bejah govorio u Damasku. Uprkos tome, nastavio sam da zborim u ime Isusovo, ali, bez ikakvog ishoda. Gde god da sam govorio, izazivao sam protiv sebe one koje su me slušali - sve dok jednog dana ne otidoh u Hram i tamo, u njegovom dvorištu, dok sam posmatrao kako prodaju golubice i jagnjad za žrtvovanje, ne začuh ponovo onaj glas".

„I, šta ti je tog puta rekao?" upita Erazmus, ne uspevajući da se obuzda. Hafid se nasmeši svom starom prijatelju, i dade glavom znak Pavlu da nastavi.

„Glas mi je rekao: 'Širiš Reč, evo, već četiri godine, ali malo si njih prosvetio. Čak i reč Gospodnju treba umeti prodati ljudima, ili je neće slušati. Nisam li i ja govorio u parabolama, kako bi me svi mogli razumeti? Malo ćeš muva uhvatiti na sirće. Otiđi ponovo u Damask, i potraži onoga koga nazivaju najvećim trgovcem na svetu. Ukoliko si voljan da u moje reči uputiš čitav svet, neka te on pouči kako ti to valja učiniti".

Hafid baci brz pogled prema Erazmusu, i stari knjigovođa namah shvati neizgovoreno pitanje. Da li je na ovog čoveka toliko dugo čekao? Veliki trgovac ponovo se naže i položi ruku na Pavlovo rame.

„Pričaj mi još o tom Isusu".

I Pavle mu, obodrenim glasom, sa novom snagom i jačinom, ispriča sve o Isusu i njegovom životu. I dok su ga Hafid i Erazmus slušali, pripovedao im je o dugom iščekivanju Jevreja da se pojavi njihov Mesija i da ih ujedini u novom i nezavisnom kraljevstvu sreće i mira. Pričao im je o Jovanu Krstitelju i o stupanju na istorijsku pozornicu

onoga koga su zvali Isus. Ispričao im je i o čudima koja je taj čovek počinio, o propovedima koje je držao svetini, o povracima mrtvih iz groba, o tome kako je postupao prema lihvarima, i, najzad, i o raspinjanju na krst, pogrebu i vaskrsnuću. I, konačno, kao da želi da svoju priču učini još ubedljivijom, Pavle se maši svoje vreće i izvuče iz nje jednu haljinu i stavi je Hafidu u krilo.

„Gospodine, pred tobom je jedino zemaljsko dobro što ga je Isus ostavio za sobom. Sve što je imao darovao je drugima, čak i svoj život. I dok je stajao razapet na krstu, rimski vojnici nastojali su da kockom odluče kome će pripasti ova njegova haljina. Uspeo sam da je se domognem, posle mnogo truda i mnogo traganja, kada sam poslednji put bio u Jerusalimu“.

Hafidovo lice preblede, i ruke mu stadoše drhtati dok je obrtao haljinu zamrljanu krvlju. Uznemiren Hafidovim izgledom, Erazmus pristupi bliže svom gospodaru. Hafid nastavi da obrće haljinu, sve dok ne nade malenu zvezdu ušivenu u tkaninu... obeležje Tole, čiji je esnaf pravio odore koje je Patros potom prodavao. Odmah pokraj zvezde stajao je i drugi znak: krug upisan u kvadrat... Patrosov znak.

I dok su ga Erazmus i Pavle posmatrali, starac podiže haljinu i njome blago protrlja svoje obraze. A onda, Hafid odmahnu glavom. Nemoguće. Tokom godina beše prodato na hiljade haljina koje je esnaf Tola napravi i Patros prodao.

I dalje čvrsto stiskajući haljinu, Hafid se napokon oglasi promuklim šapatom:

„Reci mi sve što znaš o Isusovom rođenju“.

„Ništa od zemaljskih dobara nije ostavio za sobom“, odgovori Pavle, „a sa još i manje došao je na ovaj svet. Rođen je u jednoj pećini, u Vitlejemu, u vreme vladavine cara Avgusta“.

Dvojici ljudi Hafidov se osmeh učini gotovo kao dečji; zapanjeno su posmatrali kako mu suze teku niz izborano lice. On ih napokon obrisa rukavom i reče: „A da li je, u trenutku rođenja tog deteta, nad

mestom gde je ono rođeno zasjala najblistavija zvezda koju su ljudske oči ikada videle?"

Pavle otvori usta, ali ne mogade ni reč da izgovori. Nije ni bilo potrebe. Hafid raširi ruke i zagrlji ga, i njihove se suze ovog puta izmešale.

Hafid konačno ustade i dade znak Erazmusu.

„Odani moj prijatelju, otiđi do kule i donesi kovčežić ovamo. Najzad smo pronašli našeg trgovca“.

Drugi deo

KRAJ PRIČE

Jer je pisano: pogubiću premudrost premudrijeh, i razum razumnijeh odbaciću. Gdje je premudri? Gdje je književnik? Gdje je prepirač ovoga vijeka? Ne pretvori li Bog mudrost ovoga svijeta u ludost?

Korinćanima poslanica prva svetoga apostola Pavla, 1:19-20

Specijalna posveta

Bio je moj dragi prijatelj tokom dvanaest godina i uvek je strpljivo sedeo pokraj mene, iz noći u noć, dok sam mučno sklapao rečenice u pasuse, pasuse u stranice, i stranice u knjigu.

Veoma često, kasno u noći, dremuckao bi pri bučnom hodu moje pisaće mašine, ali mu očni kapci nikada nisu bili do kraja spušteni... spreman da se istog časa odazove ukoliko bi mi se ukazala potreba za njim.

Tokom godina, bezbroj problema vezanih za pisanje pretresao sam s njim, i uvek je bio spreman da me sluša s najvećim strpljenjem i razumevanjem. Toliko je likova i zapleta proisteklo iz mog loptanja idejama s njim, da naprosto nisam siguran da li ću ikada više moći da budem delatan bez njega.

Njegov poseban divan, neposredno pokraj mog pisaćeg stola, deluje sada tako velik... i tako prazan. Još uvek moram da se borim da zadržim suze, kada god se okrenem i zaustim da mu nešto kažem - a onda shvatim da ga više nema na njegovom omiljenom mestu, niti da će ga ikada više tu biti.

Sliperse, ti stari jazavičaru, užasno mi nedostaješ... I ako ova knjiga ugleda svetlost dana, kao i druge koje će možda doći, biće to moguće samo zato što znam da si tamo gore, na svom malom nebeskom divanu, još veselo mašući repom i umilno lajući na svog starog drugara.

Uz svu svoju ljubav, momče, ovu knjigu posvećujem tebi...

Og Mandino se priseća...

Ukoliko izuzmemo da je Miki Mantl po petstoti put u karijeri doneo pobedu svom bejzbol timu, da je dr Kristijan Barnard obavio prvu transplantaciju ljudskog srca u svetu, i da je Barbra Strajsend pevala u njujorškom Centralnom parku, za 1967. ne bi se moglo reći da je bila dobra godina.

U Klivlendu, Njuarku i Detroitu izbili su rasni neredi. Arapi i Izraelci vodili su međusobno krvavi šestodnevni rat. Narodna Republika Kina izvršila je eksploziju svoje prve hidrogenske bombe. Američki avioni bombardovali su Hanoj, i trojica američkih astronauta živi su sagoreli na lansirnoj rampi, prilikom poletanja.

I u sred sve te teskobe i straha, dok se svet teturao na ivici uništenja, ja sam uživao u svom velikom trenutku koji nikada neću zaboraviti; te jeseni, naime, u rukama sam držao primerak prvog izdanja svoje knjižice **Najveći trgovac na svetu**.

Budući da je bio objavljen u godini ispunjenoj takvim haosom i istovremeno kada i nove knjige pisaca kakvi su Gor Vidal, Isak Baševic Singer, Tornton Vajlder, Vilijem Goldin i Leon Uris, činilo se da se mom literarnom prvencu ne piše ništa dobro. Mojoj paraboli o mladom kamilaru iz Hristovog vremena - delu sa malim izgledima na uspeh u bilo koje doba - činilo se da će biti suđeno da bude predata brzom zaboravu kao i većini hiljada novih knjiga što se behu pojavile te jeseni - uprkos svim junačkim naporima izdavača Frederika Fela da na glas iznese knjigu koju je, bez ostatka, smatrao jednim od najznačajnijih dela što ih beše objavio tokom dvadeset pet godina.

A onda se dogodilo čudo. U stvari, dva čuda. Jednog od pionira u poslovima osiguranja, V Klementa Stona, kojem bejah posvetio svoju knjigu u znak zahvalnosti za prijateljstvo i pomoć koju mu je pružao, priča je toliko dirnula da je naručio deset hiljada primeraka **Najvećeg trgovca na svetu**, s namerom da ih razdeli među zaposlenima i akcionarima svoje ogromne 'Combined Insurance Company'. Istovremeno, i Ričard DeVos, suosnivač kompanije

'Amway International', u predavanjima što ih je držao širom zemlje počeo je da hiljadama svojih saradnika preporučuje da izuče i primenjuju načela uspeha sadržana u knjizi Oga Mandina.

Ta dva uticajna poslovna čoveka zasejala su dobro seme. Zahvaljujući sve ubrzanijem rastu broja čitalaca, koji su dali spontan doprinos jednoj od najintenzivnijih 'od-usta-do-us-ta' kampanja u istoriji izdavaštva, prodaja knjige se, na moje silno iznenađenje, ali i zadovoljstvo, iz godine u godinu povećavala. Do 1973. bilo je već zabeleženo nepojmljivih trideset šest izdanja; bilo je prodato četiri stotine hiljada primeraka u tvrdom povezu, i Pol Nejtan, iz časopisa 'Publisher's Weekly', pozdravio ju je kao „najbolje prodavanu knjigu za koju je retko ko čuo". Knjige nije bilo ni na jednoj od bestseler lista, sve dok 'Bantam' nije otkupio prava za objavljivanje u 'džepnom' izdanju; reklamirao ju je širom zemlje i svoje prvo izdanje objavio je 1974. godine.

Ne prestajem da se osećam dirnutim širokim spektrom čitalaca na koje je snažan utisak ostavila moja priča o tome kako je deset svitaka o uspehu i sreći došlo u ruke jednog odvažnog mladog kamilara, pošto je jedne noći slučajno zakoračio u jednu pećinsku staju kraj Vitlejema. Osuđenici u zatvorima pisali su mi kako su naizust naučili svaku reč iz svojih pohabanih primeraka **Najvećeg trgovca na svetu**; oni koji su se po klinikama lečili od droga i alkohola priznali su mi da knjigu drže pod uzglavljem; rukovodioci najvećih pet stotina firmi, po klasifikaciji časopisa 'Furtune', podelili su na hiljade primeraka knjige svojim službenicima, dok megazvezde kao što su Džoni Keš i Majki Džekson ne prestaju da joj odaju hvalu u svojim pesmama.

Nekome ko nikad nije ni pomišljao da će bilo ko odlučiti da pročita ono što je napisao -osim, možda, članova njegove najuže porodice - veoma je teško da shvati da je **Najveći trgovac na svetu** do sada prodat u preko devet miliona primeraka na sedamnaest jezika, i da je, u čitavom svetu, postao najbolje prodavana knjiga posvećena trgovanju svih vremena.

Tokom godina, bio sam zasipan pismima u kojima se često nalazio i zahtev da razmislim o pisanju nastavka svog već dvadesetogodišnjeg bestselera, budući da se, za razliku od svog slavnog fiktivnog junaka, ja ne bejah povukao iz posla. Tokom godina pošto **Najveći trgovac na svetu** beše prvi put ugledao svetlost dana, bilo mi je pošlo za rukom da napišem još dvanaest drugih knjiga; pored toga, nastavio sam da jurcam unaokolo po svetu, držeći predavanja na temu uspeha brojnim **poklonicima Najvećeg trgovca na svetu**.

U početku, veoma sam se protivio i samoj pomisli da svog trgovca ponovo izvedem u svet. Pisanje te knjige zauvek je izmenilo moj život, kao i život moje porodice, i, pisanjem nastavka, nisam bio sklon preduzimanju nikakvog rizika koji bi na bilo kakav način mogao pomutiti ili naškoditi izvornom delu. Pored toga, budući da sam imao na umu da je, kao i za mene u mom stvarnom životu, i u životu mog fiktivnog junaka, Hafida, moralo proći dvadeset godina, u bilo kakvom nastavku morala bi mu biti najmanje šezdeseta i, naprosto, nije mi bilo jasno šta bih mogao učiniti s jednim tako starim momkom. A onda, jednog jutra, dok sam leteo za Lisabon, gde je trebalo da budem glavni govornik na godišnjem skupu najviših predstavnika 'North American Company', odjednom sam shvatio da sam nekoliko godina stariji od Hafida, i da još uvek pišem i oblećem svet, držeći predavanja i učestvujući u radio i televizijskim programima da ni ne pominjem da još uvek, igrajući golf, mogu da raspalim po loptici i odbacim je čitavih dvesta pedeset metara. Pa, ako sam ja i dalje sposoban da radim i uspevam, može i on! Tada sam odlučio da najveći trgovac na svetu treba da se vrati iz mirovine.

Bilo da ste već stari Hafidov prijatelj, ili vam je ovo prvi susret s njim, pozdravljam vas iz sveg srca. Čitajte i uživajte... I neka vam reči i misli s kojima ćete se susresti olakšaju teret i osvetle vaš put, kao što su one iz prethodne knjige, po svemu sudeći, učinile za mnoge među nama.

Skotsdejl, Arizona

1

U predgrađu Damaska, u veličanstvenoj palati od uglačanog mramora okruženoj gorostasnim palmama, živeo je jedan po svemu izuzetan čovek čije je ime bilo Hafid. Bio se u međuvremenu povukao, ali njegovo trgovinsko carstvo nekada nije znalo za granice; pružalo se preko mnogih zemalja, od Parte, preko Rima do Britanije, i to je bio razlog da ga svi priznaju za najvećeg trgovca na svetu.

Do trenutka kada se povukao iz sveta trgovine, posle dvadeset šest godina neprekinutog rasta i neuporedivih uspeha, nadahnjujuća priča o Hafidovom usponu od ubogog malog kamilara do čoveka od silne moći i bogatstva bila se već proširila čitavim tadašnjim civilizovanim svetom.

U ta vremena velikih nemira i potresa, dok se gotovo sav civilizovani svet pokorno poginjao pred cezarima i njihovim kohortama, Hafida slava i ugled što ih je uživao behu uzdigli gotovo do žive legende. Posebno je među sirotinjom i potlačenima u Palestini, graničnom području na istočnoj strani carstva, Hafid od Damaska bio u pesmama i poeziji slavljen kao blistav primer svega što čovek može da postigne u životu, uprkos silnim preprekama i brojnim prikraćenostima.

A opet, uprkos svemu, kao čovek koji je postavio temelje takvom monumentalnom postignuću i za sobom ostavio bogatstvo koje se merilo milionima zlatnih talenata, najveći trgovac na svetu je, posle povlačenja iz poslova, bio daleko od toga da bude srećan.

Kao što je to činio i tokom bezbroj dana koji sada leže u godinama što ih je ostavio za sobom, Hafid se, jednog dana u sam osvit, pojavi na zadnjem ulazu svoje palate; pažljivo je koračao preko rosom ovlaženih pločica od uglačanog bazalta, dok je odlučno grabio preko velikog i senovitog dvorišta. Negde, u daljini, oglasi se neki usamljeni

petao, pozdravljajući prve srebrne i zlatne sunčeve zrake što su se pomaljali iznad pustinje na istoku.

Hafid zastade kraj osmougaone fontane u središtu svog prostranog patija i duboko udahnu vazduh, sa uživanjem klimajući glavom prema debelom prekrivaču od bledožutih cvetova jasmina priljubljenom uza zidine što su okruživali njegovo imanje. On pritegnu kožni remen oko pojasa, čvršće se uvi u svoju platnenu tuniku i nastavi nešto sporijim korakom, prolazeći ispod prirodnog svoda što ga je stvaralo čempresovo drveće, sve dok se ne nade pred jednom uzvišenom granitnom grobnicom na kojoj ne beše nikakvih ukrasa.

„Dobro jutro, voljena moja Liša“, napola prošapta on, ispruživši ruku i blago pomilovavši beli pupoljak što se protezao iz jednog jedinog visokog ružinog grma, ispred samih bronzanih dveri grobnice. Potom se povuče i sede na obližnju klupicu od rezbarenog mahagonija, netremice zagledan u kriptu u kojoj su počivali ostaci voljene žene koja je s njim delila njegov život, učestvovala u njegovim borbama i radovala se njegovim pobedama.

Hafid iznenada oseti pritisak nečije ruke na svom ramenu i gotovo istovremeno začu poznat, hrapavi glas svog dugogodišnjeg računovođe i odanog prijatelja. I pre nego što je otvorio oči, znao je da je to Erazmus.

„Oprostite mi, gospodaru...“

„Dobro ti jutro, stari prijatelju“.

Erazmus se nasmeši, pokazujući na sunce koje već beše visoko odskočilo, stojeći im sada neposredno nad glavama.

„Jutro je već davno prošlo, gospodaru. A i podne“.

Hafid uzdahnu i zavrte glavom.

„Još jedna od nedaća starosti. Čovek noću ne može da spava, ustaje u samo praskozorje, a onda, poput mačeta, dremucka po vasceli dan. Nema u tome nikakve logike. Baš nikakve“.

Erazmus potvrdno klimnu glavom i prekrsti ruke, spreman da sasluša još jednu jadikovku o nedaćama starosti. Ali, ovo jutro nije bilo poput drugih, jer Hafid odjednom skoči i u nekoliko brzih koraka stiže do grobnice, pa položi ruke na spomenik. Potom se okrenu i neobično snažnim glasom uzviknu: „Postao sam, odista, žalostiv primerak ljudskog stvora! Reci mi, Erazmuse, koliko je već vremena prošlo otkako vodim ovaj sebični i samotnički život, posvećujući ga isključivo samosažaljevanju?“

Erazmus se zagleda u Hafida razrogačenih očiju, a onda odgovori:

„Do velike promene u vama došlo je sa odlaskom Liše, i vašom iznenadnom odlukom da, posle njene smrti, rasprodate sve svoje radnje i karavane. Četrnaest godina već je proteklo otkako ste odlučili da okrenete leđa svetu“.

Hafidove oči odjednom se ovlažiše.

„Najdraži moj saradniče i brate, kako ti je samo polazilo za rukom da tako dugo trpiš moje nepodnošljivo ponašanje?“

Stari računovođa spusti pogled na svoje ruke.

„Zajedno smo već četrdeset godina, i moja ljubav prema vama nikad ničim nije bila uslovljena. Služio sam vam u trenucima vaših najvećih uspeha i najveće sreće, i to činim i danas, sa isto toliko predanosti, premda mi je užasno teško padalo da vas gledam u stanju živog mrtvaca na koje ste, očito, sami sebe osudili. Ne mogavši da Liši vratite život, pokušavali ste da joj se pridružite u grobnici. Sećate li se kada ste, pre mnogo godina, zatražili od mene da vam obećam da ću, posle vaše smrti, pored ovog belog, zasaditi i jedan crveni ružičnjak?“

„Da, sećam se“, odgovori Hafid. „Ali, ne zaboravimo ni to da sam ovu palatu i ovo skladište zaveštao tebi, da ti pripadnu posle moje smrti. To ti je maleno uzdarje za bezbrojne godine odanosti i prijateljstva, kao i za sve ono što si posle gubitka Liše od mene pretrpeo“.

Hafid poseže rukom, otkinu stabljичicu sa usamljenim belim pupoljkom i, vrativši se sa njom do klupice, pažljivo je položi u krilo starom prijatelju.

„Samosažaljenje je, Erazmuse, jedna od najgrdih bolesti, i odveć dugo sam joj se prepuštao. Budalasto sam se, usled velikog bola, ogradio od svih ljudi, i učinio sebe pustinjakom u ovom samotnom mauzoleju gde samo ti i ja živimo. Ali, sada je dosta! Vreme je za promenu!“

„Ipak, gospodaru, nisu to bile straćene godine. Vaši veliki dobrotvorni prilozi sirotinji Damaska...“

Ali, Hafid ga prekide.

„Novac? Kakva je to žrtva bila za mene? Svi bogati ljudi umiruju svoju savest darujući zlato siromasima. Bogati se tim priložima hrane baš koliko i gladni, i pažljivo se staraju da svet čuje za njihovu plemenitost - koja ih, zapravo, ne košta više od nekoliko bednih novčića. Ne, dragi moj prijatelju, nemoj me hvaliti zbog mog milosrđa. Umesto toga, saosećaj sa mojom nespremnošću da dam više sebe samog...“

„Pa ipak“, usprotivi se Erazmus, „vaša povućenost, gospodine, urodila je i dobrim posledicama. Niste li, eto, ispunili svoju biblioteku delima najvećih umova sveta, i bezbrojne sate posvetili proučavanju njihovih ideja i načela?“

Hafid potvrdno klimnu glavom.

„Sve sam pokušao da duge dane i noći provedem stićući obrazovanje koje sam propustio u mladosti, i ta moja nastojanja otvorila su mi oči za svet čuda i obećanja koji, u svojoj trci za zlatom

i uspehom, nisam imao vremena da kako valja cenim. Pa ipak, dane svog bola produžio sam preko svake mere. Ovaj svet pružio mi je sve što se može poželeći. Vreme je da počnem da otplaćujem svoje dugove, tako što ću dati sve od sebe da učinim život boljim za svekoliko čovečanstvo. Nisam još spreman da se konačno skrasim, i crveni ružičnjak koji sam ti naložio da posle moje smrti zasadiš ovde, pored belog, koji je Liša najviše volela, moraće još da popričeka".

I dok je Hafid nastavljao da govori, suze sreće stadoše se slivati niz izborano Erazmusovo lice.

„Livije je svoju istoriju Rima napisao kada mu je bilo sedamdeset pet godina, dok je Tiberije vladao svojim carstvom gotovo do osamdesete. U poređenju s njima, osećam se poput kakvog dečaka... zdravog dečaka-šezdesetogodišnjaka! Pluća su mi čista, telo snažno, vid sjajan, srce besprekorno, a i um mi je budan kao i kada mi je bilo dvadeset godina. Ubeđen sam da sam spreman za svoj drugi život!"

„Ovo je pravo čudo!" uzviknu Erazmus, dižući pogled put neba. „Posle toliko godina patnji i bola zbog stanja u koje ste zapali, molitve su mi napokon uslišene! Ali, recite mi, gospodine, koji je razlog ovog iznenadnog vaskrsnuća čoveka koga je nekad čitav svet voleo i poštovao?"

Hafid se nasmeši.

„Liša".

„Liša?"

„Sećaš li se koliko se puta, tokom godina, obistinjavalo ono o čemu je Liša sanjala?"

Erazmus potvrdno klimnu glavom.

„Ono što bi nam rekla, pošto bi se probudila, često nas je sprečilo da ne uđemo u poslovne dogovore koji bi nas stajali čitavog bogatstva".

Hafid pokaza prema klupici.

„Jutros, dok sam ovde dremuckao, usnio sam Lišu. Držala me je za ruku i vodila ulicama Damaska, pokazujući mi koliko je u tom mnoštvu ljudi gladnih, ili bolesnih, ili povređenih, ili izgubljenih, ili siromašnih, ili nesrećnih. Čuo sam joj glas, kako mi blago govori da više ne smem, ni po koju cenu, ostati neobziran prema tim ljudima. Podsetila me je na činjenicu da, širom sveta, postoje čitave legije njima sličnih, koji nemaju kome da se obrate, i da ne smem zatvarati oči pred njihovim molbama; da ne smem iskopati rupu u zemlju i zavući se u nju poput kakvog crva”.

„Ali, gospodine, nije mi poznato da vam se Liša ikada obraćala na takav način”.

„Ispravka, Erazmuse. U starim danima, nikada za to nije imala razloga. Ali, sačekaj, nisam ti još dovršio san. Rekla mi je, takode, da će moj život iznova započeti, i upozorila me da su moji dani samozatočeništva privedeni kraju - da će, naime, baš danas, jedan namernik pokucati na moja vrata, i da ga ne smem odbiti, kao što sam to u prošlosti uradio sa mnogima. Taj došljak, prema Lišininim rečima, daće mi u ruke ključ kojim ću odbraviti svoju budućnost - budućnost koja će uticati na život mnogih ljudi. Erazmuse? Erazmuse, zašto si odjednom tako prebledeo? Šta nije u redu?”

„Molim vas da mi oprostite, gospodine, ali, u silnoj radosti zbog ove neočekivane promene u vama, posve sam zaboravio da vas obavestim da jedan posetilac čeka u biblioteci, u nadi da će imati zadovoljstvo da ga primite”.

„Neki prijatelj?”

„Stranac, barem što se mene tiče. Rekao je da mu je ime Galenus, da je iz Jerusalima, i da ima za vas neki poslovni predlog”.

„Zbog čega i njega nisi otpravio, kao i tolike druge, po mom nalogu, tokom svih ovih godina?”

„Bilo je, gospodine, nečeg krajnje neobičnog u tom čoveku, i naprosto nisam imao snage da zatražim od njega da ode“.

„Zar mu nije poznato da su dani kada sam bio spreman da saslušam poslovne predloge već odavno minuli?“

Erazmus se nasmeši i lukavo zavrte glavom.

„Očigledno je da mu to nije poznato. Kao što mu, takođe, nije poznato da je jedan san već najavio njegov dolazak. Želite li, dakle, da ga ipak otpravim dalje?“

Hafidov smeh odjeknu dvorištem po prvi put posle više od deset godina; dvojica prijatelja se zagrliše, a onda se zajedno uputiše u palatu.

„Požurimo, Erazmuse. Čovek nikad ne sme dopustiti da san čeka na njega“.

2

Stranac je stajao pokraj staklenika sa zlatnim ribicama u samom središtu ogromne biblioteke, sa divljenjem zureći u hiljade svitaka uredno smeštenih na policama od orahovine. Police su se protezale od tamnog mermernog poda sve do visoke tavanice, ukrašene zlaćanim i plavkastim kamićcima mozaika.

Galenus je bio oniska rasta i njegova kratko potšišana seda kosa oštro je odudarala od tamne puti njegovog lica. Uprkos tome što se nije isticao stasom, bilo je nečega u njegovom stavu što je ukazivalo da se radi o osobi koja uliva poštovanje. I pošto posetica predstavi svom gospodaru, Erazmus se tiho povuče u pozadinu.

„Zaista sam počastvovan što, konačno, dobijam priliku da se susretnem sa najvećim trgovcem na svetu“, reče Galenus, duboko se naklonivši. „I, ova prostorija naprosto me zapanjuje. Kakva zbirka! Čak bi i car Klaudije pozeleneo od zavisti“.

Hafid ponosno zaklima glavom.

„Da, ovde imam priliku da budem u društvu sa Horacijem i Virgilijem, Katulom i Lukrecijem, kao i mnogim drugim koji behu darivani velikim vizijama i mudrošću. Na onom južnom krilu nalazi se možda jedina potpuna zbirka Varovih dela... sedamdeset četiri knjige, sa šest stotina dvadeset svitaka. Ipak, sumnjam da ste stigli ovamo da pričamo o mojoj zbirci, i izvinjavam se što sam vas ostavio da me tako dugo čekate. Hajde da sednemo ovde“, dodade on, pokazujući na sofu čiji su drveni delovi bili ukrašeni dragim kamenjem i kornjačevinom.

Podstaknut ozbiljnim tonom Hafidovog glasa, Galenus bez oklevanja pređe na svrhu svoje posete.

„Upoznat sam sa činjenicom, gospodine, da ste zahvaljujući trgovinskom carstvu kojim ste nekad vladali u stanju da tečno govorite hebrejski, grčki i rimski jezik. Je li to tačno?“

Hafid se namršti i baci brz pogled prema Erazmusu, ali ovaj samo sleže ramenima i okrenu glavu.

„Nisam baš siguran da ih tečno govorim“, odgovori on, „ali, uznastojao sam da osposobim sebe da se sporazumevam na sva ta tri jezika“.

Galenus se naže prema svom domaćinu.

„Veoma poštovani trgovce, čini se da smo na pragu doba kada žed čovečanstva za znanjem postaje skoro bezgranična. Revoluciju uma i duha danas vam predvode obični ljudi, koji se više ne zadovoljavaju time da budu prost puk. Ono za čim osećaju potrebu jesu vodstvo, saveti i nauk kako da izmene svoju sudbinu, time što će mudrije iskoristi talente sa kojima su rođeni. I da bi izišli u susret toj sve izrazitijoj potrebi ulaska u svet samospoznaje, na hiljade podučavatelja i govornika putuju danas od jednog grada do drugog, prenoseći svoja znanja i iskustva o svemu i svačemu... od astronomije do poljodjelstva, i od trgovine do medicine. Daju poduke bezbroju ljudi, i obrazovanim i neobrazovanim, na obroncima brda, na vežbalištima, gradskim trgovima i pozorištima, pa čak i u hramovima“.

Galenus zastade, kao da očekuje da njegov domaćin nešto primeti, ali budući da je Hafid ćutao, on nastavi: „Razume se, među tim legijama podučavalaca ima i šarlatana sa srebrnim jezikom, koji šire beskorisne pouke i čije su poruke od male vrednosti u poređenju sa visokom cenom koju za njih naplaćuju. S druge strane, postoji i veliki broj pravih majstora besedništva, u najboljoj rimskoj tradiciji -jednog Katona ili jednog Cicerona - koji se oslanjaju na životna pregnuća i posmatranja života i koji svoje slušaoce bogate korisnim poukama i tehnikama što će im omogućiti da unaprede svoj život. Mnogi koji tako jezde unaokolo okupili su popriličan broj sledbenika, stičući velika bogatstva sa govornica“.

Sa strpljivim smeškom na usnama, Hafid podiže ruku.

„Veoma sam svestan, gospodine, postojanja tih majstora u retoričkom umeću. Sa izuzetkom manjeg broja, koji izazivaju nevolje, pozdravljam njihove napore da ovaj svet učine boljim. Ali, kakve sve to veze ima sa mnom?“

„Veliki trgovče“, odgovori Galenus, „ja sam vam iskusni organizator raznih izložbi, igara, kao i drugih priredbi u kojima mase uživaju. Tokom poslednjih dvadesetak godina upriličio sam i priredio niz debata, predavanja, koncerata, bokserskih i rvačkih mečeva, pozorišnih komada i bezbroj trka, što atletskih što sa kočijama. Organizovao sam priredbe u Atini, Jerusalimu, Aleksandriji, Rimu, kao i u stotinama gradića i varošica širom civilizovanog sveta“.

„Veoma zanimljivo, Galenuse, zaista sam impresioniran. Ali, koji je razlog da ste sada ovde?“

U posetiočevom glasu javi se jedva primetno podrhtavanje.

„Gospodine, želeo bih da najvećeg trgovca na svetu predstavim na nekoliko besedničkih turneja. Siguran sam, s obzirom na ono čemu ste posvetili život u prošlosti, da nosite u sebi poruku nade i uspeha koja bi mogla promeniti život mnogih ljudi; i, slušajući vaš moćni glas, jasno mi je da tu poruku možete saopštiti sa najvećom mogućom ubedljivošću. Budući da će vam vaš ogromni ugled svuda pribaviti bezbroj slušalaca, želim da vas izveden na govornice i scene ovog sveta, da dobijete priliku da usmerite i nadahnete obične ljude i žene; da ih uputite u tehnike neophodne da se bar ponešto od njihovih snova ostvari. Hafide, ovom je svetu očajnički potrebno vaše stručno vodstvo“.

Bilo je potrebno da prođe nekoliko minuta da se Galenus povrati iz svoje zabezекnutosti; Hafid je, naime, bez i najmanjeg oklevanja prihvatio njegov predlog! Posle ručka, tokom kojeg je Hafid ispričao gostu svoj neobičan san tog jutra, kao i Lišino predskazanje, dva čoveka nastavila su razgovor za velikim, debelim stolom, dok je Erazmus vodio pribeležke.

„Naša prva turneja“, objašnjavao je Galenus, „predstavljajući kratko, ali za vas važno iskustvo; radićete, naime, na brušenju svog govorništva. Pred malim brojem slušalaca, stićete uvide u ono što čini temelj svakog dobrog besedništva. Pribeležiću nekoliko vaših prvih govora, i upoznati vas sa svime što verujem da bi moglo poboljšati vaše nastupe. Držanje govora u obližnjim gradićima i selima, isto tako, predstavljajući za vas probni period; verujem da će četiri ili pet početnih beseda biti sasvim dovoljno da konačno odlučite želite li, ili ne želite, da nastavite sa predavanjima u velikim svetskim gradovima, gde će se vaši slušaoci, umesto na stotine, brojati na hiljade“.

„Veoma ljubazno od vas“, nasmeši se Hafid. „Ukoliko bih od sebe načinio budalu, biće dobro da samo nekolicina budu svedoci mog promašaja“.

Galenus se nasmeja.

„Zaista ne verujem da će se to dogoditi. Uz vašu dozvolu, krenuću sutra izjutra i postaraću se oko svega što je potrebno za vašu pojavu na četiri ili pet mesta, pri čemu nijedno od njih neće od sledećeg biti udaljeno više od pola dana putovanja. Potom ću se vratiti, i biti stalno uz vas tokom čitave turneje. Da li sam u pravu ako mislim da čovek čiji karavani behu prokrstarili čitav svet i dalje, u svojim stajama, drži čvrsta, zatvorena kola, dovoljno prostrana da nas obojicu, zajedno sa potrebnim nam stvarima, prevozi sa koliko-toliko udobnosti?“

„Imam svoja omiljena kola, kojima će, međutim, posle toliko godina neupotrebe, možda biti potrebne manje popravke. I Erazmus će, naravno, poći s nama. Kola su dovoljno velika da u njima mogu spavati i četiri čoveka, i za vuču biće potreban četvoropreg; međutim, imam i nekoliko arapskih konja, kojima je, kao i njihovom vlasniku, penzija sigurno već dodijala. Kola sam, pre najmanje petnaest godina, dobio na poklon od tadašnjeg guvernera Judeje, Pontija Pilata, pošto mu, po veoma povoljnoj ceni, bejah prodao dve stotine rasnih pastuva za njegovu konjicu, tada smeštenu u Cezareji“.

„Odlično. U svakom od tih gradića iznajmiću najbolje mesto za vaše predavanje - bilo da se radi o pozorištu, vežbaonici, areni ili školi - i naći ću među meštanima najbolje ljude da obave sve pripreme za vaš nastup pred publikom“.

Najzad se, posle dužeg vremena, i Erazmus oglasi.

„Pomenuli ste, Galenuse, da su neki od tih putujućih besednika sakupili poprilično bogatstvo. Još uvek čekam da nas upoznate sa finansijskim uslovima koje imate u vidu za ovaj poduhvat“.

„Naravno, naravno. Najpre će se od novca dobijenog od ulaznica odbiti svi troškovi - za hranu, smeštaj, iznajmljivanje prostorije za predavanje, staju i isplatu onih koji će u svakom mestu organizovati naš nastup. Potom, zadržaću dvadeset pet procenata na ime svoje provizije, dok će ostatak biti predat Hafidu. Radi se o uobičajenom procentu koji naplaćuju najugledniji u mojoj profesiji“.

„To mi se čini i poštenim i pravednim“, složi se Hafid. „Sav moj prihod biće predat Erazmusu. On se o mojoj kesi stara već decenijama, i ne vidim nikakav razlog da se u tom pogledu u ovim poznim godinama išta menja. Kasnije, možemo razmotriti i koliko ćemo dati u dobrotvorne svrhe“.

„Biću odsutan najmanje dve nedelje“, nastavi Galenus, „radi obavljanja svih priprema. Dok budem odsutan, imaćete dovoljno vremena da pripremite svoja predavanja i uvežbate način na koji ćete ih izlagati. U stvari, veliki besednici sa kojima sam sarađivao uvek su mi govorili da ni ne prestaju s uvežbavanjem... da svako održano predavanje predstavlja pripremu za sledeće... i da svoje govore uvek menjaju kako bi ih prilagodili slušaocima, tekućim novostima i, čak, i vremenskim prilikama“.

Hafid je nešto beležio na jednom parčetu pergamenta.

„Koliko bi, Galenuse, otprilike vremena trebalo da traje svaka beseda?“

„Ne postoji nikakvo posebno ograničenje. Poznajem jednog čuvenog filozofa, koji je bio u stanju da besedi i po četiri i više sati, a da, pri tom, jedva išta kaže; opet, sećam se i jednog mladog propovednika, koji je zborio na jednom brdu blizu Jerusalima, i koji je za manje od pola sata umeo da ubedljivošću i ljubavlju što ih je unosio u svoje reči dirne sve svoje slušaoce. Predlažem vam da napišete govor koji ćete moći da izreknete za, otprilike, jedan sat, i da ga onda u glavnim crtama naučite naizust, tako da vam beseda deluje prirodno i kao da dolazi iz srca... Čak i najpredaniji među slušaocima, posle jednog sata počinju da osećaju otupelost i svrab u zadnjicama“.

Erazmus se upitno zagleda u svog gospodara.

„Imate li neku predstavu, već u ovom trenutku, na šta bi trebalo da se odnose vaše besede?“

Hafid ustade i poče da korača po mermernom podu, kao da već uvežbava svoj govor.

„Često se prisećam sastanaka iz onih davno minulih godina, kada su se moji upravnici okupljali u istoj ovoj prostoriji, da zajedno sa mnom razmotre postignute rezultate i odrede ciljeve što su stajali pred nama. I nikad im nisam govorio o kvalitetu naše robe ili o obimu prodaje, već, radije, o tome kako svaki pojedinac sagledava budućnost i koliko je tokom godina potrebno uložiti truda da bi se najbolje iskoristili njegov talenat i mogućnosti. Često sam govorio i o promenama, i kako one, premda neophodne, mogu biti bolne; podsećao sam svoje ljude da ne prestajemo, bez obzira na godine, da izrastamo, da nismo poput poljskih ljiljana koji se rascvetaju, pa se sasuše, da bi na kraju bili preorani ili razvejani unaokolo. Uvek sam ih podsećao na sva ona čudesa koja mogu da ostvare, pod uslovom da nauče da ostanu budni, i danju i noću, pred najgorim neprijateljem koga su ikad imali i koga će ikad imati - pred samima sobom. Čoveku je danas dovoljno da zakorači nekom od ulica Damaska, ili bilo kog drugog grada, pa da se i sam uveri koliko je onih koji su izgubili svoj put. Liša me je u to - neka joj bude pokoj duši! - jutros uverila u mom snu. A i sam, na osnovu svog iskustva, dobro znam da ne živimo u najsrećnijem od svetova. Na jednog na

čijem licu titra osmeh, desetoro njih liju suze. Nešto je pošlo krivim, posve krivim putem. Bog nam je podario sva neophodna sredstva da postignemo bilo koji cilj; ali kao da smo izgubili sve planove i nacрте, i sve što sada gradimo jesu kuće jada. Možda, na svoj nedostojan način, mogu biti bar od malene koristi Bogu... time što ću tu i tamo spustiti po koji kamičak, da obeležim stazu za one kojima je potrebno vođstvo -baš kao što je, pre mnogo godina, i moja staza bila obeležena".

3

I tako se dogodilo da je, u godinama kada bi se većina zadovoljila time da vreme provodi u senci svojih uspomena, najveći trgovac na svetu zakoračio put nove karijere.

Prvu svoju besedu održao je u jednoj plesnivoj dvorani u predgrađu Cezareje Filipi; bilo je prisutno nešto manje od stotinu slušalaca. Posle toga, za večerom u obližnjem karavanskom svratištu, Hafid je sa svojom dvojicom sadrugova stao da razmatra učinak te prve večeri.

„Tvoja večerašnja poruka“, reče Galenus, „bila je istovremeno i snažna i jednostavna, i siguran sam da su načela uspeha koja si izložio od velike vrednosti za sve prisutne, bez obzira na okolnosti u kojima žive. Povrh toga, naravno, niko ko se uspne na govornicu nije u mogućnosti da zbori s tvojom ubedljivošću, naprosto stoga što niko iza sebe nema uspehe poput tvojih! Srce mi uzdrhti pri samoj pomisli na tvoje pojavljivanje, u buduće, u velikim svetskim gradovima kao što su Rim i Jerusalim. Ipak, biće potrebno da govoriš još mnogih večeri, bez obzira na broj slušalaca, pre no što budemo u stanju da zadovoljimo ogromne mase koje će se sakupljati da čuju pouke velikog majstora. Kakva prijatna pomisao!“

Hafid pomeri u stranu svoj tanjir, i, savršeno ozbiljan, odvrati:

„Molim te, Galenuse, da me ne zasipaš pohvalama, bar dotle dok ih odista ne zaslužim. Za sada, biće dovoljno da mi kažeš kako da poboljšam svoj ne baš sjajan večerašnji učinak“.

„Bio je to tvoj tek prvi nastup, Hafide, i ne smeš biti prestrog prema sebi. Besedništvo je umeće kojim se ne ovladava tako lako. Primetio sam, večeras, da si zaboravio da pomeneš neke pojedinosti koje si nameravao da izneseš u svom govoru, ali budući da si nastavio ne

zbunjujući se, sumnjam da je to iko od okupljenih primetio. Možda bismo, međutim, mogli da porazmislimo o tome da se prilikom govora više krećeš. Da se, povremeno, približiš slušaocima, da zastaneš, a onda da se ponovo okreneš i udaljiš od njih ne izgovorivši ni reč. Ne zaboravi da je uspešan govornik, pre svega, dobar glumac. Posluži se rukama kada god poželiš da nešto naglasiš; takode, nemoj se ustručavati ni da povisiš ili sniziš glas. I, što je najvažnije, nastoj da gledaš u oči što je god moguće većem broju svojih slušalaca, birajući u svakom trenutku samo po jednog, kao da razgovaraš s njim nasamo uprkos razdaljini koja vas deli".

Hafid žalostivo zavrte glavom.

„Imam još toliko toga da naučim“.

Galenus ga, međutim, potapša po ruci.

„Imaj strpljenja, prijatelju, imaj strpljenja. Znam da ni najveći trgovac nisi postao za samo jedan dan. Tokom godina, bio sam u prilici da posmatram na stotine javnih nastupa, i moram ti reći da sam, večeras, bio zadivljen tvojom smirenošću i vladanjem sobom. Ipak, kad dobro porazmislim, nije baš bilo razloga da budem iznenađen. Na kraju krajeva, nakon svih izazova s kojima si se suočavao, i koje si tokom života prevazilazio, ovaj večerašnji mora da je za tebe predstavljao sitnicu“.

„Upravo suprotno“, uzdahnu Hafid. „Uopšte nisam siguran da je moja poruka imala ikakvu vrednost za sve te ljude. Činilo se da ostaju ravnodušni na moje reči, a i na kraju predavanja čuo se tek poneki pljesak“.

„I to će doći, gospodine, i to će doći“, primeti Erazmus.

Ipak, nije došlo. Ni u Betsaidi, ni u Horazinu, ni u Kapernaumu Hafidu ne beše pošlo za rukom da zapali svoje slušaoce.

Poslednji njegov nastup na ovoj uvodnoj turneji trebalo je da se održi u jednoj brdskoj varošici, Nazaretu, i budući da se radilo o mestu gde

su se ukrštali vojni i trgovački putevi, Galenus i njegovi pomagači uspeali su da u obedovaonici jedinog svratišta u varoši okupe skoro tri stotine ljudi.

Kasnije je Hafid bio spreman da bez predomišljanja prizna da je odluka da besedi u Nazaretu bila od najvećeg uticaja za preostale godine njegovog života. Posle neuspele večeri u Kapernaumu, kada je bio gotovo siguran da je izneverio svoje slušaoce, mahom ribare i trgovce, umalo da nije otkazao svoj poslednji nastup i vratio se u Damask. Samo su ga navika da ne odustaje ni od čega što bi preduzeo, kao i nesposobnost da preko jezika prevali rečcu „Odustajem“, nagnali da ipak ode u Nazaret.

Premda su, iz nastupa u nastup, Hafidove besede postajale sve bolje i bolje, ni govor u Nazaretu, sam po sebi, nije baš bio za nezaborav. Ipak, sedeći u drugom redu klupa i pažljivo slušajući svaku reč, nalazio se Hafidov stari i poštovani prijatelj Sergius Paulus, nekadašnji rimski guverner Kipra; smešio se i ohrabrujuće klimao glavom tokom čitave besede, i, čim je Hafid izrekao poslednjih nekoliko reči, namah je ustao i počeo da svesrdno pljeska.

I pošto je Hafid odgovorio i na poslednje pitanje koje mu beše upućeno iz publike, dvojica starih prijatelja, uz pratnju Galenusa i Erazmusa, popeše se ruku pod ruku uz stepenište svratišta. Pre no što će pozvati svoje goste da uđu u mračnu prostoriju, Sergius kroči prvi i upali uljanu lampu.

„Ova se prostorija ni na koji način ne može uporediti sa sobama u mojoj palati u Pafosu“, nasmeši se on i ponovo zagrlj Hafida, „Ali već to što te ponovo vidim, veliki trgovce, kao i tvog odanog prijatelja, Erazmusa, za mene je dovoljna nadoknada. Koliko se već dugo nismo videli?“ upita on, dok je u četiri pehara sipao vino iz jednog kožnog meha.

„Pa, već skoro dvadeset godina, guverneru, ali kao da nisi ostario ni za jedan jedini dan“.

„Ha, ha, čak i najveći trgovac ume ponekad da zaobiđe istinu“, pripomenu Sergius, i dok su pijuckali vino Erazmus na brzinu uputi Galenusa u mnoge srećne i unosne godine trgovanja između Hafidovih karavana i žitelja Kipra.

I, konačno, Hafid prevali preko usana pitanje koje mu se vrtelo po glavi još otkako je ugledao Sergiusa u publici. Šta je učinilo da se ugledni kiparski guverner nade tako daleko od svog ostrvskog prebivališta, i šta ga je navelo da se nađe u jednoj takvoj zabitoj varošici poput Nazareta?

„Na izvestan način, Hafide, ti si kriv što sam ovde. Da li ti ime Savle, ili Pavle, iz Tarsusa, išta kazuje?“

„Naravno. Maleni propovednik sa gromkim glasom. Pokušavao je da ljudima proda novu religiju, utemeljenu na učenjima izvesnog Isusa koga je Pontije Pilat razapeo zbog podsticanja na pobunu protiv Rima. Susreo sam se sa Pavlom kada se svi behu okrenuli protiv njega i kada mu je život bio u opasnosti. Potražio me je, kako mi reče, pošto je čuo neki glas dok se molio u jevrejskom hramu u Jerusalimu. Taj glas beše mu saopštio da, ukoliko želi da svoja uverenja proda drugima, treba da od najvećeg trgovca na svetu nauči kako se to čini“.

„I ti si se saglasio da mu pomogneš?“

„Jesam“.

Sergius zaklima glavom i nasmeši se.

„Mora da si ga sjajno obučio. Pavle je imao dovoljno hrabrosti da dođe na Kipar i zatraži da ga primim, pozivajući se na svoje prijateljstvo sa tobom. Dva dana kasnije, preobratio me je u svoju veru. I od tada sam Isusov sledbenik“.

„Ti? Jedan Rimljanin?“

„Tako je. Možda sam, koliko mi je znano, za sada i jedini. Ali, nije li taj čovečuljak pokušao da i tebe preobrati, pošto si mu dao dragocene savete kako da s lakoćom prodaje ideje baš kao da je u pitanju kakva roba?“

„Nije. Otputovao je iste noći i više ga nikad nisam video, mada mi se, tokom godina, često javljao pismima. Ali, Sergiuse, još mi nisi objasnio otkud ti u ovoj zemlji, bogu iza nogu?“

Guverner se nasmeja.

„'Bogu za nogu'? Teško da bi se tako moglo reći. Ali, budući da sam konačno dokonao da je peščanik mog života na putu da sasvim istekne, poželeo sam, pre nego što umrem, da prokrstarim Palestinom, sledeći Isusove stope. Ostavio sam upravu nad Kiprom u pouzdanim rukama i uzeo tromesečno odsustvo, s namerom da što je moguće više vidim od sveta u kojem je Isus živeo i poveo za sobom toliko ljudi“.

„Ali, od kakvog je značaja baš Nazaret?“

„Isus je ovde proveo svoju mladost i svoje muževne godine, pomažući svom ocu u maloj drvodeljskoj radnji...“

„Ali, nije rođen u Nazaretu“, prekide ga Hafid.

Sergius preblede.

„Odakle ti je to poznato, budući da nisi njegov sledbenik?“

„Jer sam se sreo s Isusom, neposredno pošto se rodio, u jednoj pećini u Vitlejemu“.

Potresen onim što upravo beše čuo, Sergius obema rukama prekri usta, čekajući da Hafid nastavi.

„Bio sam tada mali kamilar u jednom od karavana velikog Patrosa... Tri mučna dana proveo sam u Vitlejemu, pokušavajući da prodam jednu crvenu haljinu; bio je to izazov s kojim me je Patros suočio,

kako bi proverio da li sam dostojan da me od kamilara uzvisi do trgovca. Uveče trećeg dana, posle bezbrojnih pokušaja da prodam haljinu, pojeo sam malo hleba i sira u jednom svratištu, a onda krenuo u pećinu iza svratišta gde bejah sapeo svoju mazgu. Budući da je bilo prilično hladno, odlučio sam da, umesto da krenem u brda, noć provedem na slami, pokraj svoje životinje. Posle okrepljujućeg sna, bio sam nameran da, izjutra, učinim sve da napokon prodam haljinu, i ovog puta bio sam siguran da ću uspeti. Ali, kada sam ušao u staju, zatekao sam u njoj jednog mladog muškarca i jednu mladu ženu kako sede pri svetlosti jedne jedine sveće; pokraj njih stajalo je korito u koje je obično ostavljena hrana za stoku, i u njemu je, na nekoliko pramičaka slame, spavalo neko odojče. Da nije bilo prnja od ogrtača kojim ga otac i majka behu prekrili, gotovo da ne bi imalo nikakve zaštite od hladnoće".

„I, šta si učinio?"

Hafid sklopi ruke i duboko udahnu vazduh.

„Stajao sam kao omamljen nekoliko trenutaka, dočaravajući sebi sve strašne posledice što će proisteći iz mog povratka u karavan praznih ruku: bez haljine i bez novca. Na kraju sam, ipak, izvukao ogrtač iz denjka i u nj ušuškao novorođenče, istovremeno vrativši zapanjenim roditeljima njihove haljine. Znaš, Sergiuse, bilo je to pre skoro pedeset godina, pa ipak, još uvek imam pred očima sliku te ljupke mlade majke kako mi, grcajući od zahvalnosti, prilazi i spušta poljubac na obraz".

Hafid ustade i stade koračati gore-dole, ruku skrštenih iza leđa, dok su ga trojica njegovih prijatelja pažljivo slušala.

„Odjahao sam natrag do karavana slomljena srca. Doživeo sam neuspeh u onome što mi je bilo povereno, i bio sam siguran da ću čitav svoj život provesti čisteći kamilji izmet. Pognute glave, sa osećanjem potpunog poraza, nisam ni primetio jednu blistavu zvezdu kako me prati od Vitlejema do mesta gde karavan beše postavio logor; međutim, Patros, moj gospodar, smesta je to uočio. Čekao me je, uprkos već odmakloj noći, na rubu niza šatora; i,

pokazujući put blistavo obasjanog neba upitao me u kakvom sam to čudesnom događaju uzeo učešće. Odgovorio sam mu da pojma nemam o čemu se radi. Međutim, on je pojavu blistave zvezde protumačio kao poseban znak božji, nakon čega mi je predao kovčežić sa deset svitaka uspeha; i zahvaljujući njihovom korišćenju, tokom godina, postigao sam u ovom svom životu više no što to ijedno ljudsko biće zaslužuje. Povrh svega, na Patrosov zahtev, zakleo sam se da tajnu svitaka ni sa kim neću podeliti, sve dok mi, kako mi reče, jednog dana ne bude dat poseban znak u vidu osobe kojoj ću sad ja predati svitke - pri čemu ta osoba čak neće morati da bude ni svesna da mi donosi znak".

Sergius se nasmeši.

„I ta osoba kojoj si na kraju predao svitke bio je Pavle, je li tako?"

„Tako je. Tri godine pošto sam se odrekao svog trgovinskog carstva. Već sam počeo da strahujem da se osoba kojoj je trebalo da predam svitke nikad neće ni pojaviti".

„Ipak, kako si znao da je baš Pavle osoba kojoj je trebalo da predaš svitke? Kakav ti je to poseban znak donosio?"

„U svojoj vreći imao je crvenu haljinu za koju mi je rekao da ju je Isus najviše voleo, i da ju je nosio tokom čitavog života. Na haljini su još bile tamne krvave mrlje, od bičevanja koje je Isus pretrpio pre no što su ga razapeli. I, na svoje zaprepašćenje, na porubu sam našao znak esnafa koji je za Patrosa izrađivao tu omiljenu odeću, a takođe i Patrosov znak - krug ucrtan u kvadrat. I dalje se kolebajući u pogledu haljine koju sam držao u ruci, upitao sam Pavla da li mu je išta poznato u pogledu okolnosti pod kojima Isus beše rođen; i on mi je tada ispričao da je Isus rođen u jednoj pećini u Vitlejemu i da je u tom trenutku na nebu zasjala najblistavija zvezda koju ljudske oči ikada behu ugledale. I tada sam shvatio da je odora koju Pavle sad ima u svom posedu ista ona haljina kojom sam one sudbonosne noći prekrio Isusovo telašće. Bio je to znak koji mi je bio potreban. Potom je Erazmus, koji je prisustvovao mom susretu s Pavlom,

otišao pod kupolu moje palate, gde sam u punoj bezbednosti držao svitke... I predali smo ih Pavlu, uz najviše izraze naše ljubavi".

„Mudrost sadržana u tim svicima mora da je zaista delatna", primeti Sergius. „Moji su me ljudi izvestili da je Pavle postigao velike uspehe u preobraćanju ljudi u gradovima poput Pisidije, Likaonije, Perge, Antiohije, Ikoniuma, Liste, kao i bezbroj drugih".

„Nisam nimalo iznenađen", složi se Hafid.

Sergius ispi do dna svoj pehar, pa upita:

„Gde sledeći put besediš?"

„Za sada, ništa još nije ugovoreno. Sva trojica vraćamo se sutra u Damask... Sastaćemo se ponovo kroz nekoliko dana i pokušati da procenimo dosadašnji učinak, nakon čega ćemo odlučiti ima li, ili nema za mene budućnosti na govornici, u nastojanju da živote ljudi usmerim na bolje".

„A da li biste, ukoliko vam za to dam dovoljno valjan razlog, bili voljni da u Nazaretu ostanete još jedan dan?"

Hafid ostade nekoliko trenutaka proučavajući izborano lice svog prijatelja, a onda potvrdno klimnu glavom.

Stari guverner zgrabi obe Hafidove ruke, i reče:

„Veliki trgovče, sutra ćeš ponovo sresti ženu koja je, u onoj pećini, pre mnogo godina, poljubila u obraz malog kamilara!"

4

Dva stara prijatelja ponovo se nađoše narednog dana kod jedinog kladenca u Nazareta, smeštenog na otvorenom polju postrance od glavnog druma u blizini centra gradića. Prašina je punila vazduh, zajedno sa promuklim uzvicima, dozivanjima i smehom, dok je dugačak red žena i dece stajao i čekao da na njih dođe red da na otvorenom zdencu napune svoje vrčeve i testije.

Hafid je s neskrivenim zanimanjem posmatrao kako se jedan veliki trgovački karavan zaustavlja pokraj kladenca, i kako nekoliko malih kamilara u više navrata pune velika kamena korita, sve dok žeđ njihovih kamila napokon nije bila namirena.

Sergius podgurnu svog prijatelja.

„Je li ovo bio i tvoj posao, u ono doba kada si radio u Patrosovima karavanima?“

„Bila mi je to jedna od prijatnijih dužnosti“. Hafid se nasmeja, dok su smrdljive životinje lagano odmicale uskom popločanom ulicom.

Njih dvojica strpljivo su čekala kraj ozidanog kladenca sve dok se gužva nije raščistila, a onda su rukama zahvatili hladnu vodu i napili se.

„Isus i njegova majka svakodnevno su dolazili na ovo mesto“, primeti Sergius sa strahopoštovanjem.

Hafid se saosećajno osmehnu, videći s kakvom se smernošću njegov stari prijatelj odnosi prema jednom običnom, prljavom kladencu koji su delili i ljudi i životinje.

„I koračao je ovim pločnikom i udisao ovaj vazduh i igrao se na ovim poljima“, dodade on šaljivo, ali mu Sergius ne uzvрати osmehom.

„Da“, odgovori guverner blago. „Proveo je skoro trideset godina ovde, radeći u radnjici svog oca testerom, čekićem i strugom. Nabavio sam nešto nameštaja od ovdašnjih seljana, koji je, kako mi tvrde, načinio vlastitim rukama. Kada se vratim na Kipar, smestiću ga u jednoj prostoriji u svojoj palati koju sam, posebno, toj svrsi namenio“.

Gotovo da su već sasvim izišli iz gradića, kada se Sergius konačno zaustavi i pokaza prema jednoj četvrtastoj kućici od krečnjaka, skoro sasvim zakrivenu sa dva razgranata drveta nara.

„Ovde je Isus proživio najveći deo svog života. Njegovu drvodeljsku radionicu čini tek jedna sobica tamo pozadi“.

„Možda ne bi trebalo da uznemiravamo staricu“, primeti Hafid, dok je Sergius užurbano koračao stazom obraslom korovom, da bi se napokon našli pred čeonim vratima koja su naprosto vapila za bojenjem.

Guverner potapša Hafida po ruci.

„Biće sve u redu. Tokom prošle nedelje nekoliko sam puta posetio Mariju, i postali smo dobri prijatelji. Rano jutros, poslao sam joj poruku da stižem s tobom“.

Hafid duboko udahnu vazduh.

„Da li si joj pomenuo naš davnašnji susret u onoj staji u Vitlejemu?“

„Nisam, naravno, jer bi to pokvarilo iznenađenje. Samo sam joj uputio poruku da joj dovodim jednog starog prijatelja. Tvoje prisustvo neće je uznemiriti. Rekla mi je da se već navikla da je posećuju stranci, većinom dobronamerni, koji žele da vide Isusovu majku i da sa njom porazgovaraju“.

„Da li živi sama?“

„Da. Udovica je već priličan broj godina, i sva njena deca ili su pomrla ili žive negde drugde. Njen sin Jakov često je posećuje, premda je, budući da rukovodi novom crkvom u Jerusalimu, veoma zauzet“.

Sergius pokuca dva puta, pre no što se vrata, na starim kožnim zaponcima, gotovo bešumno otvoriše.

„Neka je mir s tobom, najdraža gospo“, oslovi Sergius postariju ženu, pre no što prihvati njenu ispruženu ruku i spusti na nju blag poljubac.

„I s tobom, Sergiuse“, odgovori ona, toplo se smešeći Hafidu prilikom predstavljanja. I dok su vodili razgovor o mnogim stvarima vezanim za život u gradiću, ona ih posluži dvema punim čašama kozjeg mleka i sira, i stavi pred njih poveću činiju sa narovima i smokvama. Hafida iznenadiše Marijine krupne, maslinaste oči, kao i njena gotovo gavranasto crna kosa, premda je morala biti bar deset godina starija od njega.

Čak joj se ni po glasu nisu dale razabrati godine.

„Sinoć ste imali besedu u svratištu?“ upita ona, okrećući glavu prema Hafidu.

„Jesam, ali se bojim ne naročito uspešnu“.

„Kako to znate?“

„Slušaoci su je prilično mlako primili. Da Sergius, ovaj ovde prisutni, nije zapljeskao, sumnjam da bi to iko učinio“.

Marija se blago osmehnu.

„Pa, bar vam nisu ugrozili život. Isus je ovde u Nazaretu besedio samo jednom, u sinagogi, pokušavajući da odluči, posle četrdeset dana provedenih u pustinji u razmišljanju, kojim pravcem da usmeri

svoj život. Njegove reči, tog jutra na sabat, toliko su razbesnile ljude da su ga šćepali i odvukli na vrh najviše litice; ipak, pre no što su dospeli da ga bace u ponor, uspeo je da im pobegne".

„To mi nije bilo poznato", uzviknu Sergius. „Bili su to, zar ne, isti oni ljudi koji su sa njim odrasli, igrali se s njim kao deca, i išli zajedno s njim u školu?"

„Da, isti", potvrdi Marija. „Mnogi medu njima nisu mogli da shvate kako to da njihov prijatelj i sused, drvodelja, iznenada počinje da zbori kao da je dobio neka posebna ovlašćenja od samog Boga. Bilo je to za njih bogohuljenje, koje se po našim zakonima kažnjava smrću".

„Je li to bila njegova prva beseda koju je ikada održao?"

„Jeste... I, tog jutra bila sam skoro ubeđena da će mu biti i poslednja".

Sergius se okrenu prema Hafidu.

„Sve te priče trebalo bi da budu zapisane, ali, koliko mi je poznato, niko to do sada nije učinio. Tužno, zaista".

Guverner ponovo usredsredi pažnju na Mariju, dok je Hafid zapanjeno posmatrao sa koliko se nežnosti i poštovanja, kakve nikada kod njega ne beše uočio, jedan od najmoćnijih zvaničnika rimskog carstva obraća jednoj starici.

„I kako je Isus doživeo taj užasan prijem i odnos prema sebi?"

„Naprosto, izbacio je to sebi iz glave i sledećeg sabata ponovo je besedio, ovog puta u sinagogi u blizini Kapernauma. Tamošnji ljudi, međutim, dočekali su ga s pažnjom i ljubavlju. I kasnije, kada smo razgovarali o užasnom iskustvu ovde, sećam se da se samo nasmešio i rekao da nijedan prorok nije još doživeo da ga slave u sopstvenoj zemlji".

Sergius zabaci glavu unazad i zatvori oči.

„Te priče moraju biti zapisane, naprosto moraju!”

Hafid sačeka dok mu Marija ponovo ne napuni čašu hladnim mlekrom, a onda reče:

„Na osnovu ono malo što znam o Isusu, shvatio sam da nikada nije propovedao izvan Palestine. Kao njegova mati, mora da ste imali bezbroj prilika da slušate svog sina i čujete njegove poruke”.

Marija potvrdno klimnu glavom.

„U početku, dok je sakupljao sledbenike i podučavao svoje apostole, često sam ga slušala. Međutim, kada su Sanhedrin i rimski guverner počeli da odašilju svoje uhode, da prate mog sina i beleže šta govori, zatražio je od mene da se vratim i ostanem ovde, na bezbednom. Mnogo puta, kada god su on i njegovi sledbenici prolazili kroz Nazaret, seo bi i ostao držeći me za ruku, pokušavajući da me pripremi za ono što će doći”.

Marija se ugrize za donju usnu i okrenu glavu. Sergius kosimice pogleda Hafida i klimnu mu glavom. Sada je bio trenutak. Guverner se naže prema starici i blago joj položi ruku na rame.

„Blažena gospo, imam nešto sasvim posebno za vas”.

„Da, Sergiuse?”

„Moj stari prijatelj, Hafid, došao je danas ovamo sa mnom jer je silno želeo da vas ponovo vidi”.

„Ponovo?” Marija se namršti i okrenu glavu. „Od prvog časa kada je zakoračio ovamo, bila sam sigurna da ga odnekud poznajem... Budući, međutim, da niko ništa nije pomenuo, smatrala sam to obmanom mojih starih godina. Znači, već smo se sreli, veliki trgovče?”

„Samo jednom, Marijo, pre mnogo godina”.

Isusova majka spusti svoj veo na ramena i naže se preko stola prema Hafidu. Ne izgovorivši ni reč, i on se naže prema njoj; i Marijine ruke ispružiše se prema njemu, sve dok mu ne prekriše lice. I pošto je prešla prstima preko njegovih obraza, ona upita: „Da li je to bilo pre no što je ta lepa brada prekrivala tvoje lice?”

„Da, mnogo, mnogo pre toga”.

Marijin desni palac blago prede preko duboke usekline na Hafidovoj bradi, i ona mu se zagleda u sive, sada ovlažene oči. A onda, odjednom, naglo se okrenu prema Sergiusu, širom otvorenih ustiju i sa rukama i dalje na Hafidovom licu, dok su joj suze tekle niz naborane obraze.

„Da, poznajem ga”, zajeca ona. „Osetila sam nešto sasvim posebno u njegovom ophođenju, još otkako je stupio na moja vrata. Poznajem ga, Sergiuse! Ovo je još jedno čudo!”

„A ko je on?” osmehnu se blago Sergius.

Marija privuče Hafidovo lice bliže sebi i poljubi ga u obraz. „On je onaj moj mali anđeo sa mazgom. U onoj vlažnoj staji u Vitlejemu, samo nekoliko sati pošto se Isus rodio, izronio je iz senki i prekrio moju bebicu toplim crvenim ogrtačem. A onda je odjahao u noć, ne davši mi ni priliku da mu se kako valja zahvalim”.

Hafid dodirnu prstima svoj obraz i blago odvrati:

„Ali, jeste mi se zahvalili. Poljubili ste me tada, baš kao i maločas, i te noći čitav mi se život promenio”.

„Pa, ovog časa, možda će se ponovo promeniti”, primeti ona i ustade i ode do velikog kovčega u udaljenom uglu sobe. I pošto iz kovčega izvuče jednu kožnu vreću, vrati se s njom do stola i položi je u Hafidove ruke.

„Ovo pripada tebi, najdraži čoveče. I on bi, sigurna sam, pozeleo da se ponovo nađe u tvojim rukama”.

I dok se Sergius tiho spuštao na kolena pokraj stolice svog prijatelja, Hafid izvuče iz vreće crvenu odoru koju je Isus, nekad, najviše voleo. Još jednom jedva je zadržavao suze dok su mu prsti nežno prelazili preko crvene tkanine.

„Poslednji put kada sam je video, nalazila se u Pavlovom posedu. On mi je otkrio da ju je, posle dugog traganja za njom u Jerusalimu, otkupio od nekog rimskog vojnika koji je bese dobio na kocki posle... posle... razapinjanja na krst”.

Marija potvrdno klimnu glavom.

„Pavle mi je vratio haljinu pre nekoliko godina. Na njoj su još stajali tragovi krvi od rana koje je Isus zadobio bičevanjem pre no što su ga ubili; ali, kako više nisam mogla da podnesem da ih gledam, stavila sam je u blagi rastvor ceđi i u njoj držala nekoliko sati”.

Hafid nije prestajao da prevlači prstima po tkanini.

„Kakva izvanredna tvorevina! Pogledajte: posle pedeset godina boja uopšte nije izbledela i samo se na jednoj strani tkanje pohabalo... Zapanjujuće!”

„Isus ju je nosio u svim prilikama, posebno kada je trebalo da se pojavi pred masama. Govorio je da mu, posle molitvi, ta haljina pruža osećanje najvećeg samopouzdanja, toliko potrebnog da se ponese sa svakom situacijom. Možda će to i sa tobom biti slučaj. Nisi li rekao da je, prošle noći, posle besede koju si održao, publika ostala gotovo ravnodušna?”

Hafid savi haljinu i pruži je Mariji.

„Ne, ne mogu da primim ovu neprocenjivo vrednu odoru. Trebalo bi da bude izložena na nekom istaknutom mestu, gde bi je svi štovali, gde bi je čitav svet mogao videti... Ali, nipošto ne da počiva na mojim nedostojnim ramenima”.

„Molim te“, stade ga nagovarati Marija, položivši svoju malenu ruku na njegovu. „Uzmi je... i nosi je. Kada je Isus bio još dete, često sam mu pripovedala priču o jednom dečaku koji mu beše došao neposredno pošto se rodio, i poklonio mu tu haljinu da bi se zagrejao. Bio je to najbolji način za koji sam znala da ga poučim o istinskom značenju ljubavi - kad neko daje sve što ima da bi pomogao drugome, ni ne pomišljajući da nešto dobije zauzvrat. I, zahvaljujući tebi, dobro je savladao tu lekciju. Teško je poverovati, veliki trgovče, da je puka slučajnost posle toliko godina ponovo objedinila tebe i ovu haljinu. Učini jednu staru ženu srećnom i uzmi je. Imam još puno drugih stvari mog sina da mi prave društvo, kao i godine predivnih uspomena. Posle toliko vremena, ta haljina najzad se vraća svom pravom vlasniku“.

„Nikada neću zaboraviti današnji dan“, zajeca Hafid podižući crvenu odoru i nežno je pritiskajući na svoje vlažne obraze.

5

Napustivši Marijinu kuću obojica su ćutali, zadubljeni u vlastite misli. A onda, pošto su stigli do glavnog druma, Sergius zastade i okrenu se svom prijatelju.

„Duboko sam ti zahvalan što si mi danas pravio društvo“.

„Nemoj mi to ni pominjati“, usprotivi se veliki trgovac, držeći vreću sa Isusovom odorom. „Ja sam taj čije je srce ispunjeno najvećom zahvalnošću“.

„Jesi li umoran?“

Hafid odmahnu glavom.

„Da li te očekuju da se brzo vratiš do onih tvojih elegantnih kola?“

„Ne... Rekao sam Erazmusu da ću možda biti odsutan čitavog dana. Galenus i on mora da su zabavljeni pregledom računa i podmirivanjem svih naših obaveza posle sinoćnjeg govora“.

Sergius se okrenu, pokazujući rukom uvis prema jednom strmom obronku koji se uzdizao nedaleko od druma s njihove desne strane.

„Kako mi rekoše, ovo je najviše brdo kod Nazareta. Vidiš li ono veliko smokvino drvo na samom vrhu?“

Hafid obema rukama zakloni sunce.

„Da, vidim“.

„Misliš li da bi, uz moju malu ponoć, to tvoje staro telo moglo podneti uspon do tamo gore?“

„Rimska nadmenost kao da nikada ne iščezava“, progundā Hafid. „Ukoliko si ti u stanju da se popneš, siguran sam da i ja to mogu... i to bez ikakve pomoći. Ali, zbog čega bih se trudio da sebi krčim put kroz polja čička i gomile kamenje - da bih napokon seo pod jedno bedno divlje smokvino drvo? Pogotovo kad tamo u Damasku imam nekoliko smokvinih gajeva, i sa ranim i sa okasnelim plodovima?“

Sergius se široko osmehnu.

„Ali, ne i ovakvo drvo, moćni trgovče. Juče, pošto sam je posetio u njenoj kući, Marija me je dopratila do kladenca; i kada smo stigli do ovog mesta, pogledala je put onog samotnog drveta i rekla mi da je, još od svojih najmlađih dana, Isus redovno tamo odlazio kada god bi poželeo da bude sam. Vidiš, s naše desne strane, stazu koja vodi do samog vrha? Otišao bih tamo još juče, ali, kada sam se rastajao s Marijom, sunce je već bilo na zalasku; pored toga, nisam želeo da propustim tvoju besedu. Da li bi želeo da se sada obojica tamo popnemo? Kako mi rekoše, već sam pogled s vrha na okolinu zaslužuje svaki trud da se čovek tamo uspne!“

„Vodi me“, uzviknu Hafid zabacujući kožnu vreću na leđa i krećući za Sergiusom. Obojica su teško disala i obilno se znojila kad napokon stigoše do vrha; na njemu nije bilo nikakve vegetacije, ukoliko se izuzmu smokvino drvo i sitni pramičci mahovine koji su delimično prekrivali sivkasto ste-nje. Hafid odloži svoju vreću, naslonivši je na drvo, a onda spusti svoje umorno telo na glatku površinu jedne stene neposredno pokraj Sergiusa.

Podno njihovih nogu, u daljini, pružali su se Nazaret sa svojim raštrkanim kućicama od belog krečnjaka, zeleni lugovi i zagasito smeđi vrtovi. Uzan put delio je gradić na dva gotovo podjednaka dela; u južnom pravcu put je vodio ka Jerusalimu, a u severnom ka Damasku. Hafid klimnu glavom i nasmeši se, kada mu Sergius pokaza na sićušne prilike koje su se i dalje tiskale oko kladenca.

Prema zapadu protezala se planina Karmel, i iza nje, mogli su videti magličasta isparenja što su se dizala od voda Mediterana. Oba čoveka lagano se okrenuše, napola otvorenih usta u divljenju, dok su

posmatrali široku udolinu Jezdralona, planinu Tavor, tamna brdašca Samarije i zamagljene planine Gileade. Galilejsko jezero odblijeskivalo je na istoku, dok, daleko na jugu, dolina Jordana kao da im je pred očima menjala boje. Blag povetarac šušкао je ogromnim listovima prastare smokve iznad njihovih glava, dok je na kobaltnom nebu bez oblačka lagano kružio neki usamljeni orao, nepokretnih ali široko razapetih krila.

Hafid prvi naruši neobičnu tišinu tog brda, ali reči koje su mu sišle s usana bile su izgovorene tako sporo, da se činilo kao da se nalazi u transu.

„Premda sam poživio već toliko godina, siguran sam da još nikada nisam bio na ovolikoj visini, sagledavajući toliki svet pred sobom. Lako je shvatiti zbog čega je Isus tako često dolazio ovamo. Sve brige i probleme čovek ostavlja za sobom, tamo dole“, dodade on, pokazujući prema gradiću, „i ukoliko Bog postoji, izvesno je da bi na ovoj visini neuporedivo lakše s njim opštiti“.

Sergius pokaza daleko prema severu, prema veličanstvenoj snežnoj kresti planine Hermon; bila je udaljena dva dana putovanja, a ipak je vladala čitavim obzorjem.

„Jednom, davno, Bog se na toj planini obratio Isusu“.

„Na Hermonu? Imaš li ikakvog dokaza za to?“

„Trojica najbližih Isusovih apostola bili su takođe prisutni“.

„I šta je Bog pri tom rekao?“

„On je moj voljeni sin; slušajte ga“.

„I to je bilo sve?“

„Da, to je bilo sve“, potvrdi Sergius i nasmeši se.

„I spreman si da poveruješ u reč te trojice apostola?“

„Taman toliko, da sam odlučio da na vrhu planine podignem jednu kućicu, što sam god mogao bliže mestu gde se, po toj trojici, čuo glas Gospodnji. Smestio sam na tom mestu podosta hrane, iznajmio kućepazitelja koji tamo živi tokom čitave godine, i pokušavam da tamo svakog leta provedem najmanje dve nedelje. Bezbroj sam puta bio u iskušenju da te pozovem da sa mnom podeliš neobičan mir i spokoj tog mesta, ali, znajući da si se posve povukao posle gubitka Liše, nisam želeo da ti smetam. Ipak, bio bih silno počastvovan kada bi sada prihvatio moj poziv da mi budeš gost tamo. Povedi i Erazmusa. Ostanite, molim vas, na tom blagoslovenom mestu koliko god ushtednete. Pre nego što se rastanemo, nacrtaću vam kartu kako biste mogli lako da pronađete moje prebivalište. Nalazi se na manje od jednog dana puta od tvoje palate u Damasku“.

„A da li se, na tom uzvišenom mestu, Bog i tebi ikada obratio?“

„Nije, ali obično razgovaram s njim sve vreme dok sam tamo“.

Hafid uzdahnu i zavrte glavom, podižući kožnu vreću sa Isusovom haljinom visoko iznad glave.

„Sa svom tom ljubavlju i verom koje nosiš u sebi, ova bi odora, Sergiuse, trebalo da bude u tvom, a ne u mom posedu“.

„A, ne“, odvrati Sergius, podižući ruke, kao da se brani. „Isusova mati veoma je dobro znala šta čini. Haljina je sada u najboljim mogućim rukama. To je Božja volja“.

Hafid ustade i podboči se rukama.

„Kada bi Bog poželeo da mi se obrati, šta misliš, Sergiuse, šta bi mi rekao u vezi sa mojim novim pregnućem, u koje sam se, s obzirom na svoje godine, možda i budalasto upustio?“

Sergius ukrsti prste na rukama, zatvori oči i pognu glavu. Nekoliko trenutaka potom, on ponovo otvori oči i pogleda Hafida, i kada je progovorio glas mu je odzvanjao većom dubinom nego obično.

„Nikada mi, veliki trgovče, ni na pamet ne bi palo da govorim u ime Božje... Ipak, zamišljam da bi ti pre svega čestitao na odluci da napustiš život živog mrtvaca. Posvetiti ostatak dana pružajući pomoć drugima, mudrim savetima i poukama o uspehu, besumnje je dostojno svake hvale... Ipak..."

Hafid se okrenu i zagleda u svog prijatelja, očekujući da ovaj nastavi.

„... ipak, ukoliko je tvoja sinoćnja beseda bila nalik na one koje obično držiš, i odlična sama po sebi, mislim da joj je potrebno još nešto pridodati. Onima koji dolaze da te čuju najčešće su dobro poznati i tvoj ugled i tvoje veliko bogatstvo; i premda je moguće da sama tvoja pojava i sama beseda ostave na njih snažan utisak, postoji velika verovatnoća da ono što zboriš primaju zatvorena uma... uma koji im kazuje da nikad, baš nikad ne bi bili u stanju da postignu ono što si ti postigao. Ali, kako da im otvoriš umove? Možeš to postići jedino ako učiniš da postanu svesni tvog bednog porekla, borbi što si ih vodio u mladosti, i nedaća koje si morao prevazići kako bi ti se snovi obistinili".

„A kako da to postignem?"

„Koristeći se najsnažnijim mogućim rečima da u njihovim umovima zazoveš prizore koje nikada neće moći da zaborave. Učini da ih zapahne smrad kamiljeg izmeta koji si nekad čistio, dopusti im da dožive patnje tvog srca, nagnaj ih da ih more boli zbog neuspeha koje si trpeo u svojoj borbi za bolji život. Prinudi ih da posle tvojih govora odlaze razmišljajući: 'Ukoliko je Hafid bio u stanju da sve to postigne, uprkos svojim bednim počecima, zbog čega bih se onda ja, koji ima toliko više, žalio zbog uslova pod kojima živim?' I, Hafide, budući da iskreno sumnjam da si, tokom svojih beseda, ikada pomenuo svoje nekadašnje boli i životne bitke, moguće je da u očima svoje publike deluješ kao osoba od kraljevske loze, rođena sa srebrnom kašičicom u ustima i, uvek, plivajući u bogatstvu i uspesima. Kako da neki mali trgovac ili seljak, koji se povazdan bori da nešto hrane obezbedi za svoju porodicu, prihvati tvoju poruku kao vodiča u menjanju svog života nabolje, kad pojma nema da si se i ti

nekad, kao on sada, suočavao s istim nedaćama i da si izišao kao pobednik?"

„Sjajan savet, Sergiuse, svakako ću ga iskoristiti. Imaš li još neki?"

Sergius zausti da nešto kaže, ali spusti pogled i ne reče ništa.

„Molim te", stade ga ohrabrivati Hafid, „bliski smo kao da smo braća. Reci šta ti je na umu. Pomozi mi".

„Imaš li još dovoljno blaga u svojoj riznici?"

„Više nego što će Erazmusu i meni ikada biti potrebno. I dan danas, tamo u Damasku, hranimo i odevamo na stotine ljudi".

„Tako sam i mislio. Postoji jedna poslovice, Hafide, toliko stara da joj se trag gubi u drevnoj prošlosti. 'Daš li čoveku ribu, zasitićeš ga za taj jedan dan. Ali, naučiš li ga da sam lovi ribu, nahranićeš ga za čitav život'".

Hafid se spusti na kolena, kraj Sergiusa, i stavi mu ruku na rame.

„Nisam siguran na koji se način te tvoje mudre reči odnose na mene".

„Kao i svi drugi besednici, i ti naplaćuješ ulaznice za svoje govore; ali, na taj način, oni kojima su tvoje poruke najpotrebnije nisu u mogućnosti da ih čuju, jer su odveć siromašni da bi sebi mogli priuštiti taj izdatak. To su isti oni ljudi koje ti i Erazmus sada hranite i odevate. Promenite to. Daj svom organizatoru, Galenusu, nedeljnu platu umesto procenta; daj mu i dovoljno novaca, kako bi mogao da za tvoje govore zakupi najveće prostorije u svakom gradu. Naloži mu, takođe, da unajmi i plati koliko god meštana bude smatrao potrebnim, da šire glas da će njihovom gradu u pohode doći najveći trgovac na svetu i da će im se obratiti besedom i u koje vreme; ali, pre svega, da će ulaz biti besplatan!"

„Besplatan? Ali, to će učiniti da svetina nagrne, naprosto da bi se zabavila ili utucala dan, bez i najmanje želje da nauči kako da preusmeri svoj život!"

„U pravu si, van svake sumnje. Mnogi umni ljudi drže se toga: čovek u punoj meri ceni samo ono za šta mora da plati, ili da uz muku odradi. Pa ipak, bez obzira na sve one u publici na koje ćeš, najverovatnije, samo traćiti vreme, pomisli samo koliko bi ti zadovoljstvo donelo saznanje da se u masi našao neki bedni kamilar, ili neka ulična danguba, koji će, zahvaljujući tvojim podukama, biti spremni da započnu novi život. Jasno mi je, dragi prijatelju, koliko silno želiš da promeniš svet nabolje, ali, pri tom, moraš na umu imati jednu stvar... jednu jedinu, jednostavnu stvar".

„A to je?"

„Ono što želiš možeš postići samo menjajući jednu po jednu osobu".

Hafid se naže i čvrsto zagrlj svog prijatelja.

„Hvala ti. I da mi se sam Bog ovde obratio, ne bi to mogao iskazati na lepši način".

6

KARAVAN USPEHA, sa krupno ispisanim slovima u crvenom i zlatnom na svih dvanaest kola, na latinskom, grčkom i hebrejskom, beše postavio logor na jednom otvorenom polju u blizini samog srca Rima. U najvećem od niza šatora koji su opasivali kola, Hafid podiže svoju čašu s vinom i kucnu se s peharima Erazmusa i Galenusa.

„U slavu naše najveće pobeđe“, nazdravi on s ponosom.

Pri osvetljenju od više od dve stotine nauljanih baklji, postavljenih u krug oko uzdignute pozornice i duž redova veličanstvenog Pompejevog teatra, koji će Avgust kasnije dograditi, Hafid te večeri beše održao nadahnutu besedu pred dotad najbrojnijom publikom - osamnaest hiljada oduševljenih građana Rima. Čvrsto stežući već iskrzanu Isusovu odoru, koju je nosio prilikom svakog svog govora nakon davnašnjeg boravka u Nazaretu, Hafid je s vidljivom radošću uživao u burnim poklicima koji su, posle njegovih završnih reči, potrajali još čitav jedan sat.

Veliki trgovac otpi nekoliko gutljaja vina, pa reče:

„Galenuse, do kraja života biću ti zahvalan što si me ubedio da govore držim s večeri, umesto u sred bela dana, kako to po pravilu čine ostali govornici. Oni do kojih ponajviše nastojimo da dopremo, siromašni radenici i sitni gradski trgovci, po svoj prilici u drugo vreme ne bi ni mogli doći. Uostalom, mnogi među njima i govore kako nikad ranije, u čitavom svom životu, nisu bili u prilici da čuju nekog besednika“.

„Večeras si zaista bio izvanredan“, odgovori Galenus, „i činilo se da ovdašnjim jezikom vladaš kao da si ovde rođen“.

„Hvala ti. Jedino žalim što i Sergius nije bio u mogućnosti da prisustvuje. Pošto se povukao iz službe i ponovo se nastanio ovde u Rimu, želeo sam da i on bude s nama ove večeri ispunjene slavljem; ipak, nadam se da će brzo savladati bolest. Poslaću mu preko glasnika vest o našem velikom uspehu, i siguran sam da će se obradovati. Jer, da nije bilo njegove mudre preporuke, pre više od petnaest godina, večeras ne bismo ni bili ovde, i ja bih, odavno, već bio sa svojom Lišom u našem večnom prebivalištu“.

Galenus potvrdno klimnu glavom.

„Još se dobro sećam naših početaka, sa samo jednim kolima. A evo, sada, karavan nam je izrastao do veličine koja se sasna približila veličini karavana iz tvojih najboljih trgovačkih godina. Pored kola, imamo i šesnaest kamila i njihovih vozara i goniča, uz dodatak od osam naoružanih stražara-konjanika, dva kuvara, desetak pomoćnika i više od četrdeset konja s kojima se udobno prebacujemo od grada do grada. Da ni ne pominjem flotilu od desetak brodića koja nam je bila neophodna da sebe, svoju opremu i svoje životinje, prebacimo ovamo iz Atine, gde smo prethodno nastupali. Projezdili smo gotovo čitav svet, noseći tvoju poruku i šireći je, bez naplate, običnom pukom Aleksandrije, Memfisa, Jerusalima, Vavilona, Bagdada, Ninive, Alepa, Edese, Antiohije, Efesa, Smirne, Sparte, Atine i stotina manjih gradova; i evo nas, napokon, u Rimu, prestonici sveta. I kada čujem kako svetina dočekuje tvoje reči, jasno mi je da tvoja poruka prodire u srca hiljada ljudi“.

„Uistinu“, primeti Erazmus, „čini se nemogućim da je prošlo već petnaest godina od onog slučajnog susreta sa Sergiusom Paulusom u Nazaretu“.

„A ja, opet, ne verujem da je to bio slučajan susret“, dodade Hafid. „Za mene je to još jedan dokaz da Bog igra šah sa mnom, baš kao što je to bio čest slučaj u mom životu. Ubeđen sam da se on povremeno upliće u živote svih nas, i naprosto čini da se neke stvari dogode. A onda, povlači se i čeka, da vidi kako ćemo mi odgovoriti na njegov potez. Neki to čine tako da im to unapredi život. Drugi,

opet, mogu uzvratiti gnevom i očajanjem. Najzad, postoje i oni koji baš ništa ne preduzmu. To su živi mrtvaci i mnogo je takvih među nama; provode dane jadikujući i cvileći, i nikad ništa ne preduzmu da promene svoje živote nabolje. To i jeste razlog što toliko vremena trošim da siromašne i tlačene, slabe i nemoćne: da ih podučim kako da se ponesu sa svakim iskušenjem s kojim se suoče, uvek te borbene delatnike čovečanstva podsećajući da Bog, stavljajući pred nas izazove, istovremeno i želi da iz svojih okršaja iziđemo kao pobednici. Pokušavam da ih naučim kako se pobeđuje, i ništa me ne čini srećnijim nego kada, posle izvesnog broja godina, ponovo navratim u neki grad i čujem priče kako je neko uspeo jer je čuo moje reči i primio ih k srcu".

„A sada", primeti Erazmus pomalo oklevajući, „evo nas kao stranaca na rimskoj zemlji, gde car praktično smatra sebe bogom i iz svoje zlatne palate prekriva svojom senkom sve svoje podanike. Možemo biti posve sigurni da je, večeras, u publici bilo i žbirova, i da su proveravali da li u Hafidovim rečima ima opasnosti da se podstaknu mase, kao što je to bio slučaj kada su Isusovi sledbenici bili optuženi zbog svojih pesama o budućem kraljevstvu nebeskom i o carstvu u dušama ljudskim. Neron ih čak beše optužio da su podmetnuli veliki požar prošle godine, i oni koji nisu bili uhapšeni ili bačeni lavovima u arenu i dan-danji kriju se u katakombama ispod grada. Bojim se da su za svoju veru skupo platili".

„Pitam se", primeti Hafid smešeći se, „šta bi Neron rekao kada bi znao da je haljina, koju nosim dok besedim, nekada pripadala Isusu".

„Molim vas, gospodine", dočeka ga Erazmus blago, „neka to oстане naša mala tajna".

Stražar koji je ukočeno stajao ispred velikog šatora pro-moli glavu kroz otvor i najavi da Hafid ima posetioca.

„Reci mu neka uđe", viknu Hafid, ponovo nalivajući vino u svoju i čaše ostale dvojice.

Pridošlica je na sebi imao tamnoplavu tuniku, povezanu oko pasa užetom, koja mu je dopirala do članaka. Dugačka tamna kosa bila mu je prošarana sedinama, i opaljeno lice bilo mu je prepuno dubokih bora. I kada je progovorio, glas mu je zvučao prijateljski, ali i čvrsto.

„Neka milosrđe i mir budu s vama... Zovem se Luka, i dolazim sa porukom za najvećeg trgovca na svetu od njegovog starog prijatelja, Pavla iz Tarsusa”.

Hafid skoči na noge.

„Pavle je ovde? Ovde, u Rimu?”

„Zatočen je u Pretorijumu, i čeka na suđenje”.

„Ali, to je nemoguće!” uzviknu Hafid. „Njegovo poslednje pismo sadržalo je i odličnu vest da je, usled nedostatka dokaza, konačno pušten na slobodu, posle četiri godine patnji u lancima u Cezareji i Rimu”.

„Ponovo su ga uhapsili, i ovog puta imaju svedoke koji će potvrditi da su Pavla čuli kako tvrdi da je Isus kralj... a po rimskim zakonima, priznavati bilo čiju suverenu vlast, osim cezareve, prestup je koji se kažnjava smrću”.

„Mogu li išta da učinim?” upita Hafid. „Reci mi, molim te”.

„Otkako su ga ovog puta uhapsili, Pavle je, kako se čini, izgubio svaku volju za životom. Mnogi od njegovih prijatelja i sledbenika napustili su ga, i on samo sedi u svojoj ćeliji; jedva da neku reč prozbori, i za hranu uzima samo poneki okrajak suvog hleba. Strahovao sam za njegovu zdravlje sve do jutros, kada sam ga obavestio da se duž Apijskog drumova vijore zastave, najavljujući vaš nastup u Pompejevom teatru. I, čim je začuo vaše ime, ponovo je počeo da se ponaša kao čovek koga sam služio toliko godina. Šalje vam svu svoju ljubav, uzvišeni trgovče, želi vam dobrodošlicu u Rimu

i moli vas da ga posetite u njegovoj tamnici. I, budući da još ne znamo kada će mu biti suđeno, nadam se da ćete ga uskoro videti".

„U svako doba", odgovori Hafid bez oklevanja. „Kada me možeš odvesti do njega?"

„Dani se u mračnim ćelijama u toj omraženoj tamnici ne razlikuju od noći. Tamnički čuvari mi veruju... Možemo tamo odmah poći, ukoliko niste previše umorni".

Erazmus mrgodno pogleda Luku.

„Moj gospodar često zaboravlja da mu je već gotovo sedamdeset pet godina. Večerašnja beseda prilično ga je iscrpla i već odavno trebalo je da bude u postelji".

„Ne", usprotivi se Hafid. „Ukoliko sam potreban tom božjem čoveku, ne osećam se nimalo umornim. Povedi me, Luka".

I dok su kretali, Hafid za trenutak zastade kraj police s odećom, tik uz glavni stub-podupirač šatora. Uzevši odatle Isusov ogrtač, on ga prebaci sebi preko ramena i iziđe napolje.

„Možda će mu, kad ponovo ugleda ovu blagoslovenu odeću", objasni on Luki, „to podići duh, kao što je uvek i sa mnom slučaj".

Sumorna i mračna tamnica na brežuljku Kapitalina, u blizini Neronove palate, bila je namenjena samo zatvorenicima koji behu počinili teške zločine protiv države. Nadgledala ju je posebna kohorta legionara-veterana, po komandom prefekta čitave pretorijanske garde. Niko nikada još ne beše pobegao odatle. Stražar koji se nalazio s unutrašnje strane ulazne prostorije u prizemlju smesta prepoznade Luku, i posle kraćeg čekanja obojica se, i Luka i Hafid, spustiše strmim kamenim stepeništem. Podzemne odaje bile su vlažne i u vazduhu se osećala mrzlina dok su njih dvojica išla za jednim visokim stražarom, kroz hodnik krcat pacovima. Stražar se napokon zaustavi pred jednom ćelijom i okrenu ključ u bravi.

„Moraću da vas obojicu zaključak sa zatvorenikom“, napomenu im on, „ali, ništa ne brinite. Kada budete hteli da pođete, samo me doviknite i ja ću doći“.

Držao je vrata širom otvorena, sve dok i Luka i Hafid ne uđoše u jedva osvetljenu ćeliju. Potom zatvori vrata, i odjek gvozdениh rešetaka odjeknu čitavim podzemljem.

„Luka“, začu se jedan hrapav glas iz najmračnijeg ugla ćelije. „Luka, jesi li to ti?“

„Da, Pavle, jesam... Ali, vidi, doveo sam ti jednog prijatelja!“

Veliki trgovac postepeno se navikavao na polutamu ćelije, pa ipak, pre oseti dodir ruku nego što ugleda Pavlovo lice.

„Hafide“, zagrcnu se čovečuljak, „jesi li to ti? Jesi li to zaista ti? Moj veliki prijatelj i dobročinitelj! Čovek koji mi je spasao život i jednom, davno, darivao mi svitke uspeha, koji su mi omogućili da poruku svog Gospoda prenesem svem svetu! Toliko sam puta poželeo da se ponovo sretnem s tobom, tamo u Damasku, ali su me prijatelji upozoravali da si se povukao u osamu i da nikoga ne želiš da vidiš... Pri svemu tome, u pismima koja sam ti slao nikada nisam bio u stanju da izrazim svu zahvalnost koju ti dugujem. Zao mi je što se ponovo srećemo pod ovakvim okolnostima, pa ipak zahvaljujem Gospodu što te je doveo ovamo. I milo mi je što vidim da te se minule godine gotovo nisu ni dotakle“.

Sada je Hafid već bio u stanju da jasno vidi Pavlovo omršavelo lice, na kojem su se, ispod gustih obrva i visokog, izbrazdanog čela, isticala dva krupna oka. Neuredna i zapuštena kosa slobodno mu je padala po mršavim obrazima, dok dronjavi ogrtač jedva da mu je pružao neku zaštitu od hladnoće. Pavle se privi uz Hafida, kao što bi to preplašeno dete učinilo sa svojim roditeljem. I konačno, Luka pokaza na mali, nebojeni drveni sto.

„Dođite“, pozva ih on, „da sednemo i porazgovaramo“.

Pavlu to nije trebalo dva puta reći. Odgovarajući na samo dva ili tri pitanja svojih posetilaca, nadugačko je stao pripovedati o svojoj davnašnjoj viziji na putu u Damask, i kako mu se, od tog časa, život zauvek promenio. Prisećao se i svoje posete Hafidu i svitaka koje beše od njega dobio, svojih brojnih obilazaka velikih gradova sveta, svog prethodnog hapšenja; pripovedao im je i kako umalo nije izgubio život kada se brodić na kojem se nalazio nasukao blizu obala Malte, i o svom upornom nastojanju da poruku Gospodnju prenese i ljudima izvan Palestine, uprkos tome što je imao samo nekoliko pomoćnika i gotovo nimalo novaca. Glas mu je postajao sve čvršći dok je govorio; ali, na kraju, ipak zastade, gotovo se srameći, shvativši da svojim posetiocima nije ni pružio priliku da dođu do reči.

„Oprostite mi, dragi prijatelji. Proveo sam predugo vremena sam sa sobom. Svaki dobar propovednik, kad mu se pruži prilika da se obrati publici, brojnoj ili malenoj, može tako da govori do u beskraj. Zar nisam u pravu, veliki trgovce?“

Hafid se osmehnu i sleže ramenima.

„Ne znam, budući da nisam propovednik“.

„Oho!“ uzviknu Pavle, obraćajući se Luki. „Čuj samo ovog čoveka! Bilo ti to jasno ili ne bilo, Hafide, nas dvojica ti se bavimo istim poslom. Obojica se borimo da ljude, i muškarce i žene, spasemo paklenih muka. Pakao kojeg se ti trudiš da ih spaseš je ovde... i sada. Pakao od kojeg ja želim da ih zaštitim je sutra... i za večnost. Obojica nastojimo da one koji žele da nas čuju ubedimo da živeti u raj, ovde na zemlji, i u raj, na nebesima, pretpostavlja poštovanje istih vrednosti: ljubavi, milosrđa, pažnje i napornog rada. Nikada nisam čuo nijednu od tvojih beseda, ali, kako me prijatelji obaveštavaju, načela dobrog življenja koja propovedaš mogli su, isto tako, bez poteškoća, propovedati i Mojsije, Solomon i Isaija... ili, čak, Isus. Tvoje reči, kako mi kazuju, izvire ti, moćno, iz same duše, silno utičući na umove i srca onih koji te slušaju. Veliki je to dar, Hafide. Jedino što žalim, to je da nisi zajedno s nama“. On nežno pogladi odoru na Hafidovim ramenima. „A opet“, nasmeši se on, „možda i jesi, premda to još nisi shvatio“.

Hafidove noge počeše se kočiti od hladnoće, i on ustade i stade koračati gore i dole malenom ćelijom.

„Šta se dogodilo sa svicima koje ti, pre toliko godina, bejah dao?"

„Sve što sam imao propalo je u onom brodolomu, prošle godine. Pošlo mi je za rukom da svitke sačuvam tokom trideset godina, čak i kada sam bio bacan u zatvore; ipak, na kraju, okean ih je progutao. Ipak, svih tih deset svitaka deo su mene, baš kao moje oči ili moje ruke. Savršeno se dobro sećam njihove sadržine, i u stanju sam da svaki od njih navedem, od reči do reči... Već sam izgubio račun koliko su mi puta spasli život, vodeći me iz dana u dan pravim putem".

Hafid se trže i zatvori oči, zateturavši se unazad kao da ga nešto beše tresnulo po sred grudi. On okrenu leđa ostaloj dvojici, i umorno položi glavu na gvozdene rešetke... Najzad, ponovo se oglasi, tihim, mekim glasom: „Ti dragoceni kožni svici bili su do te mere ispunjeni moći i životom, da sam, naprosto, uvek, kao se to samo po sebi podrazumeva, bio ubeđen da su neuništivi. Ipak, ukoliko su potrajali sve do prošle godine, u tom slučaju, po mojoj računici, mora da su već bili stari više od stotinu godina. Reci mi, Pavle, da li si mudrost svitaka, kao što sam ti predočio da možeš činiti, u svim prilikama delio sa drugima - kako bi mogli ostaviti za sobom život živih mrtvaca i uživati u novom životu, ispunjenom srećom, postignućima i ljubavlju?"

„Svugde, veliki trgovče, gde god su me moji putevi odvodili, činio sam onako kako sam ti obećao da ću činiti. Kada god bi mi pošlo za rukom da nekoga preobratim, istovremeno sam ga podučio i načelima svitaka, kako bi i on sam stekao moć da nastavi i istinu prenosi dalje. Tokom poslednjih deset godina, pogotovo, nastalo je na stotine, a možda i hiljade kopija, ispisanih na papirusima ili koži, načinjenih i razdeljivanih širom sveta... od Jerusalima do Rima".

Hafid posegnu rukom i pogladi Pavlovu razbarušenu kosu.

„Putovao si dalje i od najdalje granice, veliki glasniče. I umesto da čamiš u ovoj kući zla za glodare, čovečanstvo bi trebalo da ti oda štovanje palatom od zlata i srebra. Teško mi je u srcu i osećam se tako bespomoćnim. Kakva te sudbina čeka?“

Pavle prekrsti ruke preko svojih obnaženih prsiju. Glas mu je bio savršeno spokojan.

„Bojim se da je isteklo vreme za moj konačni odlazak. Ali, spreman sam. Vojevao sam valjanu bitku i verujem da sam prošao dobar put. Luka, ovaj ovde, bio mi je odani saveznik i sadrug tokom mnogih godina, i konačno sam ga ubedio da sve što je od mene naučio stavi na pergament. Posle mnogo meseci, blizu je da taj zadatak privede kraju, i to mi daje nadu da će me moja poruka nadživeti. Ali, šta je s tobom, Hafide?“

Da li su i tvoja načela uspeha, tvoje zlatne misli zapisane, kako bi se i naraštaji koji dolaze mogli okoristiti onim što predstavlja suštinu tvojih velikih govora?“

„Ne, još nisu“.

„Moraš to učiniti... i to ubrzo. Nije nam znan ni čas ni dan kada će nas Gospod prizvati k sebi, i bio bi veliki gubitak za svet ukoliko bi tajne tvojih postignuća i sreće bile pokopane zajedno s tobom. Obećaj mi da ćeš se za to pobrinuti, i to bez oklevanja“.

Hafid natera sebe da se osmehne i pomilova Pavla po upalim obrazima.

„Obećavam ti“.

Pavle zaklima glavom.

„I kada to budeš činio, molim te da se okoristiš istim onim oblikom kao i u deset izvornih svitaka - koji su toliko uticali i na tvoj i na moj život. Sumnjam da je igda postojala takva moćna tehnika da se ljudi obuče uspehu, kao što je sistem korišćen u tim svicima.“

Objedinjujući, još jednom, metode iz svitaka sa svojim velikim znanjem, doći ćeš do rezultata za koje je sigurno da će činiti čuda u životima mnogih ljudi. I, nemoj oklevati, preklinjem te!"

Tamničar se već nalazio s druge strane zatvorskih vrata. Bilo je vreme za rastanak. Pavle najpre zagrlji Luku, a onda pristupi Hafidu, koji obema rukama obgrli krhko i napola obnaženo apostolovo telo.

„Neka te Svevišnji privede u carstvo nebesko", reče Pavle, duboko udahnuvši vazduh. „Veliki trgovče, zahvalan sam Gospodu koga služim što te je učinio delom mog života".

Teška vrata sa škripom se otvoriše, i Luka iziđe u hodnik. Tamničar je nestrpljivo čekao na Hafida, koji zastade na vratima i naglo se okrenu, hitro svlačeći crveni ogrtač i obavijajući ga oko mršavih ramena apostola koji se tresao od hladnoće.

„Zagrej se, dragi prijatelju", reče Hafid. „Volim te".

„I ja tebe volim... Zauvek!"

7

Erazmus se zatetura kao da ga je grom pogodio. „Nisam sasvim siguran, gospodaru, da su vas moje stare uši dobro čule”.

U Hafidovom glasu dao se razabrati umor.

„Rekao sam da je u onoj čudovišnoj tamnici, prošle noći, bilo užasno hladno, i kako Pavle nije gotovo ništa imao na sebi, ostavio sam mu svoj ogrtač”.

„Ali, tokom proteklih godina, održali ste najmanje osam stotina beseda, sve vreme noseći na sebi taj stari, iznošeni Isusov ogrtač. Mnogo puta čuo sam vas kako govorite da se, noseći ga prebačenog preko ramena, osećati i obodrenijim i nadahnutijim. Kako ćete, onda, ukoliko vam na vreme ne bude vraćen, držati svoj sledeći govor?”

Hafid zatvori oči.

„Skoro da se ni ne nadam da ću ponovo ugledati ogrtač; plašim se da su Pavlovi dani odbrojani. Čak i on, koji se u životu sučeljavao sa mnogim nepoznanicama, priznao je da mu je kraj blizu. Dopustimo, dakle, našem prijatelju da u svojim poslednjim danima uživa u utehi što mu je taj ogrtač donosi”.

„Ipak, možeš li nastupiti bez ogrtača?” upita Galenus uznemireno.

„Neće mi biti potrebno. Znam da ste Erazmus i ti predvideli da krenemo na sever, u Pizu i Đenovu, da odemo, možda, čak do Galije, te vas molim za izvinjenje zbog ove iznenadne odluke... Međutim, moja karijera kao besednika završena je. Prošle noći poslednji put sam nastupio sa govornice”.

Erazmus mu se približi i zagleda se pravimice u Hafidove oči.

„Jeste li bolesni, gospodaru? Da pozovem lekara?“

„Zar si već zaboravio da sam prošle noći bio u društvu Luke, mudrog i prekaljenog čoveka medicine? Ne, Erazmuse, osećam se sasvim dobro. Ipak, protekle noći, pošto sam se vratio iz one tamnice, san mi nikako nije dolazio na oči. Pavlove reči pri rastanku vitlale su mi umom i dušom, te sam odlučio, dok me zdravlje još služi, da prihvatim njegov mudri savet“.

„Ne razumem vas, gospodine“.

„Danas, je li tako, imamo zakazanu večeru kod Sergiusa Paulusa i njegove supruge, u njihovoj vili?“

„Da. Poziv svoj trojici stigao nam je prošle noći, pošto ste vi i Luka već bili otišli da vidite Pavla“.

„Onda, molim vas, budite strpljivi još neko**li**ko sati, a onda ću vam, za večerom, svima izložiti svoje namere u pogledu budućnosti“.

Vila guvernera koji se beše povukao sa svog položaja nalazila se u podnožju brežuljka zapadno od Tibra i nije bila velika kao njegova palata na Kipru; međutim, prostrana trpezarija bila je već postala omiljeno sastajalište rimskih patricija. Zidovi su joj bili optočeni sedefom, dok se na svilom prekrivenoj tavanici nalazilo na stotine proreza, u koja je svakodnevno bilo postavljano sveže cveće. Mramorne statue svih rimskih careva stajale su unaokolo po čitavoj prostoriji, dok se u njenom središtu nalazio ogroman kružni bronzani sto, ukrašen zlatom i slonovačom.

Na večeri su bila samo četiri gosta i svi se behu okupili na jednom kraju ogromnog stola; sedeli su po dvojica sa svake strane Sergiusa Paulusa i njegove supruge, Kornelije, s kojom je ovaj već četrdeset godina bio u braku. Gospa Kornelija često se osmehivala, ali tokom obeda skoro da nije izustila nijednu reč. Hafidu, Erazmusu i Galenusu beše se priključio i slavni pesnik, pisac, pravnik i besednik Seneka, koji je svojevremeno, tokom više godina, bio i Neronov vaspitač, konzul i, praktično, prvi ministar, pre nego što se, četiri

godine pre toga, beše povukao na svoj obližnji posed. Iako je posluženje bilo obilno, i često, malo je uzimao hranu; i kada mu je Hafid izrazio svoje saosećanje zbog teškoća koje ima sa disanjem, odgovorio mu je da već više godina boluje od astme i da, eto, sve što sada čini jeste da vežba kako da umre, tako da se prema svakom udisaju odnosi kao da mu je poslednji.

„Pročitao sam, gospodine, mnoga vaša dela“, odbrati mu se Hafid, „i osećam se počastvovanim što se nalazim u istoj prostoriji s vama“.

Bledi Senekini obrazi se zarumeniše.

„Veoma ste ljubazni, slavni trgovče, ali, ja sam taj koji je počastvovan zbog prilike koju mi je guverner ukazao da se sa vama sretnem. Već decenijama divim se vašim postignućima, najpre trgovačkim a sada i besedničkim, i nikada ni sanjao nisam da će nam se putevi ukrstiti. Postići vrhunski uspeh u dva međusobno toliko različita postignuća veoma je retko, i ja vam odajem najdublje poštovanje. Prošle noći, prisustvovao sam vašoj nadahnutoj besedi i sa najvećim zanimanjem saslušao vašu poruku. I, potpuno se slažem sa vašom filosofijom u pogledu najboljeg načina kako da provedemo ovaj svoj život“.

„Veoma vam hvala“.

Seneka podiže ruku i zaklima glavom.

„Najjači utisak na mene ostavila je vaša iskrenost kada ste, na samom početku govora, priznali da još toliko toga treba da naučite o ovom našem svetu, budući da ste tek sićušni deo ove beskrajne vaseljene. Mnogi takozvani umni ljudi, povedeni lažnim osećanjem vrednosti, naprosto nisu spremni da priznaju da smo svi mi samo prolazni trenuci večnosti. S obzirom da dolazi od čoveka takvog ugleda, bilo je to zaista neočekivano priznanje“.

„Bio sam samo iskren“, primeti Hafid. „Ali, recite mi, da li je istina da više ni na koji način niste prisutni u državnim poslovima Rima?“

Seneka zagrgolji.

„Mnogo godina utrošio sam na to da jedno čudovište preobratim u ljudsko biće; ali, očito, u tome nisam uspeo. Pre nekoliko godina, da bih dobio njegovu dozvolu da napustim vladu, preneo sam Neronu najveći deo svojih bogatstava. Danas vreme provodim u tihom razmišljanju; stavljam i, što više mogu, na pergament mnoge od svojih misli i zaključaka, pre no što našem ludom caru padne na pamet da mu čak i ja, u ovim svojim poznim godinama, predstavljam pretnju, te da, shodno tome, treba da umrem“.

Hafid podiže čašu.

„Ima još toliko toga što od vas možemo da naučimo. Daj bože da nam poživite još pedeset godina“.

„A kako je sa vama, Hafide?“ upita Seneka, otpijajući gutljaj iz svoje čaše. „Nije li istina da najveći deo svog velikog uspeha dugujete nekim svicima, do kojih biste došli u mladosti? Da li nešto činite da pisanim putem svoja mudra načela uspeha i življenja prenesete i sledećim naraštajima? Premda Neronov mač ne visi nad vašom glavom, kao što je to slučaj sa mojom, morate imati u vidu da se i vi bližite onom sudbonosnom danu kada ćete poslednji put udahnuti ovaj dragoceni vazduh“.

Pre no što je Hafid dospeo da odgovori, u prostoriju iznenada upade Luka, u pratnji dvojice slugu koji se stadoše izvinjavati svom gospodaru. Stari iscelitelj bučno je dahtao, kao da je sve vreme trčao. Znoj mu se slivao s čela.

„Oprostite mi, molim vas, što remetim vaš spokojni i srećni skup“, reče on i dalje hvatajući dah, „ali, donosim vam tužnu vest, za koju sam bio siguran da ćete želeti da je čujete što je pre moguće“.

„Dragi Luka, činiš mi se krajnje iscrpljenim“, reče Sergius. „Evo, sedi ovde s nama i malo se saberi. Možda malo vina?“

„Ne“, usprotivi se Luka, jedva zadržavajući suze. „Dopustite mi, molim vas, da ostanem stojeći. Upravo dolazim iz zatvora. Tamo su me obavestili da je Pavlu jutros suđeno, i da je oglašen krivim zbog izdaje Rima“.

Luka obori glavu.

„Osuđen je na smrt, i istog časa bio je odveden na jednu poljanu na Apijskom drumu, gde su mu odrubili glavu“. On tiho zajeca. „Bez prisustva svedoka i bez ijednog prijatelja. Vlasti su mi, u jednoj vreći, kada sam večeras otišao tamo, predale njegove posmrtno ostatke, i, premda sunce već beše zašlo, sahranio sam našeg prijatelja u vrtu jednog našeg sledbenika koji živi u blizini Pretorijuma“.

„A šta je sa crvenim ogrtačem koji je imao na sebi?“ upita Erazmus - istog časa, ugledavši ljutit Hafidov pogled na sebi, zažalivši što je to pomenuo.

Luka obrisala rukom suze.

„Samo su... samo su njegovi posmrtni ostaci bili u vreći. U svom bolu, nisam ni pomislio da pitam za ogrtač. Bojim se da je zauvek izgubljen“.

Hafid ustade i blago položi ruku na Lukino rame. Ali, reči su mu bile upućene svim prisutnim.

„Molićemo se za njega često, naravno, ali ne dopustimo sebi da za Pavlom lijemo suze bola. S obzirom na to gde se večeras nalazi, siguran sam da se ne bi menjao mesto ni sa jednim od nas“.

„Uvek me je zadržavala, istinski zadržavala“, oglasi se Seneka, „činjenica da se sledbenici Isusovi bez imalo straha suočavaju sa smrću - užasnom smrću - u areni sa divljim zverima, na gubilištima kada im odsecaju glave, čak i kada ih razapinju na krst. Nemam volje ni da pominjem koliko je godina od tada prošlo; ali, sve vreme slušam gla-sine da su Isusovi najbliži učenici uklonili njegovo telo iz groba i sakrili ga, tvrdeći potom da je Bog, budući da je vaskrsao iz

mrtvih. Pri svemu tome, koliko prošle nedelje, čoveku za koga govore da je bio najbliži Isusu, Petru Simonu, bilo je rečeno da će mu život biti pošteđen ukoliko vlastima potvrdi da se Isus nije uzdigao iz mrtvih. Na kraju je, kako su mi rekli, Petar ipak bio razapet, ali, na svoj zahtev, sa glavom nadole, kako ne bi, nedostojan, umro istom smrću kao i Isus. Pa, ako je Petar odista znao da Isusovo telo beše uklonjeno iz grobnice - a on je, od svih ljudi, ukoliko je to odista bilo učinjeno, ponajpre to morao znati - pitanje koje se postavlja jeste: zbog čega je i dalje bio spreman da umre za jednu laž? A sada je, evo, i taj sjajni Pavle dao svoj život. Ne znam! Zaista ne znam! Ima toliko toga, u svemu tome, što ne razumem. Ipak, ono što znam jeste da bih, da sam još mlad i da je život tek preda mnom, učinio sve da što više saznam o tom Isusu i njegovom učenju".

„Čovek nikada nije prestar, Seneka", primeti Sergius. „Primili bismo te raširenih ruku".

„Mi? Znači li to da je ugledni rimski guverner Kipra, koji je na tom položaju proveo toliko godina, okrenuo leđa rimskim bogovima? Jesi li i ti jedan od njih?"

„Da, jesam".

Seneka u neverici odmahnu glavom i okrenu se Hafidu.

„A šta je s tobom, najveći među svim trgovcima? Kome se ti klanjaš?"

„Nekada se nisam klanjao nikome, čak ni cezarima. Ali, jednog dana, pre podosta godina, Sergius Paulus i ja, pošto smo bili u poseti Isusovoj majci, uspeali smo se na jedno visoko brdo s kojeg se pruža pogled na Nazaret. I dok sam boravio tamo gore, tako blizu nebu, iznenada sam shvatio da je moje životno traganje za verom koja će me voditi i nadahnjivati konačno privedeno kraju. Bilo mi je, van svake sumnje, jasno da je u vreći koju mu Marija beše podarila sadržano daleko više nego što je crvena haljina jednog od onih

ubogih propovednika. Postao sam sasna siguran da u svojim rukama držim ogrtač koji je toliko dugo štitio telo Sina Božjeg".

Sergius Paulus naže se i poljubi velikog trgovca u obraz. Ni jedna jedina reč ne beše više izgovorena.

Kasnije, kada su se Hafid, Luka i Erazmus vraćali do karavana, ovaj poslednji naže se prema svom gospodaru i prošapta: „Šta ćemo sada učiniti, gospodine? Kuda ćemo dalje?"

„Vratićemo se u Damask", odgovori Hafid, „čim sve pripreme budu obavljene, i tamo ćemo raspustiti karavan. Nameravam da se povučem u svoju biblioteku i sve svoje vreme, koliko mi Bog bude odredio, posvetiću ispisivanju deset svojih najvažnijih načela dobrog života, na način sličan svicima koji mi behu darivani kada sam bio puki, mali kamilar".

„A posle?" upita Erazmus.

„Posle toga, biću spreman da ti pomažem u odašiljanju brzih skoroteča, koji će primerke mojih spisa razneti na sve četiri strane sveta. Na taj način, moći ćemo da dosegne do miliona ljudi, umesto samo hiljada koji su dolazili da slušaju moje besede".

„Biće mi čast da sudelujem u tom tvom velikom zadatku", oglasi se Luka. „Rukopis mi je izvanredan, i spreman sam da na pergament zapišem sve što ćeš mi u pero reći".

„Isclitelju, pred tobom je mnogo važniji zadatak. Čini ono što je Pavle od tebe tražio. Zapiši sve što ti je znano o njegovim bitkama i putovanjima, ali i sve što si saznao o Isusovom životu, uključujući i priču o njegovom rođenju u onoj pećini u Vitlejemu, koju sam ti ispričao kada smo se prošle noći vraćali iz zatvora".

„Hafide", uzviknu odjednom Sergius, „upravo sam blagosloven jednom sjajnom idejom. Sećaš li se da sam ti, kada smo ono pre mnogo vremena zajedno bili u Nazaretu, pomenuo kućicu koju sam

podigao na planini Hermon, u neposrednoj blizini mesta gde se Bog obratio Isusu?"

„Sećam se, naravno, i mnogo sam puta zažalio što nisam prihvatio tvoju plemenitu ponudu da te tamo posetim”.

„Ni sada nije prekasno. Saslušaj me. Odveć sam star da bih mogao otići do planine Hermon, ovih dana vlasništvo nad tim zaista posebnim mestom preneću na svog kućepazitelja, Stefanasa, koji me je toliko godina tamo verno služio. Boravak na mestu gde je Bog zborio pružiće ti savršenu mogućnost da se posve usredsrediš na oblikovanje i ispisivanje svojih deset svitaka”.

„Drum koji povezuje luku Sidon sa Damaskom prolazi neposredno pored planine Hermon”, primeti Galenus ohrabrujućim glasom.

„Po mom pisanom nalogu, koji ćeš mu ti predati, Stefanas neće imati nikakvih poteškoća da se vrati svojoj porodici u obližnoj Cezareji Filipi, tako da ćeš moći da na miru privedeš kraju svoje preduzeće. Zaista, idealno mesto da krunišeš svoje životno delo! Samo će vetrovi remetiti tvoje misli, osim, naravno, ukoliko Bog ne odluči da ti se obrati. Nakon svega, kada završiš, možeš se vratiti u svoju palatu u Damasku, udaljenu samo pola dana puta odatle, gde će se Erazmus postarati da tvoje nadahnute reči raseje širom sveta”.

Hafid pogleda Erazmusa, ali ovaj ne reče ni reči. Bila je to odluka koju je on sam trebalo da donese.

Sergius Paulus nastavi:

„Ovo ti je, Hafide, možda poslednja prilika. Sledeće godine, po svoj prilici, Stefanas će se sa čitavom svojom porodicom nastaniti tamo. Pođi, preklinjem te!”

8

Pre nego što je karavan krenuo iz Rima, Hafid je, sa Lukom kao vodičem, obišao niz prodavnica u obližnjem knjižarskom kvartu, poznatom pod nazivom Argiletum. Posle višečasovnog kupovanja, na kraju je uzeo i nekoliko bočica najboljeg crnog mastila uvezenog iz Egipta, kutiju metalnih i guščijih pera, kao i desetak svitaka za pisanje načinjenih od sasušene jareće kože.

Po podne već beše odmaklo kada se njih dvojica rešiše da se vrate do karavana. Nisu, međutim, načinili ni pedesetak koračaji, kada se Hafid odjednom zaustavi i pokaza na jedan tamni, izgrebani kovčežić od kedrovine, koji je ležao postrance pokraj jedne tezge sa knjigama.

„Da li je ovaj kovčežić prazan?“ uzviknu on uzbuđeno, obraćajući se prodavcu koji je dremuckao za obližnjim stolom.

„Ne samo što je prazan, gospodine, već je i na prodaju“.

Hafid pristupi bliže. Glas mu je podrhtavao.

„Hoćeš li, molim te, da ga otvoriš?“

Trgovac postavi kovčežić na sto i podiže rezu. Potom ukloni poklopac i pusti ga da padne, otkrivajući prašnjavu unutrašnjost kovčežića.

Hafid se okrenu prema zabezeknutom Luki.

„Dodaj mi nekoliko onih svitaka koje smo kupili“.

Luka poseže rukom u kožnu vreću koju je nosio i izvuče tri svitka, i Hafid ih lagano spusti u kovčežić.

„Daj mi, molim te, još sedam“.

Preostalih sedam svitaka ispuniše kovčežić do vrha. Hafid pažljivo spusti poklopac i okrenu se prema trgovcu.

„Koliko?”

„Samo stotinu dinara, gospodine”.

Hafid poseže rukom ispod ogrtača za kesu s novcem, ali ga Luka zaustavi.

„Gospodine”, usprotivi se on, „ta cena deset puta je veća nego što to kovčežić zaslužuje! Pogledaj... Šarke su mu već zarđale, a i remenovi skoro istrulili. Hajde, znam jednu dobru radnjicu u blizini, gde možeš naći veliki izbor kovčežića koji odgovaraju tvojim potrebama - a i po mnogo povoljnijoj ceni”.

„Hvala ti na brizi, Luka, ali želim baš ovaj kovčežić. Prosto da ne poverujem vlastitim očima, ali u dlaku je isti kao i onaj kovčežić sa deset svitaka koji bejah dobio pre skoro šezdeset godina, kada sam bio mali kamilar”.

Luka se strpljivo nasmeši.

„Čini se i dovoljno starim i dovoljno izandžalim da bi mogao biti isti taj kovčežić”.

Hafid isplati trgovca.

„Ne verujem”, reče on Luki, „da je puka slučajnost da u ovom trenutku svog života nabasam na ovaj kovčežić. Bog kao da opet igra šah sa mnom, i rekao bih da je ovo dobar znak. Eto, kad budem priveo kraju pisanje svojih svitaka, imam i savršeno mesto gde ću ih smestiti!”

Dve nedelje protekle su i KARAVAN USPEHA najzad baci kotvu u luci Sidon; i samo dan kasnije družina stiže do raskrsnice od koje se jedan put odvajao za Damask, na istoku, a drugi za planinu Hermon, na jugu.

Hafid stupa na tle, izlazeći iz velikih kola koja i njemu i ostalima behu služila tokom brojnih godina kada je putovao kao besednik. Bila je tu i jedna manja kočija, natovarena zalihama hrane, odećom i svime što mu beše potrebno za pisanje. Vozač kočije pristupi svom gospodaru, i, rekavši: „Sve je u najboljem redu, gospodine“, predade bič Hafidu. Erazmus i Galenus približiše se svom prijatelju, i Hafid se okrenu svom starom računovođi i reče mu: „Vratiću se kući čim završim rad na svicima... Računam da će to biti najviše za dve nedelje“.

Ipak, Erazmus nije bio u stanju da prikrije zabrinutost.

„Gospodaru, ne biste li još jednom razmotrili svoju odluku i dopustili mi da pođem s vama? Prošlo je već mnogo, mnogo godina otkako se nismo rastajali“.

„Otarasi se tih svojih bojazni, Erazmuse. Moram ovo sam obaviti, i ništa mi pri tom ne sme odvlačiti pažnju. Vreme je lepo, a i imam dovoljno hrane za nekoliko nedelja. Uskoro ćemo opet biti zajedno. Jesi li sačuvao primerak karte koju nam je Sergius Paulus dao, da lakše nađem put do njegove kućice na Hermonu?“

Erazmus se potapša po svojoj tunici.

„Ovde je, gospodine“.

Hafid zaklima glavom i privuče svog odanog prijatelja sebi na grudi.

„Ukoliko se posle mesec dana ne vratim i ti se osetiš usamljenim, pozdraviću dobrodošlicom tvoj dolazak. Za sada, kao što smo se dogovorili, vrati se našoj kući u Damask, i povedi Galenusa da ti pravi društvo. Biće ti od velike pomoći pri raspuštanju karavana. Želim ti zbogom, sada, mada samo privremeno. Ove noći, spavaću sam na mestu na kojem se Bog beše obznanio“.

Uspon sa podnožja Hermona bio je skoro neuočljiv, i Hafidu je bilo teško da shvati da se uspinje uz veličanstvenu planinu koja je, posmatrana iz daljine, izgledalo kao da dotiče nebesa. Nije

požurivao svoja dva ždrepcu; uživao je u mirisavim padinama obraslim zelenikom, glogom i bademovim drvećem, dok su kraj puta cvetali zumbuli, ciklame i ljutići. Posle više od jednog sata, prošao je pored jednog ogromnog stuba od grubog belog kamena, koji se uzdizao više od pedeset lakata iznad gomila manjih stena; i, imajući u vidu Sergiusovu kartu, bilo mu je jasno da je od kućice udaljen još samo oko dve milje.

I dok se tako vozio, činilo se kao da se, s njegove leve strane, svet beše rasprosto samo zato da bi on u njemu uživao. Tamo u daljini, svetlost je odbljeskivala od voda Galilejskog jezera, i veliki trgovac naprezao se da ugleda svoj voljeni Damask, tamo na istoku, ali je u tom pravcu gusta izmaglica visila iznad pustinje. Sa svoje desne strane, visoko iznad, mogao je da vidi planinski vrh; iako je, iz daljine, delovao kao prekrivka blistave beline, snega je zapravo bilo samo u pukotinama i useklinama.

Karta koju mu Sergius Paulus beše iscrtao pokazivala je da će put na kraju početi da krivuda kroz gaj divlje planinske smrekovine, koja je od slučajnih namernika zaklanjala dom starog guvernera. I čim se kočija nade ispod zelenog svoda drveća, Hafid je brzo zaustavi. Neposredno ispred njega, sa najnižim granama koje su joj se nadnosile na krov, nalazila se kućica - Hafidovo odredište.

Jedan plećati čovek, odeven u životinjsku kožu, stajao je ispred vrata kućice, radoznalo zureći u Hafida dok je ovaj silazio iz kočije. Čekao je, pomalo nesigurno, sve dok veliki trgovac nije digao ruku u znak pozdrava, i tek onda mu se obratio: „Jeste li se izgubili, stranče?"

„Ne, nisam. Jesi li ti Stefanas?"

„Da, jesam".

„Tvoj prijatelj i poslodavac, Sergius Paulus, šalje ti svoje pozdrave, kao i jedno pismo s naložima".

Stefanas uze maleni pergamentni svitak, razbi pečat i žurno pročita poruku, a onda se s poštovanjem nakloni Hafidu.

„Dobro došli, gospodine. Dopustite mi da unesem vaš prtljag i pomognem vam da se smestite na ovom izuzetnom mestu“.

Hafid zgrabi ruku mladog čoveka i spusti dva zlatna novčića na njegov žuljeviti dlan.

„Zaista mi je žao što te teram iz tvoje kuće... Ipak, neće biti zadugo, a i Sergius mi je malčice rasteretio savest pominjući mi da nedaleko odavde imaš porodicu“.

Stafanas potvrdno klimnu glavom, i dalje u neverici zureći u svoje novostečeno blago.

„Više sam već puta osetio grižu savesti što ovog leta još nisam posetio oca i majku. Sada je baš pravi trenutak“.

Kuća je imala samo četiri prostorije, ali je bila opremljena i ukrašena s istim onim ukusom koji se mogao uočiti i u guvernerovoj palati i u njegovoj vili. Ono što se, međutim, Hafidu najviše dopalo, bio je veliki pisaći sto, na koji je odmah odložio svoja pera, mastilo i kožne svitke. Stari kovčežić, kog beše nabavio u Rimu, bio je smešten ispod stola. I pošto je iz kočije istovario nekoliko denjaka sa hranom i ostalim potrepštinama, Stefanus unese i nekoliko naramaka drveta za veliki, kamenom ozidani kamin.

„Pre no što krenem, gospodine, imate li kakvo pitanje? Postoji li još nešto što bi trebalo da vam pokažem?“

Hafid se beše zagledao kroz otvorena vrata, posmatrajući zasenčeni gaj sa drvećem sa zadnje strane kućice.

„Da, postoji“, odgovori on blago. „Možeš li da me odvedeš do mesta gde se Bog beše obznanio?“

„Pođite sa mnom“, reče Stefanus i povede starca duž staze kraj koje su rasle bele rade. Na kraju zastade i nasloni se na jedno drvo. „Pre nekoliko godina, Petar Simon beše ponovo došao ovamo, zajedno sa Sergiusom, i rekao da se to dogodilo ovde. Vidite, načinio sam

ovde jednu kamenu kružnu ogradu, kako bih obeležio to mesto. Po svemu sudeći, Petar, Jakov i Jovan bili su dopratili ovamo Isusa iz Cezareje Filipi, i, budući umorni, sva trojica su, odmah po dolasku, zaspala na goljoj zemlji. Petar je kasnije ispričao kako ih je probudila neka blještava svetlost, gotovo ih zaslepivši; svetlost je dopirala sa mesta gde je Isus klečao i još se molio. Potom se jedan blistavi oblak spustio na njih i u posvemašnjoj tišini čuli su jedan glas kako im se obraća: 'Ovo je sin moj voljeni; slušajte ga'".

„I šta se potom dogodilo?" upita Hafid.

„Sve je bilo gotovo, kako Petar reče, za nekoliko trenutaka. Oblak se razišao i ponovo su se pojavile zvezde, jedini nemi svedoci svega što se zbilo".

Hafid prekorači preko kamene ograde i zakorači lagano preko neravnog tla, sve dok ne stiže u blizinu središta kruga. Uprkos hladnoći, osećao je kako ga licem zapahnjuje topao lahor i kako mu srce tuče. Odjednom, prenu ga Stefanosov glas: „Ukoliko vam više nisam potreban, rado bih krenuo, kako bih sišao s planine pre sunčevog zalaska".

Hafid je posmatrao Stefanosovu priliku kako se udaljuje, sve dok se konačno ne izgubi u sumraku što se spuštao. Potom kleče pored najvećeg kamena i položi obe ruke na njegovu neravnu površinu. I, još jednom, oseti kako ga zapahnjuje onaj tajanstveni topli lahor; i istog časa shvati da će, dok god bude boravio na planini, svakoga dana izjutra dolaziti i klečati pored tog kamena i moliti se za pomoć da uspešno privede kraju svoje spise.

Malo je spavao te noći; zurio je u tminu i smišljao šta će napisati.

„Biće to", reče on odjednom naglas, „najveći izazov mog života. Stvaranjem svog trgovinskog carstva i svojim besedništvom zaslužio sam najveće časti; ali, da budem u stanju da na pergament stavim reči koje će imati moć da promene život onih koji će čitati moje spise bilo bi vrhunsko postignuće, i, samo po sebi, pravo čudo. Jasno mi je

da taj gotovo neostvarljiv zadatak ne mogu sam ostvariti. Pomozi mi, Gospode,preklinjem te".

U sam osvit, Hafid uze nekoliko zalogaja za doručak i iziđe napolje. Duboko je, nekoliko puta, udahnuo vazduh, a onda pristupi onom velikom kamenu i kleče kraj njega, ponovo se pomolivši za pomoć. Zatim se vrati u kuću, udobno se smesti na kožom prekrivenu stolicu za pisaćim stolom, razvi jedan svitak i, umočivši pero u crno mastilo, stade da ispisuje...

Dva puta dnevno, izjutra i uveče pre no što odem na počinak, pročitacu reči ispisane na ovom svitku. Večernje čitanje mora biti naglas. Postupaću na taj način sedam, dana, uključujući i sabat, pre nego što pređem na sledeći svitak. I tako, posle deset nedelja, postaviću temelje za izgradnju jednog novog i boljeg života.

Posve mi je jasno da ne postoji nikakva mogućnost nadoknade, ukoliko propustim jedno ili više svojih svakodnevnih čitanja ovog rukopisa. Kao i kada je sam život u pitanju, svestan sam da je uspeh koji ću biti u mogućnosti da postignem u neposrednoj srazmeri sa naporima koje ću biti spreman da preuzmem da bih uspeh ostvario...

9

Prvi zavet uspeha

Rođen sam da uspem, ne da trpim neuspehe. -Rođen sam da visoko dižem glavu u poredama, ne da je poginjem u porazima.

Rođen sam da kušam slasti pobjede, ne da kukam i jadikujem.

Šta se to sa mnom zbilo? Kada su se to moji snovi rasplinuli u sivilu osrednjosti, u kojoj obični ljudi odaju priznanja jedni drugima kao da su postigli ono najviše?

Ne postoji čovek koga drugi mogu toliko zavaravati, koliko je on sam u stanju da zavarava samog sebe. Kukavica je ubeđen da je, zapravo, samo oprezan, a tvrdica da, samo, vodi računa o svakoj pari. Ništa nije lakše nego se samozavaravati, jer je najlakše poverovati u ono šta želimo da poverujemo. Niko, u čitavom mom životu, nije me obmanjivao toliko, koliko sam to sam sa sobom činio.

Zbog čega uvek iznova nastojim da svoja sitna postignuća, ili promašaje usled nedostatka sposobnosti, prikrijem čitavim bujicama reči? I, što je ponajgore, počeo sam već i sam da verujem u svoje izgovore, hotimice krčmeći svoje dane za sitne pare, istovremeno se tešeći pomišlju da stvari mogu biti i gore.

Ne, nikad više!

Vreme je da u ogledalu stanem proučavati odraze svog lica, sve dok ne shvatim da je najgori neprijatelj kog imam... da sam to ja sam. Najzad, u ovom čudesnom trenutku dok ispisujem svoj prvi svitak, koprena samoobmana počinje da mi se uklanja s očiju.

Poznato mi je, sada, da na svetu postoje tri vrste ljudi. Prvi uče na vlastitim iskustvima - i to su oni mudri. Drugi uče iz tuđih iskustava - i to su oni srećni. Treći ne uče ni iz vlastitih, ni iz iskustva drugih - i to su budale.

Ali, ja nisam budala. Od ovog časa, stajaću na sopstvenim nogama, i užasne štake samosažaljenja i samoprezira odbaciću jednom zauvek.

Nikada više neću sebe ni potcenjivati ni sažaljevati.

Kako sam samo budalast bio dok sam u očaju stajao pokraj puta, zavidno gledajući kako prolaze uspešni i bogati. Da li njima behu darivani jedinstveno umeće, retka inteligencija, junačna odvažnost, nepokolebljiva ambicija i druga izuzetna svojstva koja ja ne posedujem? Da li su, možda, na raspolaganju imali više sati, i to svakog dana, da obave svoje silne zadatke? Da li, možda, imaju srca puna samilosti, ili duše preplavljene ljubavlju, te se na taj način razlikuju od mene? Ne! Bog nema miljenike. Svi smo mi načinjeni od iste gline.

Danas mi je, takođe, poznato da tuga i porazi koji su me pratili kroz život nisu samo i jedino moji. Čak i najumniji i najuspešniji ljudi ovog našeg sveta imaju trenutke kada im se srca slamaju i kada doživljavaju poraze; ali oni su, za razliku od mene, shvatili da nema spokoja bez nevolja, da nema predaha bez naprezanja, smeha bez čemera, niti pobede bez borbe - i da je to cena koju uvek plaćamo u životu. Bilo je trenutaka kada sam spremno i laka srca plaćao tu cenu; ali, česta razočaranja i porazi postepeno su krunili moju samouverenost i moju hrabrost - baš kao što i vodene kapi, vremenom, izdube i najtvrđu stenu. Ali, sve to je sada iza mene.

Nisam više jedan od onih živih mrtvaca, koji uvek ostaju u senci drugih, krijući se iza bednih izgovora i opravdanja dok godine zaludno prolaze.

Nikada više neću sebe ni potcenjivati ni sažaljevati.

Danas mi je znano da se strpljenjem i vremenom može postići više nego snagom i strašću. Godine osujećenosti spremne su da budu požnjevene. Sve što sam uspeo da postignem, i sve što se nadam da ću tek postići, ostvario sam i ostvarivaću posredstvom tog skapavajućeg, strpljivog i istrajnog procesa neophodnog da se izgradi čak i jedan mravinjak - zrno po zrno, misao po misao, korak po korak.

Ukoliko dođe preko noći, uspeh se često rasplinjava kad svane dan. Pripravan sam sada, međutim, za čitav život prožet srećom, budući da sam napokon pojmio moćnu tajnu koja je ostajala skrivena u godinama koje su prema meni bile tako surove. Neuspeh je, u izvesnom smislu, otvoren put prema uspehu, baš kao što nas svako raspoznavanje onoga što je pogrešno navodi da sa svom ozbiljnošću tragamo za onim što je istinito; i svako novo iskustvo, pri tom, ukazuje nam na neku moguću grešku koje ćemo, kasnije, nastojati da se brižljivo klonimo. Staza kojom sam hodio, često kvašena mojim suzama, nije bila protraćeno putovanje.

Nikada više neću sebe ni potcenjivati ni sažaljevati.

Hvala ti, Gospode, što danas svoju igru igraš sa mnom, i što mi u ruke stavljaš ove dragocene svitke. Nalazio sam se na najnižoj oseci svog života; ali, trebalo je da znam da je baš to trenutak kada nova plima počinje da se razrasta.

Nikada se više neću sa žaljenjem obazirati za prošlošću. Ona se više nikada neće vratiti. Umesto toga, uz pomoć ovih svitaka, oblikovaću sadašnjost, jer se radi o mojoj sadašnjosti; i krenuću dalje, napred, bez straha, lišen sumnji i odbacivši svako očajanje, u susret tajanstvenoj budućnosti.

Stvoren sam po liku i obličju božjem, i nema ničeg što, ukoliko se potrudim, ne mogu da postignem.

Nikada više neću sebe ni potcenjivati ni sažaljevati.

10

Drugi zavet uspeha

Već sam drugačija i bolja osoba.

Samo je nekoliko dana prošlo otkako sam uz pomoć ovih svitaka započeo svoje novo bivstovanje, ali u mom srcu već je došlo do neobične i snažne bure: iznova probuđene nade, koja gotovo da već beše iščilela u minulim godinama.

Najzad sam se oslobodio svoje mahune očajavanja, i zahvalan sam na tome. Zahvaljujući rečima Prvog Zaveta Uspeha, još svežim na mojim usnama, već sam u svojim očima umnogostručio svoju vrednost; i to moje novo vrednovanje sebe samog, siguran sam, na kraju će prihvatiti i sav svet. Konačno, poznata mi je velika istina. Jedina važna cena je ona koju sebi samima pripisujemo. Ukoliko sebi određujemo odveć nisku cenu, i svet će se s njom saglasiti. Ali, ako prikažemo sebe u najboljoj svetlosti, svet će i tu našu procenu sebe samih spremno prihvatiti.

Hvala ti, Gospode, što si mi ove dragocene svitke stavio u ruke. Ovo je prekretnica mog života i ja ne mogu, i neću, okrenuti leđa tom izazovu, kao što sam toliko puta činio u prošlosti. Sada mi je znano da u svačijem hodočašću kroz ovaj život postoje sveta mesta na kojima čovek, neizbežno, oseća bliskost sa božanskim; mesta na kojima se nebesa svijaju tik iznad naših glava, i anđeli dolaze da nas podučavaju. To su žrtvena mesta, mesta na kojima se dotiču smrtno i nesmrtno, suđajna mesta na kojima se vode velike bitke ljudskog života... Moji porazi iz prošlosti već su skoro zaboravljeni. Čak i boli i slomljena srca. I, u godinama što stoje preda mnom biću sretan - ukoliko uzmognem da pogledam unazad put tih minulih, izuzetnih dana, i shvatim da sam napokon, ovde, okusio slasti pobeđe.

Prethodno, međutim, moram naučiti i pridržavati se Drugog Zaveta Uspeha:

Nikada više neću dopustiti sebi da osvit dočekam bez putokaza.

U prošlosti, budući da sam imao tako malo vere u svoje sposobnosti, imati bilo kakav cilj, veliki ili mali, izgledalo je kao puka ludost. Zbog čega, pitao sam se, pred sobom imam sitne i beznačajne ciljeve - da li samo stoga da bih zadovoljio svoju oskudnu nadarenost? Kakvu to razliku čini u opštem poretku stvari? I tako, svakog dana, izlazeći u svet, stalno se spotičući, bez kormila i bez mapa, u nadi da ću nekako preživeti do smiraja dana, sve vreme sam sebe pritvorno ubeđivao da samo treba da sačekam pravi trenutak, ili da mi se sreća promeni, a ipak, ni za časak istinski ne verujući da će mi se budućnost ma u čemu razlikovati od prošlosti.

Plutati, tako, iz dana u dan, veoma je lako. Nisu potrebni nikakvo umeće, ni napor, ni bolni trud. S druge strane, postaviti sebi zadatke za jedan dan, ili jednu nedelju, ili jedan mesec, i ostvariti ih, nije nimalo lako. Iz dana u dan govorim sebi: Počecu sutra. Tada nisam znao da se ta 'sutra' mogu naći samo u kalendarima budala. Šlep za vlastite, budalaste mane, svesno sam traćio svoj život na ko zna kakve koještarije; i da nije bilo ovih svitaka, sve bih još uvek odlagao, dok ne bi bilo prekasno. Jer, postoji neizmerna razlika između kasniti i zakasniti.

Nikada više neću dopustiti sebi da osvit dočekam bez putokaza.

Život sam provodio u sokaku budala. Imati uvek nameru da se započne nov i bolji život, ali nikako ne nalaziti vremena da se to i učini, isto je što i odreći se hrane i pića i spavati iz dana u dan, sve dok smrt ne dođe. Kao i toliki drugi ljudi, prevelik broj godina bio sam ubeđen da su jedini vredni ciljevi oni najviši, koji donose bogata uzdarja u zlatu, slavi i moći. Kako sam samo grešio! Danas mi je znano da umni ljudi nikada ne postavljaju sebi visoke ciljeve. Takve, veličanstvene ciljeve, oni nazivaju snovima, i skrivaju ih u svom srcu gde ih ostali ne mogu videti, niti im se izrugivati. Potom, svako jutro dočekuju sa ciljem koji će ostvariti baš tog dana, sigurni da će sve

što su zamislili biti okončano pre no što pođu na počinak. I uskoro će od svakodnevnih postignuća narasti čitava hrpa, kao kad mrav sabere zrnca peska; i, na kraju, čitava palata biće sazdana, dovoljno prostrana da se u nju smesti bilo koji san. Uistinu, nije to teško postići - pošto jednom budem naučio da zauzdavam svoje nestrpljenje i da život živim od jednog do drugog dana. A mogu to da učinim. I, učiniću.

Nikada više neću dopustiti sebi da osvit dočekam bez putokaza.

Bitka za uspeh napola je izvojevana kada čovek stekne naviku da sebi postavlja ciljeve i da ih ostvaruje. Čak i najjednoličniji domaći posao postaće podnošljiv ukoliko svaki dan provodim sa svešću o tome da me svaki zadatak, ma koliko zametan i zamoran bio, za još jedan korak bliži ostvarivanju mojih snova. Divan, zaista, način da provodim život; jer, ukoliko me jutro ne obaspe novim radostima, dok obavljam ono što sam naumio da tog dana obavim, i ukoliko me večer ne počasti novim uživanjem, zbog toga što sam obavio ono što bejah naumio - zaista, ne bi imalo nikakvog smisla čak ni da ustajem iz postelje. Savršeno sam sada ubeđen da život, baš kao i zaigrana deca, može biti ispunjen radošću - kada se čovek probudi sa saznanjem da ga već čeka jasno obeležena staza.

Znam, sada, gde sam.

Ali, isto tako, znam i kuda ciljevi koje sam sebi zacrtao želim da me odvedu.

Da stignem odavde donde, nije mi potrebno da već ovog časa znam kakvi me sve zaokreti i obrti čekaju na mom putu. Ono što je najvažnije jeste da sam već priveo kraju prvi svitak, a evo, sada, i drugi; da se više nikad neću osvrnuti za onom sumornom prošlošću kada dani nisu imali ni početka ni kraja, i kada sam se nalazio izgubljen u pustinji ispraznosti, ni sa čim ispred sebe osim poraza i smrtnog časa.

Sutra, zadaću sebi novi cilj! I narednog dana! I dana koji dolazi posle njega!

Nikada više neću dopustiti sebi da osvit dočekani bez putokaza.

Nekada, cenkao sam se sa životom za sitne pare i život nije hteo da mi pruži više; ali, mojim godinama rada za robovsku platu sada je došao kraj. Sada znam da će mi, ma koju platu da od njega zatražim, život bez oklevanja dati.

Sunce me ne obasjava stoga da bih se sa tugom opominjao jučerašnjice. Prošlost je mrtva i pokopana - i umalo da nisam sebi dopustio da budem pogreben zajedno s njom. Ali, dosta suza! Neka sunčevi zraci obasjaju sutrašnja obećanja... i mene s njima.

Nikada više neću dopustiti sebi da osvit dočekam bez putokaza.

11

Treći zavet uspeha

Budan sam.

Prožet sam radosnim iščekivanjem.

Osećam nepoznate potrebe u svom srcu, dok, evo, dobrodošlicom pozdravljam svaki novi dan, ispunjen radošću i samopouzdanjem, umesto samosažaljenjem i strahom.

Pamti onaj koji pati. Nikada više neću ponoviti neuspehe i budalaste greške iz prošlosti, sada kad imam ove svitke da me nadahnjuju i vode.

Svakoga dana zakoračiću u svet u pratnji tri moćna, nova saveznika: samopouzdanja, ponosa i ponesenosti. ubeđen sam da mogu da se uhvatim ukoštac sa svakim izazovom; ponos od mene zahteva da sve izvedem u skladu sa svojim najboljim mogućnostima; i sve ću izvesti zahvaljujući tome što sam ponovo otkrio onu čudesnu moć koja mi je u životu nedostajala još od detinjstva -moć silne ponesenosti.

Sva nezaboravna dela u istoriji sveta predstavljaju trijumf čovekove ponesenosti. Ništa veliko nikada nije bez nje bilo ostvareno, budući da upravo ona svakom izazovu ili svakom preduzeću -bez obzira koliko zastrašujući ili nepremostivi izgledali - daje nov smisao. Bez radosne ponesenosti osuđen sam na život osrednjaštva; ali, sa njom, sposoban sam da stvaram čuda.

Moje postojanje dobilo je nov smisao. Neuspesi mi više nisu verni i stalni sadruzi. Ništavilo, samotnost, nemoć, čemer, uznemirenost i očaj što su me pritiskali u prošlosti nestali su onog, ne tako davnog

dana, kada sam ponovo naučio da se osmehujem. I, evo gde mi već i drugi uzvraćaju osmehom i pažnjom. I to kandilo sreće i ljubavi sa najvećim uživanjem delim s drugima.

Uvek ću svoje dane oblivati zlatnim, sjajem radosne ponesenosti.

Ustreptala ponesenost najveća je prednost koju čovek može steći: njena potencijalna vrednost daleko prevazilazi i novac, i moć, i uticaj. Bez ičije pomoći, čovek za nešto silno zagrejan biće ubedljiv i uzdizaće se iznad svih i tamo gde će bogatstvo što ga je okupila manja grupa radenika jedva pobuditi ikakvo zanimanje. Ljudska ponesenost ruši predrasude i sve što joj stoji na putu, sa prezirom odbacuje nerad, juriša na tvrđavu svog cilja, i, poput lavine, satire i prekriva sve prepreke. Naučio sam veliku lekciju - silina moje ponesenosti čini moju veru u delanje! A sa verom ne mogu omašiti.

Uvek ću svoje dane oblivati zlatnim sjajem radosne ponesenosti.

Neki među nama osećaju se ponesenim tek na mahove, a neki u takvom stanju ostaju po čitav dan, pa i po nedelju dana. I jedno i drugo je dobro; ali, ja moram, i hoću, da svoju ponesenost održavam trajno, iskreno i bez ostatka, tako da svoj današnji uspeh mogu ponoviti i sutradan, i sledeće nedelje i sledećeg meseca. Istinska ponesenost, zaljubljenost u ono što činim u nekom trenutku, deluje na čudne načine koje, čak, nije neophodno ni da razumem; dovoljno mi je što znam da će uliti novu životnost u moje mišiće i moj um.

Oduševljenost za sve što radim, uz ozbiljan trud, postaće mi navika. Najpre moramo izgraditi svoje navike, a onda, bile dobre ili rđave, one će uobličavati nas. Radosna ponesenost predstavljaće kočije za put u bolji život. I već mi na usnama titra osmejak pri samoj pomisli na sva dobra koja stoje preda mnom.

Uvek ću svoje dane oblivati zlatnim sjajem radosne ponesenosti.

Radosni podsticaj što ga u sebi nosimo u stanju je da pomera planine i da očarava čak i nišče duhom. On je genij iskrenosti, i čak je i istini teško da bez njega izvojuje pobedu. Kao i mnogi drugi, i ja

sam provodio život sa lažnim predstavama o valjanim nagradama, u uverenju da udobnost i raskoš treba da mi budu ciljevi - dok jedino što nam je potrebno da budemo srećni jeste da imamo nešto što će nas činiti ponesenim. Silina te obodrenosti značiće za moju budućnost više nego što prolećna kiša znači za rast useva.

I stoga, od ovog časa, moji će dani biti različiti od onih u prošlosti. Nikada više neću razmišljati o tome da je trudan rad neophodan za moj opstanak; jer, u tom slučaju osetiću prinudu da radim, i sati svakoga dana činiće mi se da se rastežu do u beskonačnost. Neka mi, stoga, bude dopušteno da zaboravim da moram raditi da bih se prehranio, i da se u dnevne obaveze upuštam sa svom energijom kojom raspolazem, u najboljem raspoloženju i s najvećom zainteresovanošću. Zahvaljujući tome, rezultati koje ću postizati biće bolji no ikad; sati će mi brzo prolaziti; i ukoliko mi, iz dana u dan, taj dotok ponesenosti ne presahne, siguran sam da ću biti od veće koristi i sebi samom i svem svetu.

Ne postoji ljudsko biće, ne postoji zanimanje, ne postoje nedaće na koje ne bih bio u stanju da utičem ovakvim svojim pristupom.

Uvek ću svoje dane oblivati zlatnim sjajem radosne ponesenosti.

I u tom blistavom sjaju biću u stanju da uočim, po prvi put, sve dobre strane života koje su mi ostajale skrivene tokom niza godina ispraznosti. Kao što mladi ljubavnik ima istančaniji osećaj i dublji uvid, i u predmetu svoje ljubavi uočava bezbroj vrline i vrednosti koje drugima ostaju nevidljive, tako ću i ja, prožet silnom ponesenošću, postepeno sricati moć najviše spoznaje i najdubljeg sagledavanja, sve dok ne budem u stanju da uočim lepotu i vrline na koje drugi ostaju slepi; lepotu i vrline koje su u stanju da pruže bogatu nadoknadu za mnogo teškog rada, odricanja, nedaća, pa čak i proganjanja. Uz silinu ponesenosti moći ću da sve što me snađe okrenem na bolje; pa, čak i ako tu i tamo posrnem - jer, ne zaboravimo, to se povremeno događa i najnadarenijima - ponovo ću se uspraviti i nastaviti sa svojim životom.

Uvek ću svoje dane oblivati zlatnim sjajem radosne ponesenosti.

Osećam se zaista ushićenim, znajući da u rukama imam veliku moć da ovakvim pristupom unesem promenu u svoje dane, pa i u čitav svoj život. I iskreno žalim legije onih koji ne shvataju da se i oni mogu okoristiti tom velikom moći -moći koja je već u njima - da ih povede u budućnost.

Okrenuću, sada, listove kalendara unazad i vratiti se onom neodoljivom svojstvu mladosti, čija se silna ponesenost rasprskava poput prolećnih voda iz planinskog izvora. Mladi ne uočavaju pred sobom nikakvu tamninu; nikakvu zamku iz koje se nije moguće izbaviti. Ni ne osvrću se na to da u svetu postoje i stvari kao što je neuspeh, i veruju da je čovečanstvo, tokom svih ovih stoleća, samo na njih čekalo, da mu donesu istinu, i pregnuće, i lepotu.

Danas ću visoko podići svoju buktinju i svima deliti osmehe.

Uvek ću svoje dane oblivati zlatnim sjajem radosne ustreptalosti.

12

Četvrti zavet uspeha

U posedu sam čudesne moći. Poznata mi je tajna kako da utičem na misli i delanje drugih, kada se nadu u mom društvu.

Tokom vekova, ovo je znanje, samo po sebi, pametno iskorišćeno, omogućilo stotinama ambicioznih pojedinaca da se uspnu do najviših stepenika slave, bogatstva i moći.

Nažalost, tek je nekolicina među njima bila svesna moći kojom raspolažu; ogromna većina drugih, zbog svog neznanja, platila je visoku cenu čemerom i slomljenim srcem. Izgubili su prijatelje, vrata su se pred njima zatvarala, prilike su im se izjaljavale i snovi im bili krhni.

Sve do sada i sam sam pripadao toj žalostivoj većini, sve vreme uništavajući svoje izgledе na uspeh i sreću, jer sam pogrešno koristio moć za koju nisam ni znao da je posedujem.

Zahvaljujući ovom svitku, oči su mi se najzad otvorile. Tajna je tako jednostavna da je svako dete može razumeti, i nagonski je koristi na svoju dobrobit. Na druge možemo uticati ukoliko se prema njima ophodimo na isti onaj način na koji bismo želeli da se i oni ophode prema nama. Svi smo mi slike i prilike jedni drugih, sa istim čulima, istim osećanjima, istim nadama, istim strahovima, istim zabludama i istom krvlju. Ukoliko nekog od nas spopadne svrab, naš bližnji počinje da se češe. Ako se neko osmehne, njegov mu bližnji uzvraća istom merom.

Kakva sam samo neznalica bio! Poznato mi je da čovek, sam, ne može da postigne uspeh. Poznato mi je da ne postoje ni čovek ni žena koji su, isključivo, sami sebe stvorili. Shvatam, saglasno s tim,

da bez pomoći drugih ne mogu da ostvarim svoje ciljeve; a ipak, osvrćući se na svoju prošlost, nije mi teško da uvidim koliko su me moja dela držala zatočenog iza rešetaka žaljenja.

Ali, zbog čega bi iko pozeleo da doprinese mom uspehu?

Kada god bih se namrgodio, u odgovor bi mi došlo namršteno lice.

Kada god bih povikao u besu, čuo bih odjek gnevni glasova.

Kada god bih se požalio, mrki pogledi bi me prostrelili.

Kada god bih stao da kunem, uvek mi je mržnja stizala u odgovor.

Moja vlastita dela behu me osudila da bivstvujem u svetu u kojem ni na čijem licu nema osmeha, u svetu neuspeha. Budalasto sam optuživao druge zbog svojih nedaća; ali, sada uviđam da je greška bila na mojoj strani.

Napokon, konačno, oči su mi se otvorile.

Obavezujem se da ću se ovog posebnog zaveta uspeha pridržavati čitavog života:

Nikada više neću se ophoditi neljubazno ni prema jednom živom stvoru.

Upućivaću osmehe, podjednako, i prijateljima i neprijateljima, i dawaću sve od sebe, sada kad znam da je jedan od najdubljih poriva u prirodi ljudi u tome da dobiju priznanje; da u svima nađem vrednosti koje valja ceniti. Uistinu, u svakome od nas postoje odlike koje zaslužuju hvalu, i sve što je potrebno jeste da budem siguran da hvale odajem iz srca i glasom u kome se lako prepoznaje iskrenost.

Odavati hvalu, osmehivati se, pokazivati zainteresovanost za druge, u podjednakoj je meri dobrobitno kako za onog koji daje, tako i za onog koji prima. Ta velika moć, koja tako snažno utiče na druge, i u mom vlastitom životu činiće čuda, budući da će mi moji bližnji uzvratiti zahvalnošću na mnogo načina. Osmeh je uvek najjeftiniji

poklon kojim bilo koga mogu darivati; a opet, njegova moć u stanju je da nadjača i sama kraljevstva. Oni prema kojima se odnosim ljubazno, rečima hvale, ubrzo će početi da shvataju da u meni postoje vrednosti koje nikada ranije nisu zapažali.

Nikada više neću se ophoditi neljubazno ni prema jednom živom stvoru.

Mojim danima prituživanja i žaljenja na druge napokon je došao kraj. Nema ničeg jednostavnijeg od nalaženja mana. Nikakva nadarenost, nikakvo samoodricanje, nikakva pamet i nikakav poseban karakter nisu potrebni da bi čovek gundao. Više nemam vremena za takvo, žaljenja dostojno traganje. Ono bi samo obezbojilo moju ličnost, tako da više niko ne bi poželeo da mi bude družbenik. To je sada deo mog nekadašnjeg života. Ali, ne i ovog sadašnjeg.

I, zahvalan sam na novoj prilici koja mi se ukazuje.

Svojim mrgođenjem, turobnošću i ljutitim pogledima protraćio sam čitave godine dobrih prilika, dok bi osmeh i lepa reč otvorili mnoga vrata i omekšali srca bezbroja onih koji su mi mogli pružiti ruku pomoći. Tek sada savladavam veliko umeće života - da iskoristim zlatni trenutak prilike koja mi se pruža i da dosegnem sve ono dobro što nam je na domašaju ruku.

Nikada više neću se ophoditi neljubazno ni prema jednom živom stvoru.

Osmeh i stisak ruku, na kraju krajeva, jednostavan su izraz ljubavi. Sada mi je poznato da život nije sačinjen od velikih žrtvi ili dužnosti, već od malenih stvari, pri čemu su osmesi, ljubaznost i sitna darivanja, upućeni kada god je i gde god je to moguće, ono što zadobija i trajno vezuje svako srce. Najbolje delove čovekovog života čine upravo sitni izrazi razumevanja i pažnje. Ljubazne reči utiskuju svoju sliku u ljudske duše, i to je, odista, prekrasna slika. Onoga kome su upućene, te reči smiruju, daju mu utehu i spokoj, i čine da se srami zbog svojih zlobivih, zlojedljivih i zlodejnih osećanja. Još nisam počeo da ljubazne reči delim onako obilato

kako bi trebalo, ali, postepeno, kroz praksu, osećam da ću u tome postajati sve bolji. Ko bi bio tako budalast da to ne pokuša, kada mu postizanje sreće od toga zavisi?

Nikada više neću se ophoditi neljubazno ni prema jednom živom stvoru.

Sad jasno vidim da se u životnoj svakodnevicu, kroz sitne izraze promišljene ljubaznosti, ne samo iz dana u dan već i iz sata u sat, kroz reči, boju glasa, gestove i poglede, naklonost i štovanje i stiču i čuvaju. Kako je samo lako nekoj dobrotivnoj osobi da oko sebe širi zadovoljstvo, i kako, neminovno, dobro srce postaje izvor radosti, čineći da svi u njegovoj blizini zrače osmesima sreće. Svake noći, kada se povučem na počinak, molim se da sam minulog dana bar jedno ljudsko biće učinio srećnijim, ili mudrijim, ili bar malčice zadovoljnijim samim sobom.

I kako, onda, mogu da ne uspem, od ovog trenutka pa nadalje, ako se budem držao zaveta ispisanog na ovom svitku, tako da, u budućem vremenu, i sam vazduh što ga sada udišem zasja ljubavlju i dobrim željama?

Nikada više neću se ophoditi neljubazno ni prema jednom živom stvoru!

13

Peti zavet uspeha

Ni sunce ne blista uvek. Ni grožđe ne sazreva uvek. Ni grobari nisu uvek dokoni, niti mir vlada večno.

I evo, u ovom času, sa žaljenjem spoznajem i drugačiju istinu. Premda sam već okusio opojno vino uspeha, zahvaljujući ovim svicima jasno mi je da se ne mogu nadati da ću ostatak života provesti hodeći planinskim vrhovima. Bez obzira na to koliko se trudio, koliko istrajan bio i koliko se isticao u preduzeću kojeg sam se latio, i dalje će biti dana i nedelja i meseci kada će jedini ishod svega što pokušavam biti osujećenje i neuspeh. Dobro smo snabdeveni zlatom i dragim kamenjem? Ali, to nije dovoljno. Drugi ih imaju više od nas. Zaštićeni smo i bezbedni? Ali, zaštićeni i bezbedni od čega? Od bolesti? Nezaposlenosti? Pljačke? Imamo li brojne prijatelje i porodicu koja nas voli? Ali, da li je prijateljstvo nešto u šta se možemo pouzdati? Da li će njihova ljubav potrajati?

Strah od zle kobi koja vodi u neuspeh baca svoju strahotnu senku na sve dane našeg života. Oblici i boje joj se menjaju, zamišljena je ili stvarna, zbrkana je ili jasna, privremena je ili trajna. Pretnja zlom kobi unosi pometnju u radnika koji se trudi da sačuva svoj posao, oca koji se moli da smogne sredstva da prehrani svoju porodicu, trgovca koji se nada da će prodati svoju robu, vojnika koji predvodi svoje drugove u bici. Pretnja zlom kobi muči sve podjednako - i princa i prosjaka, i mudrog i nepametnog, i sveca i zločinca. Ranije, naprosto nisam znao kako da se nosim sa tom pretnjom, i rane što su mi ih otvarali moji porazi bile su dovoljno ozbiljne da pomrače moje nade i da unište moje težnje. Ali, tako više neće biti! Ovo je moj novi život, i sada mi je poznata tajna kako da se, kada se na mene sruče, okoristim i svojim porazima.

U svakoj nedaći nastojaću da pronađem seme konačnog trijumfa.

Nema bolje učiteljice od zle kobi. Svaki poraz, svako slamanje srca, svaki gubitak, nose u sebi vlastito seme, vlastitu pouku kako da sledećom prilikom poboljšam svoj učinak. Nikada više neću doprineti svom padu, tako što ću odbijati da se suočim sa istinom i učim iz sopstvenih grešaka. Iskustvo je najvredniji sažetak patnje; pa ipak, jedna od najtegnijih činjenica života jeste da mudrost ne može biti prenesena na druge. Sve mora proći kroz svoju vlastitu školu, i za svakoga od nas lekcije su drugačije. Ne postoji drugi put. Zla kob je, naprosto, uvek prva staza koja vodi do istine, i ja sam pripravan da naučim sve što mi je potrebno da znam kako bih poboljšao uslove svog života.

U svakoj nedaći nastojaću da pronađem seme konačnog trijumfa

Sada sam već bolje pripremljen da se ponesem sa svakom nedaćom. Po prvi put shvatam kako brzo prolaze sva dela i sva zbivanja, dobra i loša, značajna i neznčajna, i kako naprosto nestaju, bilo da se radi o onome što čini čovek, bilo o onome što priroda čini. Ne samo da se sve stvari u životu besprestance menjaju, već su i uzrok stalnih i beskrajnih promena jedni u drugima.

Svakoga dana zatičem sebe na samom rubu uzane staze. Iza mene je nesagledivi ambis prošlosti. Ispred mene je budućnost, koja će progutati sve što me danas bude snašlo. I bez obzira na to kakva me sudba čeka, dobro mi je znano da ću uživati, ili patiti, samo jedan kratki tren. Veoma je mali broj onih koji shvataju tu očiglednu istinu, dok ostali dopuštaju da im se nade i težnje rasplinu čim ih zadesi tragedija. Ti nesrećnici, sve do same smrti, nose na glavi trnov venac, i iz dana u dan obaziru se za drugima, očekujući od njih naklonost i pažnju. Ali, zla kob nikada neće uništiti onoga ko ima hrabrosti i vere. Svi smo mi iskušani u proždirućem ognju, ali iz njega svi ne izlazimo. Ja ću izići. Zlato se na užarenom ugljvlju, bez ikakvog gubitka, može održati i po mesec dana, a ja sam dragoceniji od sveg zlata.

Sve će minuti.

U svakoj nedaći nastojaću da pronađem seme konačnog trijumfa.

Sada uviđam da i zla kob ima svoje prednosti, premda ih često nismo svesni. To su jedine terazije na kojima mogu meriti one koji se izjašnjavaju kao moji prijatelji, i spoznati istinu. Istovremeno, to je i stanje pri kojem ponajlakše postajem svestan svog unutarnjeg sebe; ono je to koje ima čudesnu sposobnost da iz mene na videlo dana izvlači svojstva koja bi, pod povoljnim okolnostima, verovatna ostala zametnuta.

Pretnja zlom kobi prati nas od klevke do groba. Dragi kamen može se izbrusiti samo trenjem; ja se, opet, mogu usavršiti samo kroz iskušenja. Priznajem da mi čini dobro da se sušim na toploti i da se kvasim na kiši života; pa ipak, priznajem i da sam svaku nedaću koja mi je nanela patnju propratio kricima gneva i ozlojeđenosti upućenih nebu. Zbog čega mi Gospod čini take užasne stvari? Zbog čega me lišava ove ili one stvari, koje su mi toliko važne?

Sada mi je znano da ne postoje trenuci u životu kada prilike, kada mogućnosti da se bude i da se čini, javljaju u mojoj duši u tolikoj meri kao kada sam izložen patnji surove kobi. I tada sve zavisi od toga hoću li uzdići glavu, ili je pognuti u traženju pomoći. Ako pribegnem varkama ili priručnim rešenjima, prilika će zauvek biti propuštena i ja iz svega neću izići ni bogatiji ni veći; ne, već možda, čak, zbog bola, i onemoćaliji, siromašniji i manji. Ipak, ukoliko se okrenem Bogu, a to ću od sada i činiti, svaki trenutak zle kobi može se preobratiti u trijumfalnu prekretnicu mog života.

U svakoj nedaći nastojaću da pronađem seme konačnog trijumfa.

Kada god se, u buduće, na mene sruči strašan poraz, uvek ću nastojati, kada prvi bol mine, da istražim kako bih zlu kob mogao usmeriti na dobro. Kakve samo velike mogućnosti može otvoriti takav trenutak... Gorak koren što ga držim u ruci preobraziti u mirisavi cvetni vrt!

Da, u svakoj nedaći nastojaću da pronađem seme konačnog trijumfa.

14

Šesti zavet uspeha

Predugo sam se zavaravao. Samo sam na rečima bio na usluzi onima koji su me upošljavali, i nisam prestajao da zanovetam zbog svakog sata onoga što sam smatrao gnjavažom od posla. Rad je za mene predstavljao žalostivu cenu koju sam morao da plaćam da bih opstao, budući da, kako mi se činilo, bogovi pri mom rođenju nisu bili spremni da mi stave zlato u ruke i krunu na glavu. Kakva sam samo budala bio!

Danas mi je, međutim, znano da je plod nastao radom najslađe od svih zadovoljstava; i premda je moguće da čovekov genij započne neko delo, samo će ga rad privesti kraju.

Zahvaljujući ovim svicima, oči su mi se napokon otvorile.

Koliko bi mi samo poslovi lakše pali da sam dao sve od sebe da ih najvaljanije obavljam, umesto što sam vreme provodio tražeći izgovore što im se ne posvećujem onoliko koliko je to potrebno.

Postoji jedna ogromna tajna uspeha, pred kojom se sva druga pravila čine patuljastim. Sasma je sigurno da će se još vekovima, pa i milenijumima, nalaziti na svim spiskovima uslova za izgradnju boljeg života; pa ipak, ljudi će je se uvek iznova odricati, smatrajući njene zahteve preteškim. Bogatstvo, položaj, slava, čak i neuhvatljiva sreća biće na koncu moji, ukoliko odlučim da svakoga dana dajem od sebe više no što mi je po plati određeno. Postoji još jedan, i delatniji način da se upamti najteži zakon života: ukoliko se od mene zatraži da propešačim jednu milju, od svoje ću volje propešačiti stotruko duži put. Tokom vekova koji će doći, evo od sada, samo će nekolicinu krasiti odlučnost da sledi tu veliku tajnu uspešnih - i oni će biti ti kojima će pripasti sve časti.

I evo, ja započinjem danas!

Nikada više neću dopustiti sebi da neki zadatak ne obavim najbolje što mogu!

Jer, sada mi je znano da moram, da bih izrastao i cvetao, da se svim silama posvetim svom poslu, i da uvek, bar malčice, budem ispred svog vremena. Oni koji su dospeli do vrha upravo su oni koji se nisu zadovoljili da čine samo ono što se od njih zahteva. Oni čine više. Oni su ti koji pešače još jednu dodatnu milju. I, još jednu, ni za trenutak ne pomišljajući kakvu će nadoknadu za to dobiti. Oni dobro znaju da ih, na kraju, nagrada čeka.

Postoji samo jedan siguran način da čovek ostvari svoje ciljeve, a to je mukotrpan rad, i mentalni i fizički. Ako, da bih se razlikovao od drugih, ne bih bio spreman da platim tu cenu, trebalo bi da budem pripravan da se prepustim budućnosti ispunjenoj suzama i čemerom -samosažaljivo se tukući po grudima zbog ispraznosti života, lišenog osmeha i dobitaka. Ali, više ne osećam sažaljenje prema samom sebi. Već sam skrenuo s tog puta koji ne vodi nikuda.

Nikada više neću dopustiti sebi da neki zadatak ne obavim najbolje što mogu!

Ali, nisam ni prikovan za svoj posao. Nisam rob. Čak i ako **mrzim** posao koji moram da obavim, shvatam da je radnički trud neophodan da bi se zazvalo bogatstvo mog uma, kako bih bio u stanju da uvećam svoje dobitke - baš kao što su oranje i setva neophodni da bi zemlja dala plodove. Nijedan zadatak neće mi se više činiti preteškim, pod uslovom da nikako ne zaboravim da sam božje dete, rođeno da bi pobeđivalo.

Kakav god posao da stoji preda mnom, neka mi bude dopušteno da ga obavljam s ljubavlju, i nikada neću omašiti.

Moguće je da je moj udeo u današnjim poslovima ograničen, ali sama činjenica da je rad u pitanju čini ga dragocnim. Svet se kreće ne samo posredstvom moćnih mišica naših junaka, već i zahvaljujući

sitnim, ali udruženim naporima svakog poštenog radenika. Tajna istinske ljubavi prema radu stiže se u nadi u uspeh u datom poslu ali, ne zbog podsticaja izraženog kroz novac, ili zbog vremena na nj utrošenog, ili zbog primenjene veštine, već zbog ponosa i osećanja zadovoljstva što ih sam rad pruža.

Najdostojnija nagrada za nešto što čovek dobro obavi jeste činjenica da je to nešto dobro obavljeno.

Nikada više neću dopustiti sebi da neki zadatak ne obavim najbolje što mogu.

I, od sada, kad mi se radni dan privede kraju, počecu da iznenađujem svet. Ostaću za svojim poslom bar još malčice, i učiniti da taj dodatni napor bude ulaganje u moju sutrašnjicu. I, sa takvim pristupom, tako retkim u ovom sebičnom svetu u kome živimo, naprosto ne mogu da ne uspem.

Ali, istovremeno, ukoliko svoj posao obavljam na ovakav način, ukoliko istrajavam u tome da propešačim bar još jednu milju, moram se pripremiti za poruge onih koji svoje dnevne obaveze nikada ne uspunjavaju kako valja. Da bih nešto veliko postigao u ovom svom kratkom životu, shvatio sam da se moram baciti na posao sa svom usredsređenošću svog uma, i mišića, i vremena, i da je sasna moguće da se onima koji žive u glibu dokonjaštva učinim kao osoba s uma sišavša. Pa, neka bude i tako.

Nikada više neću dopustiti sebi da neki zadatak ne obavim najbolje što mogu.

Neka imam ljubav i posao, samo to dvoje, i moći ću da život proživim u zadovoljstvu.

Ne mogu da dugo budem sretan bez hrane i pića, bez odeće i skloništa; ali, sve to mogu imati u izobilju, a da ipak ne budem srećan. Šta je najbolje za jednu reku? Razume se, da neprestano teče. Zaustavi li se, počinje da gnjili. Isto tako, i za mene, najbolje je ono što moj tok čini živim. Tek malen broj ljudi u punoj meri shvata

koliko je njihova sreća zavisna od njihovog rada; od činjenice da su nečim uposleni, bez mogućnosti da se hrane sami sobom. Bez svog rada nisam ništa. Ključna tajna sreće jeste nešto raditi.

Nikada više neću dopustiti sebi da neki zadatak ne obavim najbolje što mogu.

Nikada više neću propustiti da propešačim i onu dodatnu milju, niti dopustiti da dam od sebe manje no što mi plata nalaže.

Obavljajući, od sada, svoje poslove što mi je predanije moguće - ne samo ono što mi sledi i ni trunčicu preko toga, već još malčice više... I to malčice više vremenom će postati vrednije od svega drugog. I ako budem trpio, kao što će sigurno biti slučaj, i ako budem posumnjao u vrednost svojih napora, što će se sigurno događati, ipak neću odustajati od svojih obaveza. Uneću u njih sve svoje srce i nebo će se namah razvedriti; i, upravo, iz sumnji i trpljenja proisteći će veličanstvena radost življenja.

Neka mi bude omogućeno da uvek sledim ovaj po svemu poseban zavet uspeha:

Nikada više neću dopustiti sebi da neki zadatak ne obavim najbolje što mogu!

15

Sedmi zavet uspeha

Svoje napore razasuo sam u premnogo pravaca. Toliko sam godišnjih doba protraćio, jurcajući od jedne duge do druge.

Bezbroj godina utrošio sam spuštajući posude u prazne bunare.

I, sve vreme nisam prestajao da se nadam da će mi uspeh, sreća i bogatstvo pripasti jednog dana.

Uzalud sam čekao. I, da nije bilo čuda ovih svitaka, mogao sam čekati zauvek. Žalosno, zaista. Kada se zaputi ulicom na kojoj piše 'uskoro', čovek se na kraju nade pred kućom na kojoj stoji 'nikad'.

Sve to sada je iza mene.

Jasno mi je, sada, zbog čega mi je uspeh stalno izmicao. Čovek koji se neprestano lomi koju od dveju stvari da učini, na koncu neće učiniti nijednu. Ukoliko se kolebam između dva plana, između jednog i drugog cilja, i sve vreme se povijam na vetru, poput ljiljana, u svakom smeru u kojem pokazuje igla na kompasu, nikada neću postići ništa; ni veliko, ni korisno.

U ovom svetu napreduju samo oni koji se, u datom trenutku, usredsreduju na samo jednu stvar. U velike ljude ili velike žene računaju se oni koji nikad ne iskoračuju van onoga što čini njihovu izuzetnost; koji ne rasipaju, uludo, svoju posebnost. Sada mi je, napokon, znana velika tajna koju, premda mi je sve vreme stajala pred očima, nikako nisam uspevao da prozrem.

Uvek ću čitavog sebe posvećivati zadatku koji u datom trenutku stoji preda mnom.

Veliku razliku između onih koji uspeavaju i onih koji ne uspeavaju ne čini količina posla koju i jedni i drugi obave, već količina pametno obavljenog posla. Mnogi od onih koji neslavno propadaju daju sve od sebe da postignu veliki uspeh; ali, poslove koji im se povere obavljaju nesređeno, tako da ono što su izgradili jednom, ruše drugom rukom. Okolnosti u kojima se nalaze, ne koriste da bi ih pretvorili u mogućnosti za sebe. Ne poseduju, naprosto, sposobnost da časne poraze preobrate u rečite pobede. Uprkos tome što raspolažu i sa dovoljno sposobnosti i sa dovoljno vremena - ta dva glavna stuba uspeha - oni nastavljaju da tamo i amo povlače svoja prazna kolica, i pravi cilim njihovog života ostaje tako neistkan.

Nikada više neću dozvoliti sebi da otaljavam neki posao, u koji bi bilo potrebno da uložim čitavo svoje biće. Oči su mi se napokon otvorile. Od ovog časa, ono što činim činiću kao da ništa drugo na svetu nema nikakvu važnost.

Izrastanje hiljada hrastovih šuma počiva na jednom jedinom žiru.

Usredsređenost i istrajnost učinili su da na egipatskim pustarama budu sazdane piramide.

Majstor posvećen samo jednom zanatu u stanju je da prehranjuje svoju porodicu; ali, majstor od sedam zanata nije u stanju ni sebe da izdržava. Nijedan vetar nije dovoljno dobar za moreplovca koji ne zna u koju luku da se uputi. A ja sada znam kuda želim da krenem, i znam, takođe, kako da stignem tamo kamo sam se uputio.

Uvek ću čitavog sebe posvećivati zadatku koji u datom trenutku stoji preda mnom.

Ne mnogo stvari, a ravnodušno, već samo jednu stvar, i to vrhunski - ono je što predstavlja zahtev našeg sveta. Onaj koji rasipa svoje napore ne može se nadati da će uspeti.

Ukoliko jednog salamandera presečemo nadvoje, njegov prednji deo nastaviće da juri unapred, a njegov zadnji deo unatrag. Na isti način

napreduje i onaj koji deli svoje težnje. Uspeh ne trpi rasipanje energije.

Spreman sam za velike promene u svom životu, i svet će znati da sam promenio svoje usmerenje. Ogromna je moć nad životom ona moć koja se pravimice usredsređuje na ciljeve. Moj glas, moj način oblačenja, moj izgled, čak i sami moji pokreti i gestovi izmeniće se kad budem počeo da živim život ispunjen svrhom.

Kako je bilo moguće da, poput tolikih drugih, i ja ostanem šlep za tu veliku istinu?

Čovek koji nešto veoma dobro zna, i čini to bolje no iko drugi, čak i ako se radi o pukom umeću gajenja sočiva, zaslužuje krunu kojom će biti okrunjen. Ukoliko, zahvaljujući tome što je sve svoje energije na to usredsredio, gaji najbolje sočivo, on jeste dobročinitelj sveg čovečanstva i kao takav zaslužuje sve hvale.

Uvek ću čitavog sebe posvećivati zadatku koji u datom trenutku stoji preda mnom.

Ja ću biti taj koji ću odabirati svoje ciljeve, i zauvek ću ih držati na umu. Jer, nalazimo samo ono za čim tražamo puna srca. Ukoliko od života ne tražim ništa posebno, upravo ću to i dobiti. Pčela nije jedini insekt koji sleće na ružu, ali jeste jedini koji s nje odnosi med. Nije važno bogatstvo onoga što smo uspeli da napabirčimo, posle godina učenja i mukotrpnog rada u mladosti. Ako krenemo u život sa nejasnom predstavom o svom budućem radu, možemo biti sigurni da ni slučajem nećemo nabasati na srećnu okolnost koja će to čime se bavimo složiti u velelepno zdanje veličanstvenih razmera.

Često nam govore da u životu treba da ciljamo navisoko; ali, zapravo, treba da ciljamo na ono što možemo dosegnuti. Imati opšti cilj, naprosto, nije dovoljno. Strela odapeta sa luka ne obazire se, gledajući šta na svom putu može pogoditi, već stremi pravo svojoj meti.

Grmljavina što se razastire nadaleko i naširoko beznačajna je u poređenju sa jednim jedinim, usredsređenim na jednu tačku udarom munje.

Sada mi je znano da se ne može dogoditi da, postojano i istrajno, sa svim moćima svog uma, sledim neki valjan cilj i da ipak ne uspem. Ukoliko uz pomoć uveličavajućeg stakla usmerim sunčeve zrake, čak i u dane najmrzlije zime, sa lakoćom mogu da potpalim vatru.

Uvek ću čitavog sebe posvećivati zadatku koji u datom trenutku stoji preda mnom.

I najslabiji živi stvor, ukoliko sve svoje snage usredsredi na jedan jedini cilj, može postići izvrstan rezultat, dočim je moguće da i onaj najsnažniji, ukoliko se rasipa na više poslova odjednom, ne postigne baš ništa. Postojano i neprestano kapajući, kapi vode biće u stanju da izdube i najtvrđe stene, dok silovita, žurna bujica, uz zastrašujuću grmljavinu prohuji ponad njih, ne ostavljajući za sobom nikakav trag.

A ja ću ostaviti tragove za sobom. I svet će znati da sam bio ovde.

Uvek ću čitavog sebe posvećivati zadatku koji u datom trenutku stoji preda mnom.

16

Osmi zavet uspeha

Bio sam tako slep.

Nikako nisam uspevao da prepoznam prilike što su mi se u životu ukazivale, naprosto stoga što su se javljale pod obrazinom mučnog rada.

Nikada nisam uočio onu zlatnu kočiju što je stajala i čekala da me preveze u bolji život, budući da su mi oči, dok sam besciljno tumarao sporednim stazama života, bile pune suza izazvanih samosažaljenjem.

Ali, moj stav više mi ne zamućuje pogled, pošto sam svoj stav promenio.

Danas shvatam da se prilike nikada ne ukazuju, sa svim onim što sa sobom nose -bogatstvo, uspeh ili časti - ispisanim krupnim i vidljivim slovima. U sve što preduzimam moram uložiti sve svoje napore, jer, u protivnom, moguće je da ni najvećih mogućnosti ne budem svestan, naprosto stoga što se zvonce nije oglasilo. Sviće dan, kao i svi drugi dani, i u jednom satu se rascveta, nastavljaajući da cveta i tokom ostalih sati; ali, moguće je da se baš toga dana i tog sata susretnem sa životnom prilikom. Suočavati se odvažno i istrajno sa svakim zadatkom, ma koliko on težak i trudan mogao biti, jedini je način da budem siguran da ću zgrabiti veliku priliku kada se pojavi, bez obzira da li će se obznaniti uz jek truba ili će se, kao što najčešće biva, skrivati pod plaštom prašine.

Onaj stari ja, koji je prezirao svakodnevni rad i koji je svoje osećanje osujećenosti istresao na svakog s kim bi došao u dodir, naprosto nije

bio sposoban da se posveti dugoj opsadi prilike što bi mu se ukazala. A danas, zahvaljujući ovim svicima, iznova gradim svoj život i voljan sam da hodim uzdignute glave, u traganju za prilikama sa istom onom neumoljivošću sa kojom lav kreće u potragu za plenom.

Nikada više neću stajati i čekati, u nadi da će mi se prilika sama od sebe ukazati.

Okrenuo sam leđa prošlosti. Nijedan od onih negdašnjih neuspeha neće usporiti moj postojani hod prema prostorima uspeha i sreće, gde ću provesti preostale dane svog života. Jer, sada znam da ću, ukoliko želim da zapevam, uvek pronaći i pesmu.

Danas se osvrćem unazad samo zbog uspomena. Kakva sam samo bedna olupina dozvolio sebi da postanem! Postoji jedna stara poslovice, koja kaže: „Uživaj u onom malom što imaš, dok budale traže nešto više“. U prošlosti sam u to verovao i u skladu sa tim se ponašao; jer, ne govore li sve stare poslovice suštu istinu? Ne, ne govore! Započinjem novi život, i obrnuo sam naglavce tu poslovice, na isti način na koji sam izmenio i svoje ponašanje iz prošlosti. I, što se mene tiče, sada ta poslovice kaže: „Dok budala uživa u onom malom što ima, ti ćeš potražiti nešto više!“

Nikada više neću stajati i čekati, u nadi da će mi se prilika sama od sebe ukazati.

Tokom ovih nekoliko nedelja već sam u znatnoj meri poboljšao mnoga svojstva svog karaktera, tako da sada bolje umem da prepoznam priliku i da od nje uzmem svoj deo. Zahvaljujući svakodnevnom ponavljanju reči iz ovih svitaka već sam iz sebe iščupao rđave navike koje su me povlačile unazad, a s obnavljanjem svog života tek sam započeo. Neka mi bude dopušteno da započnem odavde gde se sada nalazim, uprkos izvesnim svojstvima koje još uvek nosim u sebi i koje me često navode da prezirem samog sebe. Neka mi bude dopušteno da se sa njima uhvatim ukoštac, jednim po jednim, i da uz pomoć Gospodnju porazim svoje slabosti. I na samom kraju, ukoliko budem imao hrabrosti da

dosegnem i ono što mi je van domašaja, i dovoljno vere da mogu biti ono što treba da budem - odista ću postati bolji.

Budalasto sam, u prošlosti, dopuštao da me porazi i kajanja toliko pritiskaju, da sam bio prinuđen da hodim duboko pognute glave i pogleda uprtog u zemlju. I sada, kada sam odbacio svoj preteški jaram prošlosti, i kada sam napokon podigao pogled, u prilici sam da vidim, gde god da pogledam, otvorena vrata koja me, pozdravljajući me dobrodošlicom, vode u novi život.

Nikada više neću stajati i čekati, u nadi da će mi se prilika sama od sebe ukazati.

Svakoga dana, kada sebi postavljam zadatke, na sam vrh spiska staviću podsetnik: da uvek treba da budno motrim na prilike koje mi se mogu ukazati. I svakog jutra, kada se probudim, krenuću u susret danu sa osmehom, bez obzira na to kakve me neprijatne dužnosti očekuju. Prilike, baš kao ni ljubav, nikada se ne odazivaju na čemer i očaj. Danas mi je znano da su oni koji ponajvećma uspevaju baš vedri i puni nade ljudi; ljudi koji svoje poslove obavljaju sa osmehom na licu; ljudi koji prilike što im se ukazuju i promene što im se dešavaju u ovozemaljskom životu prihvataju vedro i u dobrom raspoloženju, odnoseći se podjednako i prema nedaćama i prema dobrobiti. Mudri su oni ljudi i žene koji umeju ne samo da pronađu, već i, još više, da sebi stvaraju prilike.

Kako sam samo mogao proživeti tolike godine, ne uočavajući istinu koja mi se, danas, tako jasno ukazuje? Zbog čega toliki među nama posmatraju kako zlatni trenuci reke života prolaze pokraj nas, a stvarno ne vide ništa osim peska? Zbog čega, kada nam anđeli dođu u pohode, toga postajemo svesni tek pošto nas napuste?

Mogućnosti što nam se ukazuju često su tako sićušne da ih ni ne primećujemo; pa ipak, u njima je često sadržano seme velikih preduzeća. Isto tako, prilike se nalaze posvuda, i stoga moram uvek držati spremnu udicu. Moguće je da velika riba naiđe baš kada je najmanje očekujem.

Nikada više neću stajati i čekati, u nadi da će mi se prilika sama od sebe ukazati.

Nisam više osoba koja sam bio pre samo nekoliko nedelja.

Prilike mi više nikada neće ostajati skrivene.

Više ne cvilim i ne cepam svoju odeću i ne proklinjem svet zbog toga što me dobre stvari u životu mimoilaze. I dalje sam nezadovoljan onim što mi je zapalo u životu, ali je to sada nezadovoljstvo koje izdržava bure i pretražuje nebo ogledajući se za plavetnilom i zvezdama. Postoje dve vrste nezadovoljstva na ovom svetu - nezadovoljstvo koje goni na rad, i nezadovoljstvo koje čoveka navodi da u očaju krši ruke. Nezadovoljnici prve vrste napokon dobijaju ono što žele, dok nezadovoljnici druge vrste gube i ono što već imaju. Za one prve uspeh je jedini lek, dok za one druge nikakvog leka nema. A ja znam koji sam od njih. I dopada mi se onaj koji sam. Hvala ti, Gospode.

Jasno mi je, sada, da prilika nikom ne kuca na vrata. Vrata će se otvoriti samo kad ja pokucam. A kucaću i često i bučno.

Nikada više neću stajati i čekati, u nadi da će mi se prilika sama od sebe ukazati.

17

Deveti zavet uspeha

Bio sam odveć popustljiv prema sebi. Pre nego što bih se povukao na počinak, nikada nisam odvajao vreme da odvagmem cenu dobra i zla sa kojima se tog dana bejah susreo.

Nikada nisam, hrabro i iskreno, pregao da preispitam svoje misli, reči i dela datog dana, kako bih bolje uobličio misli i reči i dela za sutrašnji dan.

Istina o uspehu i o tome kako ga postići nikada se nije od mene skrivala. Ali, toliko bih se zaneo u borbi da preživim, da sam, naprosto, propuštao da je uočim.

Po isteku svakog dana, smatrao sam da je sve okončano. Svaki gorak promašaj, svaki neuspeh, svaka nedaća koji bi mi pomračili dan, brzo su bili predavani zaboravu. Uvek sam sebi govorio: Pa, sutra je novi dan. Možda će život biti blaži prema meni. Koješta!

I napokon, pogled mi se razbistrio.

Uviđam, sada, da je svet tržnica na kojoj sve ima utvrđenu cenu, i da moram ostati pri svojoj odluci šta god kupovao svojim vremenom, radom ili domišljatošću - bilo da su u pitanju bogatstvo, spokoj, slava, samopoštovanje ili znanje. Nikada se ne smem ponašati kao dete koje, pošto je od više stvari došlo do jedne koju želi, istog časa požali što nije dobilo i ono drugo. I budući da je od onoga čime se bavim i što sam učinio delom svog života teško odustati, neka mi bude dopušteno da u buduće budem siguran da ću trajne i vredne stvari sticati u znoju i mukotrpnim radom. Jedini način, po meni, na koji to sa punom izvesnošću može biti ostvareno, jeste da

svakodnevno, pre no što se prepustim snu, uradim jednu sasvim određenu vežbu.

Uvek ću, svake večeri, preocenjivati sve što sam uradio tokom dana.

I najgore od mojih mana, i najlošije moje navike, ukoliko se budem njima pozabavio svakog dana, na kraju će izgubiti u snazi. I kakva će radost, i kakav blažen san, uslediti nakon jednog takvog ličnog samoobračuna.

I evo pitanja koja mi se, nimalo ne žureći, uobličavaju u umu:

Koju sam to svoju slabost danas savladao?

Kakvoj sam se strasti odupreo?

Kakvom sam iskušenju odoleo?

Kakvu sam novu vrlinu stekao?

Posredstvom ovih svitaka, već sam počeo da svaki novi dan dočekujem spreman, tako da je nepregledni drum kojim putujem dobro obeležen putokazima. I danas, kada dan prede u smiraj, pažljivo ću odmeriti koliko sam uznapredovao i sa kakvim sam se sve upitnicima susreo tokom puta; i možda će mi moja novostečena vrlina pomoći da, u svom umu, načinim dnevnik današnjeg i udžbenik za sutrašnji dan.

Uvek ću, svake večeri, preocenjivati sve što sam uradio tokom dana.

Uveče, čim utrnem sveću, započeću sa preispitivanjem svojih reči i svojih postupaka tokom svakog sata u minulom danu, i pri tom neću dozvoliti da išta promakne mom preocenjivanju; jer, zbog čega bih zazirao da se suočim sa svojim greškama, kad imam moć da sebe ukorim, kao i da sebi oprostim?

Ponekad sam, možda, u ponekoj raspravi bio i pomalo preoštara. Bilo je možda moguće da svoje mišljenje ne izreknem; jer, premda jeste seklo poput mača, nije donelo ništa dobro. Ono o čemu sam zborio

bilo je istinito; ali, opet, sve istine ne treba baš iznositi u svakom trenutku. Trebalo je da držim jezik za zubima; jer, nikakvog smisla nema nadmetati se ni sa budalama, ni sa svojim pretpostavljenima. Pogrešno sam postupao, ali tome je sada kraj.

Iskustvo je izraz kojim su ljudi uvek označavali svoje ludosti, odnosno stvari zbog kojih žale. Nema nikakve potrebe da bude tako. Današnje lekcije mogu postati sutrašnji temelj boljeg života - pod uslovom, naravno, da učim na njima. To, upravo, i nameravam da činim.

Uvek ću, svake večeri, preocenjivati sve što sam uradio tokom dana.

Neka mi bude omogućeno da razmotrim svoje postupke, neka mi bude omogućeno da osmotrim sebe na način na koji bi to moj najveći neprijatelj učinio, i tako ću postati svoj najbolji prijatelj. Od ovog časa, upregnuću sve snage da postanem ono što ću nadalje biti. Neka se tama spusti, ali san neće sići na moje oči sve dok, u celosti, još jednom ne prođem kroz sva zbivanja minulog dana.

Šta je ostalo neobavljeno, a trebalo je da bude obavljeno?

Šta je, od onoga što sam obavio, moglo biti obavljeno još bolje?

Jedna od još neotkrivenih velikih radosti ovog života proizilazi iz naših nastojanja da sve što činimo - činimo najbolje što možemo. Postoji jedno posve posebno osećanje zadovoljstva, i ponosa, kad čovek posmatra svoje zaokruženo, celovito, jasno i dovršeno delo; to je osećanje koje površne, nehatne, aljkave i neuredne osobe nikada neće upoznati. Upravo je ta savesno sazdana celovitost ono što bilo koje delo preobražava u umetničko delo. Čak i najbeznačajniji zadatak, ukoliko se valjano obavi, postaje pravo čudo postignuća.

Ono što je danas učinjeno biće sutra prevaziđeno. Drukčije ni ne može biti. Nakon preispitivanja i preocenjivanja uvek dolazi poboljšanje. Svi bi mi trebalo da budemo mudriji sutra, nego što smo bili danas.

Uvek ću, svake večeri, preocenjivati sve što sam uradio tokom dana.

Da li sam proživio dan ne sažaljevajući samog sebe?

Da li dočekujem svitanje spreman i sa putokazima i ciljem pred sobom?

Da li sam bio ljubazan i prijatan sa svima sa kojima sam se susreo?

Da li sam pokušao da propešačim i onu dodatnu milju?

Da li sam ostajao budan na svaku priliku koja bi mi se ukazala?

Da li sam tragao za dobrim stranama u svakom problemu koji bi mi se isprečio?

Da li sam sa osmehom dočekivao sve izlive gneva i mržnje?

Da li sam usredsređivao sve svoje snage na svrhu koju sam imao u vidu?

I, šta bi moglo biti korisnije od svakodnevnog preispitivanja mog života, tako da mogu da živim osnažen ponosom i zadovoljstvom?

Moji se dani nikada neće završavati sa smirajem sunca. Jer, od sada, uvek će postojati još jedan zadatak koji se mora obaviti.

Uvek ću, svake večeri, preocenjivati sve što sam uradio tokom dana.

18

Poslednji zavet

Obećavam... Zaklinjem se...

Zavetujem se... da nikada neću smetnuti s uma da je najveći dar kojim me je Gospod darivao moć molitve. U trenucima trijumfa ili očaja, ljubavi ili beznađa, ushićenosti ili bola, prihvatanja ili odbacivanja, uspeha ili neuspeha - uvek sam u mogućnosti da molitvama upalim plamičak vere u svom srcu; i on će me bezbedno provesti kroz magle sumnji, preko bezmerne tmine ispraznosti, putem uzanih, trnovitih staza bolesti i čemera, i mimo obmanjujućih prostora iskušenja.

Sada dobro znam da će Gospod slušati samo ono što govori moje srce.

Izjutra, molitva će biti ključ koji će preda me staviti sva blaga Gospodnjeg blagoslova; i, s večeri, ona će biti ključ koji će me držati pod svojom zaštitom.

Sve dotle dok postoji mogućnost da se čovek moli, postojaće i nada i hrabrost. Bez molitve, gotovo se ništa ne može postići; sa njom, opet, sve postaje moguće. I neka mi, stoga, ovaj deseti i poslednji zavet zauvek ostane putokaz koji će me voditi u životu.

Uvek ću, molitvama, nastojati da ostanem u dodiru sa svojim Tvorcem.

Što manje reči, bolja molitva.

A među mojim molitvama naći će se i ove jednostavne reči...

MOLITVA NEZNANOM PRIJATELJU

Moj sasma posebni prijatelju, zahvaljujem ti na spremnosti da me saslušáš. I samom ti je znano koliko se silno trudim da opravdam veru koju imaš u mene.

Hvala ti, takođe, i za ovo mesto na kojem sada prebivam. I neka me nikad, ništa, ni posao ni zabava, ma koliko časti ili zadovoljstva u sebi nosili, ne odvoje na duže vreme od ljubavi koja drži na okupu moju milu porodicu.

Pouči me kako da igru života igram pošteno, odvažno, samouvereno i srčano.

Daruj mi nekoliko prijatelja koji će me razumeti, a ipak mi i dalje ostati prijatelji.

Podari mi blagostivo srce, kao i um koji neće zazirati od putovanja, premda na mom drumu, možda, neće biti putokaza.

Omogući mi da imam smisao za humor, kao i, tu i tamo, malo slobodnog vremena koje ću provesti u dokolici.

Pomozi mi da se izborim za najviša, opravdana priznanja za zasluge, za težnje koje u sebi nosim i za prilike što ih stvaram; a opet, učini da ne zaboravim da predusretljivo i prijateljski pružim ruku svima onima kojima su potrebni ohrabrenje i pomoć.

Daj mi snagu da se suočim sa svime što će naići, kako bih bio odvažan u opasnosti, postojan u nedaćama, umeren u gnevu i uvek pripravan za svaki obrt sreće.

Omogući mi da se osmehujem umesto da se mrgodim, da sejem ljubazne umesto grubih i gorkih reči.

Učini da budem samilostan prema čemeru drugih, da shvatim da postoje skriveni jadi u svačijem životu, ma koliko mogao izgledati da je ispunjen vedrinom.

Učini da uvek останem dostojanstven u svakom svom životnom preduzeću - da ne budem, neosnovano, pun sebe, ali, isto tako, da ne podležem ni još ozbiljnijoj grešci, samopotcenjivanju.

U čemeru, neka mi dušu čini vedrom saznanje da bez senki ne bi bilo ni sunčeve svetlosti.

U neuspehu, učini da sačuvam veru.

U uspehu, učini da останem smeran.

Učini da postojano odrađujem svoj deo posla, pa i preko toga, što većma mogu; i kada svoj posao privedem kraju, zaustavi me i isplati onoliko koliko misliš da zaslužujem. I omogući mi, na kraju, da sa ljubavlju u srcu izreknem... jedno zahvalno: Amin.

19

Erazmus je sedeo na drvenoj klupici, pokraj velike fontane u dvorištu, podbočivši laktove kolenima. Nije prestajao da zuri u svoje sandale, čak ni kada je čuo kako mu se nečiji koraci približavaju.

„Šta nije u redu, Erazmuse?“ upita ga Galenus zabrinuto.

„Koliko je već dugo onako sam, na onoj planini?“

Galenus se nasmeši. Tokom minule sedmice, to isto pitanje, iz dana u dan, čuo je već bezbroj puta.

„Prošlo je tačno dvadeset osam dana otkako smo se rastali sa Hafidom“.

Erazmus potišteno zavrte glavom i ustade.

„Molim te, Galenuse, pođi sa mnom da se malo prošetamo. Tvoje društvo i to tvoje nasmejano lice bili su mi od dragocene pomoći tokom svih ovih brigom ispunjenih dana“.

I ubrzo se njih dvojica nađu na severnoj strani patija sa bogatim rastinjem, stojeći pod svodom čempresovog drveća što je zasenčavalo Lišinu grobnicu. Erazmus pokaza glavom prema jednoj klupici od izrezbarenog mahagonija i reče: „Svakoga jutra, kada je kod kuće, Hafid sedi tamo i razgovara s Lišom, kao da mu je supruga tu, pokraj njega, berući cveće. A onda zadrema. Kako je često umeo da kaže, jedini razlog što nije voleo svoja besednička putovanja bio je taj što su ga sprečavala da svakodnevno zbori sa svojom gospom“.

„Ni jednom prilikom do sada, šetajući se ovuda, nisam zakoračio u ovaj deo dvorišta“, primeti Galenus, nastavljajući da korača ka

uzdignutoj mermernoj grobnici, ostavljajući Erazmusa da predahne na Hafidovoj klupici. „Kakva neobična ruža!" uskliknu on i žurno se spusti na kolena pred trnovitim zelenim grmom, koji je kao jedini čuvar stajao pred bronzanim vratima grobnice.

„Čega neobičnog može biti u jednoj beloj ruži?" uzdahnu Erazmus. „Nalazi se tu samo zbog toga što ju je Liša volela iznad svih drugih. Hafid mi je naložio da kada i on bude smešten na večni počinak, pored Liše, kraj te bele, Lišine, zasadim i jednu crvenu ružu".

„Erazmuse!" odjednom uzviknu Galenus. „Moraš odmah doći ovamo! Brzo!"

Uzbunjen prizvukom hitnosti u glasu svog gosta, stari računovođa brzo skoči i pohita prema Galenusu, koji je sedeo na tlu, širom otvorenih usta, drhtavom rukom pokazujući prema jednoj dvostrukoj ruži u punom cvatu.

„Pogledaj, Erazmuse!"

Čitav bokor belih ruža, nekih tek zapupoljčenih a nekih u punom cvatu, prekrivao je gotovo čitav visoki žbun, ali je Galenus pokazivao na samo jednu jedinu ružu.

„Nemoguće", zagrcnu se Erazmus, spuštajući se na kolena. „Ali, to je nemoguće!"

„Pa ipak, moguće je", odvrati uzbuđeno Galenus, i dalje, u neverici, zureći u ružu. „Predivna crvena ruža koja raste na grmu belih ruža!"

„Nešto se dogodilo Hafidu", zacvile Erazmus. „Moramo odmah k njemu. Iz ovih stopa!"

I za manje od jednog sata jedna mala kočija istutnja iz palate, sa Galenusom za dizginima, i oko podneva stiže do podnožja planine Hermon. I tek što su započeli sa usponom, Erazmus se maši svoje karte i, pošto su prašnjavim putem stigli do trokake raskrsnice, uputi Galenusa da skrene na desno. Nešto kasnije, prodoše i pored

ogromnog kamenog stuba i Erazmus primeti: „Trebalo bi ubrzo da stignemo. Kako mi Sergius svojevremeno beše rekao, njegovo maleno prebivalište zaklonjeno je jednim gustim šumarkom“.

„Eno ga“, uzviknu Galenus, izmahujući bičem prema nizu smreka okruženih belim stenjem i razvejanim peskom. I, čim zadoše pod smreke, Galenus zaustavi kočiju. Na samo nekoliko koračaji odatle stajala su Hafidova kola, privezana remenjem za jedan podeblji stub neposredno ispred ulaza u kućicu.

„Po svemu sudeći, pripremio se za povratak u Damask“, primeti Erazmus, dok su Galenus i on silazili iz svoje kočije i zakoračivali na tle. „Čini se da je Hafid, napokon, obavio svoj zadatak ovde i da se vraća kući. Rekao bih da smo bez razloga brinuli, i, isto tako, bez razloga doputovali ovamo“.

Galenus nekoliko puta pokuca na ulazna vrata, ali, nikakvog odgovora nije bilo. On se u nedoumici okrenu prema Erazmusu, i ovaj bez oklevanja gurnu i otvori vrata.

„Hafide! Hafide!“ povika on. „To sam ja, Erazmus. Odazovite se, molim vas!“

Ni dalje nije bilo nikakvog odgovora. I, čim su zakoračili unutra, na velikom pisaćem stolu ugledaše pera i bočicu s mastilom. Na stolu se nalazio još jedan poznati predmet.

„Pogledaj, eno onog starog kovčežića kojeg je Hafid kupio u Rimu!“

Kovčežić je stajao otvoren, do vrha ispunjen svicima.

„Pogledaj, Galenuse, kako je Hafid, sa spoljne strane kože, obeležio brojevima sve svitke. Na posve isti način bili su obeleženi i oni svici koje beše dobio pre mnogo godina. Da mi sve nije poznato iz prve ruke, zakleo bih se da gledam onaj isti kovčežić i iste one svitke koje Patros beše predao mom gospodar, dok je ovaj još bio samo mali kamilar. Ovo je, odista, dan čuda“.

Erazmus poseže rukom u kovčežić, izvuče svitak obeležen rimskim brojem X, razveza malenu zelenu traku i razvi ga.

„Neka je slava Bogu“, reče on, s osmehom dodajući svitak Galenusu, da i ovaj vidi Hafidov rukopis. „Moj gospodar priveo je kraju svoju misiju. Ovo je poslednji svitak. A sada, potražimo Hafida, pa zajedno pođimo kući. Mora da je tu negde, u blizini“.

Izvikujući Hafidovo ime, ponovo iziđoše napolje kroz prednja vrata; a onda, lagano zašavši iza kuće, po prvi put ugledaše kružnicu načinjenu od belih stena.

„Eno ga tamo“, uzviknu Erazmus, „naslonjenog na najveći kamen. Neka je bogu hvala... Hafide! Hafide!“

Erazmus nije bio u stanju da se kreće istom brzinom kao i njegov mladi sadrug. I kada je, konačno, i on stigao do kamenog kruga, Galenus se već beše digao iz svog klečećeg položaja, visoko uzdignutih ruku. Suze su mu se slivale niz lice i on zajeca: „Erazmuse, naš prijatelj je mrtav. Konačno se, ponovo, združio sa svojom voljenom Lišom“.

Erazmus zajauka i sruči se na tle, privijajući beživotno telo svog gospodara na grudi.

„Telo mu je još toplo. Da smo ranije stigli, možda smo ga mogli spasti. Umro je posve sam. To nije pravedno. Umro je posve sam. Oh, Hafide, molim te, oprosti mi. Imaj milosti prema meni što te nisam bolje pazio. Toliko te volim... I tako mi je žao što si morao da umreš posve sam“.

Topli povetarac odjednom zastruja planinom. Galenus kleče pored Erazmusa i tiho mu reče:

„Obrisi suze, stari računovođo. Tvoj gospodar nije umro posve sam“.

„Šta time misliš da kažeš?“ odvrati Erazmus, i dalje blago milujući Hafidovo čelo.

„To, da nije umro posve sam... Pogledaj!"

Potreseni i u najdubljoj tuzi, ni jedan ni drugi ne behu odmah primetili da se obavijena oko ramena najvećeg trgovca na svetu nalazi crvena tkanina... iznošena crvena odora.

O PISCU

Og Mandino jedan je od najčitanijih pisaca u svetu, kada su u pitanju teme o ljudskom samopregnuću i samonadahnuću. Četrnaest njegovih knjiga, prevedenih na osamnaest jezika, prodato je u više od dvadeset pet miliona primeraka. Na hiljade ljudi, pripadnika najrazličitijih profesija, otvoreno mu je odalo priznanje zbog promena koje je uneo u njihov život, kao i zbog čuda koje su pronašli u njegovim rečima. Među njegovim knjigama mudrosti, nadahnuća i ljubavi nalaze se i *17 pravila ispravnog življenja, Izbor, Hristovo poslanje, Akabarov dar, Najveće čudo na svetu, Najveći trgovac na svetu, Najveći trgovac na svetu, deo drugi: Kraj priče, Najveća tajna sveta, Najveći uspeh na svetu, Misija: uspeh!, Visoka škola uspeha Oga Mandina i Povratak staretinara.*

Table of Contents

NAJVEĆI TRGOVAC NA SVETU

OCENE

Prvi deo

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
17
18

Drugi deo

Og Mandino se priseća...

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

13
14
15
16
18
19

O PISCU